

Jenesis (Letoqeto)

Anutunonj jero iwoi kuuya letonji.

Jenasa-asari

Buk koi kanonj sundu koi kaanja jeja: Anutunonj siwe, namo, iikawaa iwoiya kuuya ano ejemba mokolonj orono singisongononj kamaanj ururo lombo siimboboloyawo ii balonj so ananaa qanananonj uro. Kaenj kamaanj nunuro Anutunonj oyanboyanj mokolonj laligowombaajonj kana nomaañ ii areñgonj ano. Letoqeto (Jenesis) buk kokawaa uutanonj bakaya woi kokaenj eja:

1) Bonj 1-11 Sundu kanakanaiya: Anutunonj siwe ano namo mokolonj orono ejemba yonoo laaligogianonj wala eenanonj nomaenj kolooro. Adam ano Iiw, Kein ano Aabel yonoo sundugia. Noowaa kambañanonj gboulu somata waama namo tururo. Babilon kanonj taua koriga totonj megi.

2) Bonj 12-50 Israel yonoo bemunjaleurgia yonoo sundugia: Wala Aabrahamnonj Anutu moma laarinj qaaya tenj koma laligoro qaaya jenj tegoro solañaniro. Iwaa gematanonj meria Aisak, esia Jeikob qata monj Israel ano iwaa merauruta 12 yonoo sundugia kania kania. Eja 12 ii Israel kanagesowaa tuunj 12 yonoo bemunjalegiaga koloogi. Bemunjale Joosefwaa sundu ii qaita monj. Nomaenj kolooro Joosefnonj wala Iijipt

keno iwaa gematanon manja Jeikob ano daremunjuruta kuuya yononon kanagen kaanagadeen sumanjurugia iyonowo Iijipt kantrinon kema waba laligogi.

Buk koi kanon ejemba yonoo laaligogiaa sunduya mamaga jejato, Anutunon nomaen ama ononoti, iikanon sundu iikawaa bakaya waja kolooja. Laaligowaa sundu kuuya iikawaa nanamemen eja waja ii Anutu. Kanakanaiyanon siwe, namo ano iyoroo iwoigara kuuya mokoloon onono singisongonon kamaan ururo pondan Mangia onja laligon kilenagia gosin qaagia jen tegon irongia meleema onono qagianon uro laligogi. Tosianon Anutu waa qaa baatanon kenigiti, ii awaagadeen kalan koma unuano laaligogianon iikawaa so utegon asugiro. Noowaa kambanon sumanjuruta 8 yononon qaagoto, ejemba tosaanja kuuya yononon komugi. Kanagen soomonngo qaaya ii Aabraham ano gbiliuruta kanagen koloogiti, ii onono. Soomonngo qaa iikawaa so Anutunon kanagesouruta oyanboyan mokoloowutiwaajon galen koma onono laligon kouma laligon kougi. Ejembanon wala eenanon nomaen Anutu moma laarin mugiti, sundu towoya iikanon kamban kokaamba kaanagadeen momalaarinananon kotiin gbilia ewaatiwaajon ilaan nonomakeja.

Buk kokawaa bakaya waja 10 ii kokaen:

- 1) Siwe, namo ano iwoi kuuya mokoloo. 1.1-2.25
- 2) Singisongowaa lombo siimboboloyawo kanairo. 3.1-24
- 3) Aadambaa kambananonga kanain

- Nooawaanonj kouro. 4.1–5.32
- 4) Noowaa kambanonj apu gboulu somatanonj waaro. 6.1–10.32
 - 5) Babilon miri koriga totoonj megj. 11.1–9
 - 6) Seembaa kambanonga kanainj Abrambaanonj kouro. 11.10–32
 - 7) Bemunjale karoonj Aabraham, Aisak ano Jeikob 12.1–35.29
 - 8) Iisoowaa gbiliuruta ii kokaenj: 36.1–43
 - 9) Joosef ano iwaa daremunuruta 37.1–45.28
 - 10) Israel kanageso yonononj Iijipt laligogi. 46.1–50.26

Anutunonj jenj kotooro iwoi kuuya letoma koloogi.

¹ Kanakanaiyanonj Anutunonj Siwe ano namo mokoloonj orono. ² Mokoloonj orono namo ii gbameja ano kijikajuyawo ero. Ero apu angonj dusiitawo ii pangamanonj esuuro ero. Kaenj ero Anutuwaa Unja Toroyanonj apu iikawaa qaganonj kema kanj laligoro. ³ * Kaenj laligoro Anutunonj kokaenj jenj kotooro: “Asasaga mono asugiwa.” Kaenj jenj kotooro gomanj mono asariro. ⁴ Asariro iiro awaa kolooro asasaga ano pangamanj mendeema orono. ⁵ Asasagaa qata weenj ano pangamambaa qata gomantiinja kaenj orono. Kaenj orono weemboria mutuya tegoro gomanj tiinj ano.

⁶ * Ano Anutunonj kokaenj jenj kotooro: “Mono apu batugianonj sombimbaa jawo kotiga asuginj apu mendeeno eugenj ano emugenj ewao.” ⁷ Kaenj

* 1:3: 2 Kor 4.6 * 1:6: 2 Piito 3.5

jenj kotonj sombimbaa jawo kotiga mokoloon iikanonj apu mendeeno deema jawo qaganonj eugenj ano jawo baatanonj emugenj eri. Kaenj kolooro. ⁸ Anutunonj sombimbaa jawo kotiga eugenjaa qata sombinj qaro. Kaenj qaro weemboria woiya tegoro gomanj mombo tiinj ano.

⁹ Ano Anutunonj kokaenj jenj kotoro: “Apu sombinj baatanonj ejuti, ii mono menj kululuugi tuunj motoonggo kolooro namo toboga asugiwa.” Kaenj jenj kotoro mono kaenj asugiro. ¹⁰ Kaenj asugiro tobogaa qata namo qama apu tuunj somata kululuugiti, iikawaa qata kowe orono. Orooma iriiro iikanonj mono awaa kolooro. ¹¹ Awaa kolooro kokaenj jenj kotoro: “Namo qaganonj mono iwoi tonjonja kuuya kokaenj asuginj waabu: Loloo gbojoja iwoi kogiawo ii mono asuginj waama kuunj sogonkebu. Gere kasa tanigia kania kania mono namononj asuginj hongia kogiawo kuunj sogonkebu.” Kaenj jenj kotoro mono kaenj asugiro: ¹² Namo qaganonj iwoi tonjonja kuuya asuginj waagi. Loloo gbojoja iwoi kogiawo tanigia kania kania ii asugigi. Gere kasa tanigia kania kania ii namononj asuginj hongia kuunj sogogi. Kaenj asugiro Anutunonj injiuro iikanonj mono awaa kolooro. ¹³ Weemboria karoonja tegoro gomanj mombo tiinj ano.

¹⁴ Ano Anutunonj kokaenj jenj kotoro: “Sombimbaa jawo kotiganonj mono asasaga asuginj weenj ano gomantiinja ii mendeema oroma nama (yara) yambu, konjuru kambaņ ano weenj kambaņ, gbani kambaņ ano weemboria motomotoombaa aiweseyaga ewu. ¹⁵ Iikanonj mono sombimbaa jawo kotakota kanonj asasaga ano

namo menj asariwu.” Kaen jen kotooro mono kaen asugigi: ¹⁶ Anutunonj asasaga somata woi mokolonj orono: Asasagaa galenja ween jaaya nano iikawaa kamakamaata koinj ii gomantiinja galenjaga nama enj ubao. Sengelao ii kaanjadeen mokolonj onono. ¹⁷ Anutunonj ii sombimbaa jawo kotiga iikanonj namo menj asariwutiwaajonj onono. ¹⁸ Ii namo menj asarinj ween ano gomantiinja galengiaga nama asasaga ano pangamanja mendeema orombutiwaajonj onono. Kaen asugiro Anutunonj injiuro iikanonj mono awaa kolooro. ¹⁹ Weemboria 4:ya tegoro gomanj mombo tiinj ano.

²⁰ Ano Anutunonj kokaen jen kotooro: “Apu kowe iikawaa uutanonj mono iwoi isinjonjiawo asuginj sokoma apu qen kondondonjonj lanj kema kanj laligowu. Kaanjadeen koonja koonja namo qaganonj kanakeewanj elelaonj kotonj kema kanj laligowu.” ²¹ Kaen jen kowewaa oroya somasomata ano iwoi isinjonjiawo tanigia kania kania apu qen kondondonjonj qeqelala kema kankejuti, ii mokolonj onono. Kaanagadeen koonj tanigia kania kania engangjiawo ii mokolonj onono. Mokolonj onoma injiuro iikanonj mono awaa kolooro. ²² Awaa kolooro kotuegonj onoma qaa kokaen jen kotooro: “Ono mono ko meragiawo juma seinj apu kowe sokoma laligowu ano koonj onjo mono kaanjadeen namo qaganonj kolonj seiwu.” ²³ Qaa kaen jen kotooro weemboria 5:ya tegoro gomanj mombo tiinj ano.

²⁴ Ano Anutunonj kokaen jen kotooro: “Namo qaganonj mono iwoi kuuya laaligogiawo tanigia kania kania asugiwu. Miriwaa oroya, iwoi

bagianonj koma kondondonjonkejuti ano duuyaa oroya tanigia kania kania, ii mono asugiwu.” Kaen jen kotooro mono kaen asugigi: ²⁵ Anutunon duuyaa oroya tanigia kania kania ii mokoloon onono. Miriwaa oroya tanigia kania kania ii mokoloon onono ano iwoi kuuya bagia namonon koma kondondonjonkejuti, tanigia kania kania ii mokoloon onono. Mokoloon onoma injiuro iikanonj mono awaa kolooro. Kianj.

Anutunonj eja ano emba mokoloonj orono.

²⁶ * Kawaa gematanonj Anutunonj kokaen jen kotooro: “Ayo, anana mono eja ananaa tani kaanja meninj iwoi kuuya galenj koma onoma laligowa. Iwoi kuuya ii kowewaa soraya, sombimbaa koonja ano miriwaa oroya, namo kuuya ano iwoi kuuya bagia namononj koma kondondonjonkejuti, mono iyonoo galenggiaga koloon laligowa.” ²⁷ * * Kaen jen kotonj iyanjaa kaitaniaa so eja mokolooro. Anutuwaawaa kaitania kaanja laligowaatiwaajonj ii mokoloonj muro. Eja ano emba laligowaatiwaajonj ii mokoloonj orono. ²⁸ Mokoloonj oroma ii kotuegonj kokaen jen kotonj orono: “Oro mono gbili mokoloori koloonj seinj ama balonj sokoma laligowu. Kaen laligonj balonj toya koloowu. Kaen koloonj kowewaa soraya, kanakeewambaa koonja ano oro mokolenj lagiso buubuu namononj kema kankejuti, mono ii kuuya galenj koma pongia koloonj laligowu.” ²⁹ Kaen jen kotonj qaa kokaen irijoro: “Mobu, niinonj monjanj logoya kania kania balonj kuuya

* **1:26:** 1 Kor 11.7 * **1:27:** Mat 19.4; Maak 10.6 * **1:27:** Jen 5.1-2

sokoma asuginj waama kogia kuuj sogonkejuti ano gere kasa kuuya honj kogiawo kuuj sogonkejuti, iikanonj nembanenegia koloowaati-waajonj anjen. ³⁰ Duuyaa oroya kuuya, kanakee-wambaa koonja kuuya ano iwoi kuuya namononj kema kankejuti ano tosia kuuya sewanj aasonj horonkejuti, iyonjoojonj loloo gbojoja tongonja kania kania ii nenegia koloowaatiwaajonj anjen.” Qaa kaen jero mono kaen asugiro. ³¹ Asugiro Anutunonj iwoi kuuya mokoloroti, ii iiro awaa totonj kolooro keraqeeango moro. Weemboria 6:ya tegoro gomanj mombo tiinj ano. Kianj.

2

Anutunonj kendonj raro.

¹ Gomanj ano siwe jakeya jakeya ano namo yoroo iwoigara akadamugarawo kuuya ii mono mokolonj onondabororo. ² * * Anutunonj gawonja ii mero tegoro weemboria 7 iikanonj kendonj raro. Gawonja kuuya merotiwaaajonj weemboria 7 kanonj haamo mero. ³ Mokomokolo gawonja kuuya merotiwaaajonj ama weemboria iikanonj haamo mero. Kawaajonj weemboria 7:nja ii kendonj jen kotuegonj jen kobooro. Kianj.

Oyanjboyanj gawonj qata Eeden

⁴ Anutunonj siwe namo mokoloro asugiritiwaa sunduya ii kianj. Ponj Anutunonj siwe namo mokolonj oronoti, kambanj iikanonj ⁵⁻⁶ Ponj Anutuwaa uuainjaajonj namo qaganonj konj mende kiro gawonj komakoomowaajonj eja monj mende

* 2:2: Hib 4.4, 10 * 2:2: Eks 20.11

laligoroto, namo uutanonja bedu iikanonjaden kouma namo qaga sokoma menj samoriro. Kawaajon duuyaa gere kasa monj me sombembaa loloo gbojoja iwoi monj ii namononj mende asuginj ero.

7 * Kambanj kanonj Ponj Anutunonj balonj sububunj menj iikanonj eja menj yagonj laaligowaa buu aasonja sewanjononj upiapiro kemero horonj gbilin laaligowaa unjyawo kolooro.

8 Kaenj kolooro Ponj Anutunonj weenj koukoutanonj baagenj gomanj qata Eeden kanonj oyanboyanj gawonj (paradais) komoma eja mokoloroti, ii iikanonj oono laligoro. 9 * Oono laligoro jenj kotooro namononja gere tanigia kania kania asuginj waagi. Gere ii iimasiinjiawo kolooro honjia neneya ii naanjiawo. Oyanboyanj gawonj biiwianonj laaligo kotigaa geria ano momakootowaa geria ii motoonj jenj kotooro asugiri. Momakootowaa geriaa kania ii kokaenj: Honja nenj iikanonj awaa ano bologa iikawaa kania ii moma kotowaobo.

10 Gere kaanj waagi apu monj ii Eedenonja kanainj oyanboyanj gawonj kotonj kelekele menj iikanonjadenj kamaanj juma apu boria gowoya 4 koloonj kenji. 11 Apu gowoya mutuyaa qata Piison, ii Hawila balonj kuuya liligonj enj kenja. Balonj kanonj goul eja. * 12 Balonj iikawaa goulja ii awaa soro kolooja. Selemoronj unkoowayawo qata bedelion ano jamo honjowo qata oniks ii kaanagadeenj iikanonj ejao. 13 Apu gowoya

* 2:7: 1 Kor 15.45 * 2:9: Ais 2.7; 22.2, 14 * 2:11: Hawila: ii Babilonia balombaa jawo kosianonj eja.

woiyaa qata Giihon. Ii (Mesopotemiawaa) balon qata Kuus ii kuuya liligon kenja. ¹⁴ Apu gowoya karoona qata Taigris. Ii Assiria balon batanon ween koukoutanon baagen kemen kenja. Apu gowoya janjo 4 iikawaa qata ii Yufreitis.

¹⁵ Kaen kolooro Pon Anutunon eja wama oyanboyan gawon Eeden koma komoma galen kombaatiwaajon jen oono. ¹⁶ Ooma kokaen jen koton muro: “Oyanboyan gawon uutanon gere kuuya nama kenjuti, iyonoo hongia ii saanon afaangon men nen laligowa. ¹⁷ Kaento, momakootowaa gere hona ii mono mende newa. Ii nen awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowagati een, gii mono weemboria iikanonadeen koomu kotiga komuwaga. Kawaajon ii mono mende newa.”

¹⁸ Kaen jen Pon Anutunon jero: “Eja anodeen laligoro awaa mende kolooja. Kawaajon nii mono iyan kaana ala-ilailaaya mokoloomana.”

¹⁹ Kaen jen duuyaa oro kuuya ano kanakeewambaa koon kuuya ii namonon mokolon onoma ejawaa kosianon unuama ejanon qagia nomaen qabaati, ii iima mobaatiwaajon iwaa baatanon onono. Onono ejanon iwoi laaligogiawo kuuya iyonoo qagia motomotoon qaro Anutunon kaen ewaatiwaajon jen koti-iro. ²⁰ Kaen kolooro ejanon miriwaa oro kuuya, kanakeewambaa koon kuuya ano duuyaa oro kuuya ii qagia qadabororo. Qadaboroto, iyan kaana ala-ilailaaya laligowaatiwaajon mon mende mokoloo.

²¹ Mende mokoloo Pon Anutunon kaen iima koton eja men bimooro komunagbiili gaon

ero. Ero maronj siita monj horonj siitaa duŋa busuyanonj menj kojangiro. ²² Kojanginj maronj siita ejawaanonŋa meroti, iikanonj emba mero. Menj nama ejawaanonj wama karo. ²³ Wama karo ejanonj ii iima kokaenj jero: “Yai! Koi neenaa taninaga. Iwaa sii busuya ii neenaa sii busunonŋa asugija. Anutunonj ii ejawaa sele kitianonŋa mero letoma eja tani kaanŋa laligojiwaaonj qata emba (= ejawaa alia) qabu.” † ²⁴ * Kaenj jero Anutunonj jenj kotonj orono: “Kaenj kolooro ejanonj mono nemunmanŋa oromesaonj embiawo qokotaanŋ sele-motoonŋo koloonj laligowao.”

²⁵ Eja iikanonj embiawo opo surugara qaa bombolanj laligorito, kilenj iyanŋaraaonj gamugara mende moma laligori. Kianj.

3

Aadam ano Iiw Anutuwaanonj qaa qotogonj ka-maanj ururo.

¹ * Poŋ Anutunonj namowaa oro laaligogiawo kuuya mokolonj ononoti, iyonŋoo batugianonj mokolenonj osonkakale momononj oro kuuya unjuugunj uro. Kaenj uma emba kokaenj ijoro: “Oyanboyanj gawononj gere kuuya nama kenjuti, iyonŋoo honŋia monj mende newaotiwaajonj Anutunonj onanonj jenj kotonj orono me qaago?”

² Kaenj ijoro embanonj meleema mokolenj kokaenj ijoro: “Oyanboyanj gawononj gere tosia nama kenjuti, iyonŋoo honŋia ii saanonj

† **2:23:** Ejawaa alia: Inklis qaa iiba: man ano woman qaa woi ii ororonj tani koloojao. * **2:24:** Mat 19.5; Maak 10.7-8; 1 Kor 6.16;

Ef 5.31 * **3:1:** Isa 12.9; 20.2

newotiwaajon jero. ³ Jeroto, gawon biiwianon gere mon nanji, iikawaa hona ii neŋ komuwobotiwaajon mono kokaen jero: ‘Ii mono mende newao. Ii mende oosiriwao.’ Kaen jen koton norono laligojo.”

⁴ Kaen meleema jero mokolenon emba kokaen ijoro: “Ii awawi totoon! Oro mende komuwaota.

⁵ Kaento, gere iikawaa hona neri weemboria iikanondeen mono jaagaranon tooro Anutu kaan koloon awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowaota. Anutunon kaen koloowabotiwaajon moma qaa kaen jero.”

⁶ Kaen ijoro embanon gere ii uun iigigiiri hona awaa nenetaa so kolooro. “Ii iima-ainainawo nano momakoto somata afaankota nombaa,” kaen romongon hona mon metogon nero. Neŋ loya iwo laligoroti, ii kaanjadeen muro nero.

⁷ Nero jaagaranon mono iikanondeen tooro bombolan laligori, ii iima koton aori. Kaen iima koton aon nama fig gerewaa seŋa memburatin opo suru kaan uun lama rari.

⁸ Rari ween jaaya kemero goman gooriro Pon Anutunon oyanboyan gawonon riin karo kana otona mori. Ii moma loemba yoronon Pon Anutuwa jaasewanongan kokomomola men oyanboyan gawombaa gere uugianon kema asangori. ⁹ Asangorito, Pon Anutunon Aadambaajon kokaen qaro, “Gii dakanon laligojan?”

¹⁰ Kaen qaro kokaen meleeno: “Gii oyanboyan gawon uutanon riin kana goo kana otona moma

selena bombolan rajeniwaajon toroko mojen. Kawaajon kokomomola men asangojen.”

¹¹ Kaen meleeno kokaen ijoro: “Gii bombolan laligojani, ii moronon gijoro mojan? Nii gere mombaa kota newabotiwaa songo ama gombeti, gii iikanonja mon nejana me qaago?”

¹² Kaen ijoro ejanon jero: “Emba niwo laligowaatiwaajon nonati, iinon gere iikawaa kota nono nejana.”

¹³ * Kaen ijoro Pon Anutunon emba kokaen qisin muro: “Gii mono naambaajonja kaen anjanja?” Qisin muro kokaen meleeno: “Mokolenon nijongoro nejana.”

Anutunon ironja meleema onombaatiwaajon jero.

¹⁴ Kaen meleeno Pon Anutunon mokolen kokaen jen muro: “Kaen anjanjawaajon ama gii mono miriwaa oro kuuya ano duuyaa oro kuuya yonoo batugianon kokaen jen qasuaan gombe laligowa: Gii mono namonon laligowagatiwaa so baganon kondondongon kema kan sububun uutanon laligon kikisi iwoi nenkeba. ¹⁵ * Kaen nen embawo batugaranon kere ama orombe ii moma laligowaga. Kere ii goo gbiliuruga ano iwaa gbiliuruta yonoo batugianon toroqen en uro kokaen koloowaa: Yonoononga eja monjon goo wanga rinjangoro gii iwaa kana gbakoyanon kinkebaga.”

¹⁶ Toroqen emba kokaen jen muro: “Gii koro ama laligona masu guro siimbobolo somata

* **3:13:** 2 Kor 11.3; 1 Tim 2.14 * **3:15:** Isa 12.17

gombe ii moma merabora onomakebaga. Ii kilen naanga mono logaagen en gono iinon galennga koloon laligowaa.”

¹⁷ * Toroqen eja kokaen jen muro: “Nii gere mombaa hona newabotiwaajon ‘Ii mende newa,’ jen songo ama gombeto, giinon kilen emba-gaanon qaa otaan nejana. Kawaajon nii namo ii goojon ama seigowe ewaa. Kaen ero gii namonon laligowagatiwaa so mono uren aon siimbobolo moma gawon mamaga men nenega mokoloon laligowa. ¹⁸ Gawon men laligona goo nene gawonon jon kowororo iwoi ii kouro duyaa logoya iwoi nen laligowa. ¹⁹ Kaen laligon nogo arij gawon mena gbamo yakaga hona kolooro nen laligowa. Kaen laligowagato, namonon men gombetiwaajon namo iikanondeen mombo eleema kemeba. Selega sububunonon men gombeta laligon umago mono mombo sububun koloowaga.” Kaen jen muro.

²⁰ Ejanon embia iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, iyonoo nemungia kolooro ejanon qata Iiw (Eewa) qaro. * ²¹ Pon Anutunon oro selianon opo suru men Aadam embiawo lama orono laligori.

Anutunon Aadam Iiw Eeden jolonowononja konjoma orono.

²² * Kaanja laligori Pon Anutunon kokaen jero: “Yai! Ejemba ii nonoononga mombaa so koloon awagaa kania ano bologaa kania mendeema orombaotiwaajon mojado. Kaen kolooro laaligo

* **3:17:** Hib 6.8 * **3:20:** Iiw: qaa iikawaa kania ii ‘Jaawo laligojuti, iyonoo nemungia.’ * **3:22:** Ais 22.14

kotigaa gere kota mende newaotiwaajon songo ambeto, yoronon kamban kokaamba toroqen borogara boraama ii kaanagadeen men nej iikaananon mende komun tetegoya qaa kotiin laligon ubaobo.”²³ Kaen jen kawaajon oyanboyan gawon Eeden iikanona konjoma oroma namonona men oronoti, mono namo iikanonadeen komakoomo gawon mewaotiwaajon wasin orono seleengen kemen keni.²⁴ Ejemba kaen konjoma oroma oyanboyan gawon Eedembaa leegenanon ween koukoutanon baagen zerubim gajoba tosaana kuun onono laaligo kotigaa gere iikawaa kania utun galen konji. Yonoo borogianon manjawaa sooya somata ano iikanon gere bolan kaana bilibiliawo jen batanon gematanon liligon bilisikwaa so kolooro nama galen koma laligogi. Kian.

4

Keinon Abel qero komuro.

¹ Aadamnon embiawo laligon agimin aori Iiwnon (Eewa) koro ama Kein (Kain) mero. Men Kein qawaajon kokaen jero: “Anutunon ilaen nono merana mejena.”² Iiwnon kanagen Aadambaa meria Abel, Keimbaa koga mero. Aabelnon laligon somariin lama galengiaga kolooro Keinon komakoomo ejaga koloon laligoro.³ Kaen laligori kamban monnon Keinon gawonona nene tosia men kan Pombaajon siimolon onon muro.^{4*} Aabelnon kaanagadeen lama tuunanona mutu kolokolooya mon men kan qen kitia kelegawonon

* 4:4: Hib 11.4

Pombaa siimolonj ooro. Ooro Poŋnonj Aabel anja ano iwaanonj siimolonj iima moro naanjawo kolooro. ⁵ ‘Naanjawo kolooroto, Poŋnonj Kein ano iwaanonj siimolonj ii iima togoro. Kaenj kolooro Keimbaa irinja soono uuta katitigoro jaasewanganonj bosoleero. ⁶ Bosoleero Poŋnonj Kein kokaenj ijoro. “Iringa mono naambaajonj soono jaasewanganonj bosoleeja? ⁷ Gii iwoi awaa ana meŋ analinj gombe saanonj jaasewanga hak otaambaga me qaago? Iwoi awaa mende ana siŋgisonjgowaa Toyanonj mono uugaa naguyanonj nama koumambaajonj awelegonj embomakeja. Kaenj embomakejato, gii mono iikawaa sonjo ama galeŋ meŋ haamo amba.”

⁸ * Poŋnonj Kein kaenj ijoroto, Keinonj kilenj koga Aabel kokaenj ijoro: “Mono kana anorodeenj gawononj kembo.” Kaenj ijoro gawononj kema Keinonj lugunj koga Aabel qelanjinj meŋ qero komuro.

⁹ Komuro Poŋnonj Kein kokaenj qisinj muro: “Koga Aabel ii dakanonj laligoja?” Qisinj muro kokaenj meleeno: “Nii mende mojenj. Nii konaa galeŋa qaago.”

¹⁰ * Kaenj meleeno Poŋnonj ijoro: “Gii naa iwoiga anjaŋa? Moba, kogaa sayanonj mono namononga asuginj qaro mojenj. ¹¹ Namu kokawaa qaa oota aantama kogaa saya boronganonga meji, niinonj mono kokanonja konjoma gombe kemba. Joramoraa anjonjora ii mono goo qaganonj ambe uja. ¹² Konjoma gombe komakoomo gawonj mena namononj morianaa honja anjonj koma

* **4:8:** Mat 23.35; Luuk 11.51; 1 Jon 3.12 * **4:10:** Hib 12.24

gono balon so momolagon keqelen ama olon koma lan kema kan laligowa.”

¹³ Kaen jero Keinon Pon kokaen ijoro, “Qaanaa irona meleena qananon uji, iikanon mono esunna ugun bimooro bosimambaajon amamaamaña. ¹⁴ Moba, gii kete nii gawonqege balonona notaana jaasewanganona momolagon balon so keqelen ama olon koma lan kema kan laligomaña. Kawaajon mononon nii niima afaangon nuro komumambo.”

¹⁵ Kaen ijoroto, Pononon kokaen jero moro: “Kaen qaago! Mononon Kein qero komuwaati een, iikawaa irona mono iwaa qaganon uro ambeña 7 koloowaa.” Kaen jen mononon Kein mokoloon qero komuwabotiwaaajon selianon aiwese tere mon ano. ¹⁶ Kaen ano Pombaa jaasewana mesaon kema kema balon qata Lansan ewaewan (Nood) kanon keuma laligoro. Balon ii Eeden ween koukoutanon baagen eja. Kian.

Keimbaa gbiliuruta

¹⁷ Keinon embiawo laligon agimin aori koro ama Henok mero. Keinon taon mon menj meriaa qata Henok qaro. ¹⁸ Henokwaa meria qata Irad. Iradwaa meria Mehujael. Mehujaelwaa meria Metusael. Metusaelwaa meria Lamek. Kaen koloogi. ¹⁹ Lameknon emba woi orono: Mon qata Ada, mon qata Zila. ²⁰ Adanon koro ama Jaabal mero. Iinon ejemba opo sel kuungianon en laligon bao bulmakao galen koma onoma laligojuti, iyonoo benisigia kolooro. ²¹ Jaabalwaa kogaa qata Juubal. Iinon ejemba gita kulele qen awelo uun laligojuti, iyonoo benisigia kolooro.

22 Zilanonj kaanagadeen meria qata Tuubal-Kein mero. Iinonj somariin gawombaa tulsya ano manjagegewaa iwoiya kania kania ii braas ano ainonj ooro bolbolgoro qokotaan menjero. Tuubal-Keimbaa naanja qata Nama.

23 Lameknonj kambañ monjonj embawoita ii kokaen irijoro,

“Ada ano Zila embawoina, oro mono geja ama qaana koi mobao:

Monjonj nii nun qijiri iikawaa ironjaajon
mono eja monj qewe komuwaa.

Monjonj nii gbilibuuronj nuro sa iikawaa
ironjaajonj mono eja gbaworo monj qewe komuwaa.

24 * Monjonj Kein qero ironja iwaa qaganonj uro
ambenja 7 koloowaato,
monjonj Lamek nii nuro iikawaa ironja mono
iwaa qaganonj uro ambenja 77 koloowaa.”
Kianj.

Seet ano Enos

25 Eja mutuya Adam iinonj mombo embiawo laligonj agiminj aori meragara monj kolooro kokaen jero: “Keinonj Abel qero komurotiwaajonj Anutononj Abelwaa kitianonj merana monj nonja.” Kawaajonj qata Seet (Nonja) qaro.

26 Seetwaa meria kaanagadeen kolooro qata Enos qaro. Kianj.

Kambañ iikanonj ejemba yonjononj kanainj Pombaa qata qama koolin laligogi. Kianj.

* 4:24: Mat 18.22

5

*Aadambaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia**1 Hist 1.1-4*

¹ * Aadambaa esameraaŋa ano amboisiuruta yoŋoo qa areŋgia koi. Anutunoŋ eja mokoloroti, iinoŋ ii iyaŋaa kaitaniaa so mero. ² * Kaen meŋ eja ano emba laligowaotiwaajoŋ mokoloon oroma kambaŋ kanaŋ qa gara ejemba * qama kotuegoŋ orono. ³ Adamnoŋ laligoro yambuya 130 tegoro meria moŋ kolooro. Ii Adam iyaŋaa kaitaniaa so laligoro qata Seet qaro. ⁴ Seet kolooro kambaŋ iikanonadeen Adamnoŋ toroqen yambu 800 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanaŋ meraboraana tosaana koloon ugi. ⁵ Adamnoŋ kaen laligoŋ uro yambuya mindiriŋ 930 motogoŋ komuro.

⁶ Komuro meria Seet iinoŋ yambuya 105 tegoro meria Enos kolooro. ⁷ Enos kolooro kambaŋ iikanonadeen Seetnoŋ toroqen yambu 807 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanaŋ meraboraana tosaana koloon ugi. ⁸ Ugi Seetnoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 912 motogoŋ komuro.

⁹ Komuro meria Enos iinoŋ yambuya 90 tegoro meria Keinan kolooro. ¹⁰ Keinanon kolooro kambaŋ iikanonadeen Enosnoŋ toroqen yambu 815 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanaŋ meraboraana tosaana koloon ugi. ¹¹ Ugi Enosnoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 905 motogoŋ komuro.

* **5:1:** Jen 1.27-28 * **5:2:** Mat 19.4; Maak 10.6 * **5:2:** Adam: ii Hibruu qaanoŋ ejemba.

¹² Komuro meria Keinan iinon yambuya 70 tegoro meria Mahalalel kolooro. ¹³ Mahalalel kolooro kambañ iikanonadeen Keinanon toroqen yambu 840 laligon kouma laligoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ¹⁴ Ugi Keinanon laligon kema kema uro yambuya mindirin 910 motogon komuro.

¹⁵ Komuro meria Mahalalel iinon yambuya 65 tegoro meria Jared kolooro. ¹⁶ Jared kolooro kambañ iikanonadeen Mahalalelnon toroqen yambu 830 laligon kouma laligoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ¹⁷ Ugi Mahalalelnon laligon kema kema uro yambuya mindirin 895 motogon komuro.

¹⁸ Komuro meria Jared iinon yambuya 162 tegoro meria Enok kolooro. ¹⁹ Enok kolooro kambañ iikanonadeen Jarednon toroqen yambu 800 laligon kouma laligoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ²⁰ Ugi Jarednon laligon kema kema uro yambuya mindirin 962 motogon komuro. ²¹ Komuro meria Enok iinon yambuya 65 tegoro meria Metusela kolooro.

²² Metusela kolooro kambañ iikanonadeen Enoknon yambu 300:waa so uuta Anutuwo somonjon kema kan laligoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ²³ Ugi Enoknon laligon uro yambuya mindirin 365 motogoro. ²⁴ * Motogon uuta Anutuwo somonjon kema kan laligoro Anutunon een jaa seliawo mero.

²⁵ Mero meria Metusela iinon yambuya 187 tegoro meria Lamek kolooro. ²⁶ Kolooro kambañ

* **5:24:** Hib 11.5; Juud 14

iikanonadeen Metuselanon toroqen yambu 782 laligon kema kema uro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ²⁷ Ugi Metuselanon laligon kema kema uro yambuya mindirin 969 motogon komuro.

²⁸ Komuro meria Lameknon yambuya 182 tegoro meria mon kolooro. ²⁹ Kolooro qata Nooa (ulunholen) qama kokaen jero: “Anutunon balon seigoro nono boronananon gawon koma komoma seleqeqa ama siimbobolo moma laligonin mera koi kanon mono saanon ulunholen nonomakebaa.” ³⁰ Nooa kolooro kambañ iikanonadeen Lameknon toroqen yambuya 595 tegoro kambañ batuya kanon meraboraana tosaana koloon ugi. ³¹ Ugi Lameknon laligon kema kema uro yambuya mindirin 777 motogon komuro.

³² Lameknon komuro meria Nooa iinon yambuya 500 tegoro merauruta karoon qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Kiañ.

6

Namo ejembanon bolin angonjoragiawo koloogi.

¹ * Ejemba namo qaganon laligogi jangogianon kanain somariiro boraurugia ii kaanagadeen koloogi. ² Koloogi kambañ kanon Anutuwaa merauruta yononon ejemba yonoo boraurugia injisosoroogi. Injisosoroogitiwaa so ii onongi embaurugia koloogi. ³ Kaen koloogi kambañ iikanon Pononon qaa kokaen jero: “Namo ejembanon

* **6:1:** Job 1.6; 2.1

jaa selewo kamban tetegoya qaa laligon ubuto, yononon mono komuwu. Arengia kaen ama ononjen. Kamban kokaamba kanain laaligogia mono yambu 120 jango ii mende uugun laligon ubuya.” ⁴ * Anutuwaa merauruta yononon balon ejemba yonoo boraurugia onongi embaurugia koloon merabora onongiti, kamban iikanon ano kanagen kaanagadeen eja damubiribirigiawo koloon somariin namonon laligogi. Monowaa monoyanonga benurugia qabu jawo laligogiti, iyononon mono ii koloogi.

⁵ * Balon ejemba yonoo kilenagia ii somata qatawo kolooro uugiaa momo arengia kuuya ii kamban so bologagadeen suulan (pororo) ama laligogiti, ii Pononon iiro. ⁶ Ii iima ejemba mokoloon onono namonon laligogiti, iikawaajon Anutunon moma bolin wosobirinon uuta saa qero siimbobolo moma laligoro. ⁷ Kaen moma laligon qaa kokaen jero: “Ejemba mokoloon onombeti, niinon mono ii balonon unun tiwilaan onomaŋa. Ejemba, miriwaa oroya, iwoi bagianon koma kondondononkejuti ano kanakeewambaa koon mokoloon onombetiwaajon moma bolin aon ii mono unun tiwilaan onomaŋa.” ⁸ Kaen jeroto, eja Nooa iinon Pombaa jaanon kiankoomuya mokoloon laligoro. ⁹⁻¹⁰ * Noowaa gbiliuruta yonoo sundugia ii kokaen: Merauruta karoon qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Noonanon ejemba batugianon eja solan koposowaa qaaya qaa laligon uuta Anutuwo

* **6:4:** Jan 13.33 * **6:5:** Mat 24.37; Luuk 17.26; 1 Piito 3.20

* **6:9-10:** 2 Piito 2.5

somongon kema kan laligoro. ¹¹ Nooanon kaen laligoro, ejemba tosaan kuuya ii Anutuwaa jaanon dogon bolidaborogi. Kawaajon ejemba pororo unun tiwilaan onongi, iikanon balon kuuya sokoma ero. ¹² Ejemba kuuya namonon kema kan laaligogia men bolidaborogi goman balon kuuya yonoo nanamemengia ii dogon angonjorayawo kolooro Anutunon namonon unun tanigia kaan ii iiro.

Wango memewaa areja

¹³ Kaen iima Anutunon Nooa qaa kokaen ijoro: “Ejemba yonoojon ama unun tiwitiwilaan aoao ii namo kuuya sokoma eja. Kawaajon ninon ejemba kuuya men komun onomabaajon qaana somongowe. Moba, niinon apunon balon meleembe kemero iwoi kuuya isinonngiawo ii komudaborowuya. ¹⁴ Kawaajon gii mono geengo reen gere koma kanon wangoga mewa. Iikawaa uuta kotona uuta melamelaa koloowa. Wangowaa uuta ano selia ii qandonon kuun mokotaadaborowa. ¹⁵ Wango ii kokaan mewa: korigaya 133 miita (450 fiit), aaregen 22 miita (75 fiit) ano konaya 13 miita (45 fiit) kaen mewa. ¹⁶ Waaren 44 sentimiita (18 ins) ii koton mesaowa. Wangowaa uuta mosona uuta qaga, batuya ano dusiita karoon koloowu. Wango naguya ii nemunagen amba. ¹⁷ Moba! Niinon mono jewe gboulu somatanon kouma balon kuuya qen tururo ejemba ano iwoi laaligowaa aasongiawo kuuya sombin baatanon laligojuti, iyononon mono apu nemoton komuwu.

Kaen komugi namowaa iwoiya kuuya ii mono qaondaborowuya.

¹⁸ Kaen asugiwaato, niinon giwo soomonjo aren kokaen anjen: Gii mono wanjonon uba. Gii, embaga ano mera enarouruga onjonon mono motoon wanjonon ubu. ¹⁹ Uma laligogi iwoi laaligogiawo kuuya ii qaondaborowubotiwaajon yonjononja woi woi ejia ano embia ii sogianon unuana giwo motoon wanjonon ubu. ²⁰ Koon tanigia kania kania, miriwaa oroya tanigia kania kania ano namowaa mokolen, loloon iwoi tanigia kania kania kuuya yonjononja woi woi ii mono komuwubotiwaajon otana goonon kagi wanjonon ubu. ²¹ Kaanagadeen onjonja ano koon, oro iwoi kuuya yonjonon newutiwaa so mono nembanene kania kania mokoloon korama men kululuun wanjonon ana kalan konkonja ewaa.” ²² * Anutunon Nooa kaen ambaatiwaajon jen koton muroti, iikawaa so mono ten koma ii kuuya ama medabororo.

7

Ejemba ano oro kuuya ii wanjonon ugi.

¹ Noonan wanjo medabororo Ponjon qaa kokaen ijoro: “Gii ejemba tuun koi yonoo batugianon solan koloon laligojan. Niinon goo kanaga kaen mokoloojen. Kawaajon gii ano sumanjuruga kuuya onjo mono wanjonon ubu. ² Oro neneya, donqizizingia qaa ii kuuya yonjononja sewen sewen, ejia 7 ano embia 7:baa so onjoona goonon koubu. Kaanagadeen

* 6:22: Hib 11.7

oro angojoragiawo kuuya yonoononga woi woi ejia ano embia kaanja onjoona goononj koubu. ³ Toroqenj koonj kania kania kuuya yonoononga kaanagadeenj sewen sewen, ejia 7 ano embia 7 ii onjoona giwo wanjononj ubu. Kaenj ana oro ano koonj tanigia kania kania kuuya ii mende qaombuto, toroqenj namononj koloonj seisei ama laligowuya. ⁴ Ugi weemboria 7 tegoro jenj kotowe konj rombuñ somatanonj mono namononj kamaaro gomantiinja weemboria 40:waa so toroqenj konj kiwaa. Kaenj kiro iwoi isinjosongiawo kuuya namononj mokoloonj onjombeti, ii mono motoonj jenj tegowe qaombuya.” ⁵ Ponjonj Nooa kaenj ambaatiwaañonj jenj kotonj muro iikawaa sogadeenj mono tenj koma ii kuuya andabororo.

⁶ Kaenj ama mero Nooawaa yambuyanonj 600 kolooro gboulu somatanonj namo qaganonj kouro.

⁷ * Koubaatiwaañonj ano Nooa embiawo ano mera enjarourugara yonjononj motoonj gboulunonj komuwubotiwaañonj olonj koma wanjononj ugi.

⁸ Kaanagadeenj oro neneya, donqizizinja ano oro angojoragiawo ano koonj ano iwoi kuuya bagianonj koma kondondonjonkejuti, ⁹ ii woi woi kuuya ejia ano embia ii sogianonj kanj wanjononj Nooawaanonj ugi. Anutunonj Nooa jenj kotonj muroti, ii mono iikawaa so kolooro. Kianj.

Gboulunonj ejemba turunj onjono komugi.

¹⁰ Kaenj kolooro weemboria 7:baañonj jeroti, ii tegoro gboulu somatanonj balonj qaganonj kouro.

¹¹ * Nooawaa yambuyanonj 600 kolooro yambu

* **7:7:** Mat 24.38-39; Luuk 17.27 * **7:11:** 2 Piito 3.6

iikawaa koinja 2 kawaa weemboria jango 17 kanon apu jaaya kuuya, apu diinggiawo iikawaa nemungia kuuya ii emugenga somariin bongun waagi. Kaanagadeen eukanon kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii aantangi. ¹² Kon rombun somata ii balonon kamaan kin ero kema gomantiinja asaga 40 keno. ¹³ Kononon kanain kimambaajon ano weemboria kanon Nooa ano merauruta Seem, Haam ano Jaafet, Nooa embi-awo ano enarourugara karonon yononon motoon wanonon udaborogi. ¹⁴ Toroqen duuyaa oroya ano miriwaa oroya kuuya, iwoi kuuya bagianon koma kondondongonkejuti, koon kuuya ano iwoi engangiawo kuuya ii ejemba yonowo motoon wanonon udaborogi. ¹⁵ Anutunon iwoi kuuya mokolon onono laaligowaa aason horonkejuti, iyoonononga woi woi (2-2) ii Nooawaanon kouma wanonon udaborogi. ¹⁶ Anutunon Nooa jen koton murotiwaa so iwoi isinosongiawo kuuya wanonon udaborogiti, ii ejia ano embia koloori. Kuuyanon udaborogi Pon ano Nooawaa gematanon wangowaa naguya kono.

¹⁷ Naguya kono iikanondeen gboulu somatanon kanain gomantiinja asaga 40:waa so toroqen namonon waaro. Apunon somariin waama balon koma turun uma wango namonon metaano uro. ¹⁸ Uro apunon balon qaganon somariin saa qen ugi wanonon apu qaganon anodeen een lan kema karo. ¹⁹ Kaen kolooro apunon balon qaganon mombo somariin uro. Baanja koriga koriga sombin baatanon nama kenjuti, ii kuuya musulungon onono.

²⁰ Musulunḡon oḡoma uma baana kuuya koma turun 8 miita (25 fiit) kawaa so unjuugun ero.

²¹ Kaen ero iwoi isinḡosonḡiawo kuuya namo qaganon kema kan laligogiti, iyononon apu nemoton komudaborogi. Iwoi kuuya ii koon me miriwaa oroya me duuyaa oroya me mokolen, lagiso ano iwoi kuuya tuun men balonon qeqelala kema kankejuti ano ejemba kuuya ii motoon qaondaborogi. ²² Iwoi kuuya balon toboganon laligon laaligowaa aasona sewanḡianon horon laligogiti, ii koreyanon komudaborogi. ²³ Iwoi laaligogiawo kuuya namonon laligogiti, ii Anutunon unudabororo. Iwoi kuuya ii ejemba, oro me iwoi bagianon koma kondondonḡonkejuti me kanakeewambaa koonḡa koonḡa ii mono Anutunon unudabororo. Nooa ano sumanuruta wango uutanon laligogiti, iyonogadeen mono inḡiima koboḡon anḡon koma gou gajogia kono. ²⁴ Apu gboulu kanon balon qen turun mende horon kemeroto, weemboria 150:waa so ero.

8

Gboulunon horon kamaaro namonon toboriro.

¹ Weemboria 150 ii tegoro kanon Anutunon Noowaa ano duuyaa oroya ano miriwaa oroya ano iwoi kuuya iwo wanḡonon laligogiti, ii romonḡon oḡoma haamo somata ano namo qaganon qero apunon kanain horon kamaaro. ² Anutunon emugen apu diinḡiawo iyonoo jaagia ano eukanon kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii kojanḡin sonḡo ano konon riima toborin sombinḡa mombo mende kamaaro.

³ Mende kamaaro apu somatanonj kanainj namo qaganonj erotinonja eleema horonj kamaanj kemo. Weemboria 150:waa so apunonj horonj kamaanj kemenj egi. ⁴ Kaenj egi wanjononj koinj ⁷ kawaa weemboria 17 kanonj baanja qata Ararat kawaa wanjononj mokotaanj kotiinj raro. ⁵ Kanonj raro apu kanonj toroqenj horonj kamaanj kamaanj keno. Kema koinj ¹⁰ kawaa weenja mutuya kanonj baanja iikawaa wanja ii asuganonj asugigi.

⁶ Asugigi weemboria 40 tegoro Nooanonj wangowaa jenjena ja wala memeta ii metano. ⁷ Metama aoao koonj monj wasiro kanakeewan laj elelaonj kema kanj mende eleema laligoro balombaa apuya kanonj juguro. ⁸ Kawaa gematanonj Nooanonj kewo monj wasiro keno. Namu qaganonj apunonj horonj kemeja me qaago, iikawaa kania momambaajonj ii wasiro keno. ⁹ Kewononj kema kanj apunonj toroqenj balonj sokoma turunj erotiwaajonj haamo memeyaa raranja mende mokolonj wanjononj eleeno Nooanonj boria boraama menj wanjo uutanonj oono. ¹⁰ Oono weemboria 7:baa so toroqenj mamboma laligonj kanonj kewo ii mombo wanjononja wasiro keno. ¹¹ Kema mare kanonj eleema oil gere senja gbiligibili monj ii motogonj jetanonj kisama Nooawaanonj karo. Kaenj karo Nooanonj ii iima kokaenj moma asariro: Apunonj mono horonj kamaaro namononj asugidaboroja. ¹² Kaenj moma asarinj mombo weemboria 7:baa so mamboma nama kewo ii mombo wasiro elelaonj keno. Kenoto, kamanj iikanonj ii iwaanonj mombo mende eleema karo.

¹³ Nooawaa laaligo yambuya 601 kawaa koinj

mutuyaa weemboria mutuya kanon apunon namo qaganon jugun toborin ero. Kaen kolooro Noonan wangowaa waarenja mero keno kokaen uun iiro: Namo qaganon mono toborin ero. ¹⁴ Ii iiroto, mombo mambongi toborin koin woiyaa weemboria 27 kanon toboridaboron ero.

¹⁵ Anutunon Nooa qaa kokaen ijoro: ¹⁶ “Gii embagawo ano mera enarouruga, onjo mono wanjo mesaon kamaawu. ¹⁷ Kamaan oro iwoi laaligogiawo kuuya giwo wangonon laligojuti, ii koonja koonja, miriwaa oroya ano mokolen iwoi kuuya bagia namonon koma kondondongonkejuti, ii mono kuuya unuama kamaawu. Kaen ana saanon balonon koloon seisei ama deema balon sokoma laligowuya.”

¹⁸ Kaen ijoro Nooa embiawo ano mera enarouruta yononon motoon wanjo mesaon kamaagi. ¹⁹ Kamaagi duuyaa oroya kuuya, mokolen iwoi kuuya, koon kuuya ano iwoi kuuya namonon kema kankejuti, iyononon mono kaanjadeen isigiaa so wanjo mesaon awanjon kan kamaadaborogi. Kian.

Noonan Anutuwaajon siimolon onj dangisen jero.

²⁰ Kamaadaborogi Noonan Pombaajon siimolon alata mon men miriwaa oroya donqizizingiawo ii kuuya ano koon donqizizingia qaa ii kuuya yonoononja tosia onoma alatanon ama Anutuwaajon siimolon ooro. ²¹ Ooro Pononon moron unkoowaya ainawo ii moro sokono uutanon qaa kokaen jero: “Ejemba yonoo uugiaa momo arengianon mono meraboraangianonga

kanain bologa koloojuto, kilenj namo ii kambaŋ moŋŋonj ejemba yoŋoojonj ama mombo mende qasuaamaŋa. Iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, niinonj ii unjudaboroweto, iikawaa so kambaŋ moŋŋonj mombo mende jenj tegonj unjumaŋa. ²² Namononj enj ubaatiwaa so mono namononj koma komogi hoŋa kolooro megi iikanonj mono mende qaondaborowaa. Gomaŋ olomooro sanjoŋa momakebu ano geriawo kolooro gere tooro momakebu. Koŋuru kambaŋ ano weenj kambaŋ, gomantiinŋa ano asasaga ii kambaŋa kambaŋa ewaewaŋ ama awaŋaonj enj kembao. Ii kuuya tetegoya qaa enj uro laligowu. Kaanjanonj mono kaenj toroqenj ewaa.” Kianj.

9

Anutunonj Nooawo soomonjo areŋ ano.

¹ * Kaen jenj Anutunonj Nooa ano merauruta kokaen jenj kotuegonj onono: “Onjo mono koloonj seisei ama gomaŋ sokoma laligowu. ² Kaen anji balombaa oroya kuuya, kanakeewambaa koonja kuuya, iwoi kuuya bagianonj namo koma kondondonjonkejuti ano kowewaa soraya kuuya ii mono onjo borogianonj onjoombe onjononj ii galenj koma onjoma laligogi yoŋononj onjoojonj keegia moma jenenjia ororo laligowuya. ³ Iwoi kuuya isiŋosonjiawo kema kanj laligojuti, ii onjo nenega koloonj ewaa. Wala logoya iwoi tonjoŋa nenejiaga onjombeta kete iwoi kuuya koi kaanagadeen onjonjenj. ⁴ * Motoonjo ii mono mende newu. Ii

* **9:1:** Jen 1.28
12.16, 23; 15.23

* **9:4:** Lew 7.26-27; 17.10-14; Lew 19.26; Dut

oro sayawo. Sa ii laaligowaa sareya koloojiwaa-
 jon ama songo koi ama ononjen. ⁵ Onoanngiaa
 sagia ii monnon monj mende maaba. Monnon
 sa ii maabaati, iikawaa ironanon mono iyanaa
 qaganon ubaa. Oro monnon me ejemba monnon
 ejemba monj qero laaligoyaa sareya maabaati,
 iikawaa ironanon mono iyanaa qaganon uro
 komuwaa. ⁶ * Anutunon ejemba iyanaa kai-
 tania kaanja merotiwaajon ama monj moronon
 ejemba monj qero komuwaati, monnon mono ii
 kaanjadeen qero komuwaa.

⁷ * Ono mono koloon sein laligowu. Kaen
 namo qaganon koloon seigi jangogianon somariin
 ubaa.”

⁸ Anutunon toroqen Nooa ano merauruta
 iwo laligogiti, iyonoojon qaa kokaen jero:
⁹ “Niinon kete onjo ano onoo kerasuru-urugia
 kanagen koloowuti, onowo soomongo aren
 anjen. ¹⁰ Kaaanjadeen iwoi laaligogiawo kuuya,
 ii miriwaa me duuyaa koon oroya kuuya giwo
 laligon wanjonon kamaajuti, mono balombaa
 ilawoila laaligogiawo kuuya yonowo soomongo
 aren kokaen anjen: ¹¹ Niinon soomongo arena
 ii onowo kokaen ama kotiijen: Niinon apu
 gboulunon ilawoila isinonngiawo kuuya ii
 mombo mende unjuwe qaombuya. Apu gboulu ii
 namo tiwilaawaatiwaajon mombo mende ambe
 kawaa.” ¹² Anutunon toroqen qaa kokaen jero:
 “Niinon mono soomongo aren koi ii neenaa
 ano onjo ano ilawoila laaligogiawo kuuya onowo
 laligojuti, ananaa batunananon ambe tetegoya

* **9:6:** Jen 1.26; Eks 20.13 * **9:7:** Jen 1.28

qaa kotiiŋ eŋ ubaa. Soomongo areŋ iikawaa aiweseya ii kokaenŋ:

¹³ Niinonŋ marilolona ii koosunonŋ ambe ewaa. Niinonŋ neena ano namononŋ laligojuti, ananaa batunananonŋ soomongo areŋ anjenŋ, marilolonŋ kanonŋ mono iikawaa aiweseya koloon ewaa. ¹⁴ Niinonŋ kambanŋ moŋnonŋ koosuya namo qaganonŋ horonŋ onombe kamaanŋ ajoroogi marilolonnanonŋ koosunonŋ asugiwaati, ¹⁵ kambanŋ iikanonŋ niinonŋ soomongo arena ii romongomaŋa. Ii neena ano onŋ ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania ananaa batunananonŋ ambeti, mono ii romongomaŋa. Kawaajonŋ apu yonononŋ mombo kaenŋ mende somariiŋ iwoi isiŋosonŋgiawo kuuya tiwilaawutiwaajonŋ gboulu somata mende koloowaa.

¹⁶ Kambanŋ moŋnonŋ marilolonanonŋ koosunonŋ asugiwaati, niinonŋ ii iima iikanondeenŋ soomongo arena ii romongomaŋa. Ii tetegoya qaa neena ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania namo qaganonŋ laligojuti, ananaa batunananonŋ ama meŋ kotiiwe ewaa.” ¹⁷ Anutunonŋ Nooawaa-joŋ kaenŋ jenŋ toroqenŋ kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ soomongo areŋ koi ii neena ano namowaa ilawoila laaligogiawo kuuya ananaa batunananonŋ ama meŋ kotiijenŋ. Soomongo areŋ iikawaa aiweseya ii mono kianŋ.”

Nooawaa merauruta

¹⁸ Nooawaa merauruta wanŋononŋa kamaag-iti, iyonoo qagia ii Seem, Haam ano Jaafet.

* Haam ii Keinambaa maŋaga. ¹⁹ Yonononŋ

* **9:18:** Jaafet: = seija

Nooawaa merauruta karoon koloogi. Ejemba kuya deenqeema balon sokoma laligojonji, anana iyonoononja koloonij.

²⁰ Nooanon komakoomo ejaga koloon wain apu kasa gawon mutuya komoro. ²¹ Ii komoroto, kaban monon wain apu tosia men nero uuta enkalolon kolooro iyanaa opo sel kuun uutanon opoqiisia qetegon bombolan ero. ²² Keinambaa manja Haam iinon mananon bombolan eroti, ii iima seleengen kemen daremunwoita irijoro moriti, iikanon manja gamu qen muro. ²³ Seem ano Jaafet yoronon ii morito, maleku mon men sawingaranon ama gemagama uma mangaranon bombolan eroti, ii esuuri. Jaagara mongen uuritiwaajon ama mangaranon asuganon eroti, ii mende iiri. ²⁴ Nooanon enkalolona qaono uuta tororo moma waama meria meraanon sili ama muroti, ii moro. ²⁵ Ii moma uuta duuro Haambaajon kokaen jero: “Keinan ii jen qasuaan mujen. Iinon mono daremunwoita yoroo welenqeegurugara yonoo welenqeqegia omaya koloon laligowaa.” ²⁶ Toroqen kokaen jero: “Anutu, Seembaa Ponja, ii mono mepesejen. Keinanon mono Seembaa welenqeqeya omaya koloon laligowaa. ²⁷ Anutunon mono Jaafetwaa balona men somariiro Seembaa opo sel kuunon laligowuya. Keinan yononon mono Seem yonoo welenqeegurugia omaya koloon laligowu.”

²⁸ Gboulu somatanon tegoro Nooanon toroqen yambu 350:waa so laligon uro. ²⁹ Laaligoyaa yambuya ii mindirin 950 kawaa so laligon kouma komuro. Kian.

10

Nooawaa merauruta yonoo kerasuru tuun arenjia

1 Hist 1.5-23

¹ Nooawaa merauruta Seem, Haam ano Jaafet yonoo gbiliurugia gboulu tegoro koloogiti, iyonoo qa arenjia kokaen:

Jaafetwaa gbiliuruta

² Jaafetwaa merauruta yonoo qagia ii Goomer, Maagog, Maadai, Jaawan, Tuubal, Mesek ano Tiiras. ³ Goomerwaa merauruta yonoo qagia ii Askenas, Riifat ano Togarma. ⁴ Jaawambaa merauruta yonoo qagia ii Elisa, Tarsis ano Saiprus kanageso ano Rodos kanageso. ⁵ Yonoo esameraurugia ii juma deenqeema (gomanj leelee) Baturaganonj Kowe goraayanonj ano kowe iikawaa watoya watoya kanonj iyanjiaa balonjianonj kema laligoju. Yonononj isigia so, tuungia so ano qaagia so iyanjiaa gomanjianonj kema laligogi. Jaafetwaa kanagesouruta kianj.

Haambaa gbiliuruta

⁶ Haambaa merauruta yonoo qagia ii Kuus, * Iijipt, Libia ano Keinan. ⁷ Kuuswaa merauruta yonoo qagia ii Seba, Hawila, Sabta, Raama ano Sabteka. Raamawaa merawoita yoroo qagara ii Saba ano Dedan. ⁸ Kuuswaa meriamonj qata Nimrod kolooro. Iinonj somariinj waama manjaqeqewaa kawali eja kotiga totonj koloonj namononj laligoro. ⁹ Iinonj Pombaa

* **10:6:** Kuus ii Sudan kantriwaa qata.

jaasewananon borojan eja kotiga laligorotiwaanon ama qaa saana kokaen jenkeju: “Monon Pombaa jaasewananon Nimrod kaana borojan eja kotiga kolooja.” ¹⁰ Nimrodwaa bentotonja ii balon koi kaananon kanaigi: Baabel, Erek, Akad ano Kalne. Taon 4 ii Babilonia (Sinar) gomanon eju. ¹¹ Nimrodnon Babilonia balon mesaon Assiria kema goman somasomata qagia Niiniwe, Rehobotir ano Kala ii mero. ¹² Kaanagadeen Resen ii Niiniwe ano siti somata qata Kala yoroo batugaranon mero.

¹³ Iijiptwaa gbiliuruta yononon Libia (Luud) kanageso, Anam kanageso, Lehab kanageso ano Naftu kanageso kolooju. ¹⁴ Kaanagadeen Patrus, Kaslu ano Kriit. Kriit ii Filistia kanageso yonoo benisigia kolooro.

¹⁵ Keinambaa meria mutuya ii Saidon. Iwaa gematanon Keinanon kanageso koi kaana yonoo benisigia kolooro: Hit kanageso, ¹⁶ Jebus kanageso, Amor kanageso, Girgas kanageso, ¹⁷ Hiwi kanageso, Arka kanageso, Siini kanageso, ¹⁸ Arwad kanageso, Zemar kanageso ano Hamat kanageso. Keinanon korebore yonoo wanjale benisigia kolooro yononon kanagen juma deenqeengi.

¹⁹ Kaen deenqeengi Keinan kanageso yonoonon balon goraaya ii goman qata Saidon iikanonja kanain kema Gerar gomanon kema Gaza kanon tegoja. Kaanagadeen Sodom baagen kema Gomora kema Adma ano Zeboim kema Lasa kanon tegoja. ²⁰ Haambaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balongia so ano kanageso tuungia so kaen laligogi.

Seembaa gbiliuruta

²¹ Jaafetwaa data Seem iwaa merauruta kaanjiadeen koloogi. Seemnonj kaen Eberwaa merauruta kuuya yonoo wanjale benjisigia kolooro. ²² Seembaa merauruta yonoo qagia ii Elam, Asur, Arfaksad, Lidia (Luud) ano Aram. ²³ Arambaa merauruta yonoo qagia ii Uuz, Huul, Geter ano Mas. Kaen laligogi. ²⁴ Arfaksadwaa meria Sela kolooro Selawaa meria Eber kolooro. ²⁵ Eberwaa merawoita woi koloori. Monnonj koloonj laligonj kouroti, kambanj iikanonj namo ejembanonj juma deenqeengi. Kawaaonj iwaa qata Peleg (Siinsereren) qagi. Kogaa qata ii Joktan. ²⁶ Joktambaa merauruta kokaen koloogi: Almodad, Selef, Hazarmawet, Jera, ²⁷ Hadoram, Uuzal, Dikla, ²⁸ Oobal, Abimael, Saba, ²⁹ Oofir, Hawila ano Joobab. Eja kuuya ii Joktambaa meraurutaga. ³⁰ Yonoo rama laaligo balongia ii gomanj qata Meesa iikanonja kanainj gomanj qata Sefar kanonj baagenj kema weenj koukoutaa balonj baanayawo kanonj tegoja. ³¹ Seembaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balongia so ano kanageso tuungia so kaen laligogi.

³² Nooawaa esameraanjuruta ii isigia so, kanagesogia ano balongia so kaen koloogi. Yonononj juma seinj deenqeema kanageso tuunja tuunja koloogi gboulu somatanonj tegoro kema balonj sokoma laligogi. Kianj.

11

Anutunonj ejemba qaagia mendeeno.

¹ Wala eenanon balonja balonja kuuya yononon qaa motoonjo jegi iikanon mindirin onono laligogi. ² Kaen laligon mesaon ween koukoutanon baagen kema Babilon uutanon balon koria somata mon mokolon kanon mirigia men ragi. ³ Kanon rama iyanjideen kokaen amin mogi: “Mono kawu. Anana mono gbakon men mozonjon gerenon oonin kotakota koloowaa.” Kaen jen miri sopaya mewombaajon jamo kowonjin qaagoto, birik ama batugianon namo saposapo qandon kaanja angi iikanon birik ii mokotaan onono. ⁴ Gawon kaen men toroqen kokaen jegi: “Mono kawu. Anana mono ananaajon siti mon men iikanon miri koriga totoon (taua) menin waarenanon sombin oosiriwaa. Kaen oosiro mende deenjeema balon kuuya sokoma lan kema laligowombotiwaajon mono anana qabunanawanawo koloowonja.”

⁵ Kaen jen gawon megito, Ponon ejemba siti ano miri koriga megiti, ii iimambaajon kamaaro. ⁶ Kamaan ii iima kokaen jero: “Yononon siinsereren qaagoto, kanatuuru arengia motoonjo qaagia motoonjo jen nama iwoi koi kanain mejuti een, kanagen ii me woi mewombaa arengia ambuyati, ii mono iikawaajon mende amamaan osiwuya. ⁷ Ayo, anana mono balonon kemen qaagia men soonin tuun mon yononon tuun tosia yonoo qaagia mende moma asarin laligowu.”

⁸ Ponon kaen jen ejemba kanon mendeqendeema onono goman kuuya sokoma kema kan siti memewaa gawonja somonjon mesaogi.

⁹ Poŋnoŋ ejemba kuuya yoŋoo qaagia meŋ sooroti, iikawaajoŋ gomaŋ iikawaa qata Baabel (eŋkaloloŋ sisau) jegi. Iikanonja Poŋnoŋ ii mendegeendeema oŋono deema baloŋ kuuya sokoma keŋgi. Kiaŋ.

Qa areŋ Seembaanoŋa kanaiŋ Abrambaanoŋ kenja.

1 Hist 1.24-27

¹⁰ Seembaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia koi. Gboulu gematanon yambu woi tegoro Seemnon yambuya 100 tegoro kambaŋ kanon meria Arfaksad kolooro. ¹¹ Arfaksadnon kolooro kawaa gematanon Seemnon toroŋeŋ yambu 500 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaŋa koloogi.

¹² Arfaksadnon yambuya 35 tegoro meria Sela kolooro. ¹³ Selanon kolooro kawaa gematanon Arfaksadnon toroŋeŋ yambu 403 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaŋa koloogi.

¹⁴ Selanon yambuya 30 tegoro meria Eber kolooro. ¹⁵ Ebernon kolooro kawaa gematanon Selanon toroŋeŋ yambu 403 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaŋa koloogi.

¹⁶ Ebernon yambuya 34 tegoro meria Peleg kolooro. ¹⁷ Pelegnon kolooro kawaa gematanon Ebernon toroŋeŋ yambu 430 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaŋa koloogi.

¹⁸ Pelegnon yambuya 30 tegoro meria Reu kolooro. ¹⁹ Reunon kolooro kawaa gematanon Pelegnon toroŋeŋ yambu 209 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaŋa koloogi.

²⁰ Reunoŋ yambuya 32 kolooro meria Serug kolooro. ²¹ Serugnoŋ kolooro kawaa gematanon Reunoŋ toroqen yambu 207 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaana koloogi.

²² Serugnoŋ yambuya 30 tegoro meria Naahor kolooro. ²³ Naahornoŋ kolooro kawaa gematanon Serugnoŋ toroqen yambu 200 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaana koloogi.

²⁴ Naahornoŋ yambuya 29 kolooro meria Tera kolooro. ²⁵ Teranon kolooro kawaa gematanon Naahornoŋ toroqen yambu 119 laligoro kambaŋ batuya kanon meraborauruta tosaana koloogi. ²⁶ Teranon yambuya 70 tegoro meria Abram, Naahor ano Haran koloogi.

Terawaa gbiliuruta.

²⁷ Terawaa gbiliuruta yoŋoo qa arengia koi. Terawaa merauruta Abram, Naahor ano Haran koloogi. Harambaa meria Loot kolooro. ²⁸ Haranon Kaldia yoŋoo balonon laligon iyanaa kolokoloo gomaŋa qata Uur iikanon komuro Harambaa maŋa Teranon toroqen laligoro.

²⁹ Abram ano Naahor yoronon ororon emba meri. Abrambaa embia qata Saarai kolooro Naahorwaa embia qata Milka. Milkanon Harambaa borataga kolooro. Haranon Milka ano Iska yoroo maŋgaraga. ³⁰ Saarainon emba aruŋaga meria qaa een laligoro.

³¹ Teranon meria Abram, esia Loot Harambaa meria ano enaroya Saarai, meria Abrambaa embia ii unuano motoon Kaldia balombaa gomaŋ

qata Uur mesaonj Keinan balononj kembombaa-
jonj kenji. Kaenj kenjito, Haran gomanj balononj
kanj nama kanonj mirigia menj ragi. ³² Ragi Ter-
anonj yambuya 205 kolooro Haran gomanj kanonj
rama komuro. Kianj.

12

Anutunonj Abram oono.

¹ * Poñnonj Abram kokaenj ijoro: “Gii
gomanja, kanatuuruga ano manjaanonj miri
iwoi mesaonj balonj qendeema gomanjati, mono
iikanonj kamba. ² Niinonj koloonj seisei gombe
gbiliuruganonj kanageso somata koloowuya.
Niinonj kotuegonj nanjonj gombe qabuñaganonj
somariinj somata koloowaa. Kaenj kolooro
Anutu niinonj goojonj ama kanageso tosaanja
kotuegonj onoma laligowaa. ³ * Daenj yoñononj gii
kotuegonj gombuti, niinonj mono ii kotuegonj
onoma laligomanja. Daenj yoñononj gii jenj
qasuaan gombuti, niinonj mono ii kaanagadeen
jenj qasuaan onoma laligomanja. Goojonj ama
noo kotumotuenanonj mono namowaa kanageso
tuunj kuuya yoñoo qagianonj uro oyanboyanj
mokoloowuya.”

⁴ Kaenj ijoro Abramnonj Poñnonj jerotiwaa so
Haran gomanj mesaonj keno Lootnonj iwo keni.
Abramnonj yambuya 75 kolooro kanonj Haran
gomanj mesaonj keno. ⁵ Kemanj jenj embia
Saarai, beeta Loot, esuhinaya kuuya menj kulu-
luugi seiroti ano welenqege ejemba Haran go-
manonj laligonj ononjgiti, ii unuama gomanja

* **12:1:** Apo 7.2-3; Hib 11.8 * **12:3:** Gal 3.8

mesaon Keinan balonon kembombaajon kema kema iikanon keugi.

⁶ Abramnon balon kanon kema laligon goman qata Sekem kanon kouma juuu gere somata qata More kawaa kosianon kuun menj raro. Kamban kanon Keinan ejemba yononon balon iikanon laligogi. ⁷* Kaen laligogi Ponnon Abram asugin mun kokaen ijoro: “Balon koi ii mono goo gbiliuruga bunja qen onoman.” Kaen ijoro Abramnon Pon iwaanon asugiroti, iwaajon siimolon onjoombaa alata mon mero.

⁸ Iikanonadeen mesaon toroqen Beetel gomambaa ween koukoutanon baagen balon baanawo kanon kema opo sel kuun mororonon mero nano. Kaen nano Beetel goman kanon ween kemekemetanon baagen raro Ai taonon ween koukoutanon baagen raro. Kaen rari batugaranon nama Pombaa siimolon alata mon iikanon menj Pombaa qata qama koolin muro. ⁹ Kawaa gematanon balon ii mesaon toroqen Saut waagen kema distrik qata Negew kanon rama laligogi. Kian.

Abramnon Iijipt kantrinoj kema laligoro.

¹⁰ Kamban kanon Keinan balonon bodi kolooro. Bodi iikanon kotiin binawo kolooro Abramnon Iijipt kantrinoj tawayagadeen laligowombaajon kenji. ¹¹ Kananon kema Iijipt dodowigi Abramnon embia Saarai qaa kokaen ijoro: “Moba, giinon emba iimasiinsiingawo koloojanj, ii mojen. ¹² Kawaaajon Iijipt eja yononon gi giima kokaen jewuya: ‘Koi iwaa embiaga.’ Kaen jen nii

* 12:7: Apo 7.5; Gal 3.16

nugi komumanato, gii giima koboogi laligowaga. 13 * Kawaajon gii mono kokaen jewa: ‘Nii iwaa naanaga.’ Kaen jenago goojon ama awaagadeen ama noma noo laaligona gou gajona konji laligomanja.”

14 Abramnon Iijipt keuro Iijipt ejemba yononon Saarai iigi emba iima-ainainawo awaa soro kolooro. 15 Iikanondeen Faarao kin pombaa pon qerewenja jawinuruta yononon ii iigitiwaajon Faarao kimbaanon kema Saaraiwaa selia mepe-seegi moro. Ii moma jero Saarai wama kin pombaa jinjaron miri uutanon ugi. 16 Ugi Faarao kinjon Saaraiwaajon ama Abram awaagadeen ama muro. Kaen ama muro iwoi koi kaanja ii Abrambaa bunja kolooro: lama, bulmakao, dongi ejia ano embia, welenqege eja ano emba ano kamel jaasoongoya ii Abram muro bunja qen aoro.

17 Ii bunja qen aoroto, Ponjon Abrambaa embia Saarainon Faarao kimbaa mirinon laligorotiwaajon ama jero ji bologa kotiganon Faarao kin ano ejemba iwaa jinjaron mirinon laligogiti, iyonoo gagianon uro. 18 Kaen uro Faarao kinjon Abram koma hororo karo kokaen qisin muro: “Gii mono naa terega ama nona? Naambaajon ‘Ii embanaga,’ kaen mende jena mobe? 19 Naambaajon ‘Ii noo naanaga,’ jena? Kaen jena niinon ii embanaga kolootiwaajon oombe? Embaga koi. Mono ii wama kembao.”

20 Kaen jen ejauruta jen koton onono Abram wama kananon kema onoonji embia ano ila-

* 12:13: Jen 20.2; 26.7

woilaya kuuya en muroti, ii men unuama kenji.
Kian.

13

Loot ano Abram yoronon deeni.

¹ Abramnon Iijipt balon mesaon embia ano bao hina iwoiya kuuya men unuama Lootwo motoon eleema kema Keinan balombaa leeya Saut waagen qata Negew kanon kougi.

² Abrambanon lama bulmakao ano goul silwa ii ambembo en muro eja kindinbiriawo laligoro.

³ Kaen laligon Negew distrik uutanon rama mesaon tawayagadeen roonqeqegianon en waama kema laligon Beetel gomanon kougi. Opo sel kuunja wala Beetel ano Ai goman iyoroo batugaranon kuun mero nanoti, mono iikanon kougi. ⁴ Wala siimolon alata meroti, mono iikanon kouma Pombaa qata qamago qama kooliro.

⁵ Lootnon Abrambo rama mesaon laligoroti, iinon kaanjadeen lama bulmakao tuunja tuunja ano opo sel kuunja kuunja ii mamaga men laligoro.

⁶ Kaen laligon oro esuhina iwoigara mamaga en orono balonon mende sokono. Ii motoon unuagiwaotiwaa so mende kolooro kilen motoon rama laligowotiwajaan amamaari. ⁷ Amamaan Abram ano Loot yoroonon oro galejurugara yonoo batugianon balombaa angowowoya asugiro. Kamban kanon Keinan kanageso ano Periz kanageso yononon balon iikawaa toya koloogi yonowo motoon laligogi.

⁸ Kaen laligon Abramnon beeta Loot kokaen ijoro: “Anara mono man mera laligojo. Kawaajon nii ano gii batunaranon me oro galejurunara yonoo batugianon andoruru mono mende ewa. ⁹ Kawaajon saanon deembo. Balon kuuya mono goo jaasewanganon asuganon en kenji, ii saanon iijan. Kaen ano giinon qaninaraagen kemaña jewagi een, niinon saanon dindinaraagen kemaña. Me giinon dindinaraagen kemaña jewagati een, niinon saanon qaninaraagen kemaña.”

¹⁰ * Kaen ijoro Lootnon Jordan balombaagen uun balon koria somata kuuya iiro Anutunon ii awaa bedu mero Pombaanon oyanboyon urukisi kelegawo kaña kolooro. Ii Iijipt yonoonon balon kaña en Zoar goman baagen keno. Wala Ponon Sodom ano Gomora mende tiwilaan orono kamban kanon balon ii kaña ero. ¹¹ Kaen ero Lootnon ii iima gosin Jordambaa balon koria somata kuuya ii mweengon ween koukoutanon baagen keno. Kaen ama deeni. ¹² Deema Abramnon Keinan balonon kema laligoroto, Lootnon balon koria somataa taon taon yonoo batugianon kema kan laligoro. Kaen laligon opo sel kuun metogon men kuun kema nama tetegoyanon Sodom kosianon keuma laligoro. ¹³ Kanon laligoroto, Sodom kanatuuru yononon kanageso bologa kolon Pon qetama singisongo jekania boorongia ama men laligogi.

Abramnon Hebron gomanon kema rama laligoro.

* **13:10:** Jen 2.10

¹⁴ Lootnon Abram ooma keno kamban kanon Ponon Abram qaa kokaen ijoro: “Mono jaaga hak ataama bagaagen uun waama eleema gema-gaagen uun kaanagadeen ween koukoutanon ano ween kemekemetanon baagen uuwa. ¹⁵ * Balon kuuya koi ijanj, ii mono gii ano goo gbiliuruga onoo bunja qewe kamban tetegoya qaa bunagiaga en ubaa. ¹⁶ Niinon gbiliuruga koloon seisei mama onombe jangogianon somariin namowaa sakasiņa kaņa koloowaa. Moronon sakasiņ jangoya weenonagati, iinon saanon gbiliuruga yonoo jangogia mewaa. ¹⁷ Niinon balon koi mono goo bunaga qen gonjen. Kawaajon saanon waama kema kan balon kuuya koi bakabaka eugen emugen iima koton laligowa.”

¹⁸ Kaen ijoro Abramnon waama opo sel kuunja qetegon men kuun kema Hebron gomanon kan Mamre gomanon jujuu gere somata nama kenjiti, iikawaa kosogianon raro. Kanon rama Pombaajon siimolon alata mon mero. Kian.

14

Abramnon Loot ii kere yonoo borogianonja metogoro.

¹ Kamban kanon Babilombaa (Sinarwaa) kiņa qata Amrafel, Elasarwaa kiņa qata Ariok, Elambaa kiņa qata Kedorlaomer ano Goimbaa kiņa qata Tidal laligogi. ² Yononon kiņ koi yonowo kanain manja aogi: Sodom taombaa kiņa qata Bera, Gomora taombaa kiņa qata Birsa, Adma taombaa kiņa qata Sinab, Seboim taombaa kiņa

* **13:15:** Apo 7.5

qata Semeber ano Bela (qata mon Zoar) taon kawaa kiŋa. ³ Kiŋ kuuya koi yoŋonon dondoonŋa qata Sidim kanon ajoroon ku-usungia mindirin soomonŋo anŋi. Sidim dondoononon kambaŋ kokaamba Sii Kowe Koomuya ii eja. ⁴ Yoŋonon yambu 12:waa so Kedorlaomerwaa jenkooto baatanon laligon kouma yambu 13:ŋa kanon iwaa qaa baatanon kembombaajon qotoŋon karen moton manja qegi.

⁵ Kaen anŋi yambu 14:ŋa kanon Kedorlaomer ano kiŋ tosaanŋa iwo soomonŋo ama laligogiti, iyoŋonon kan kanageso koi kaanŋa yoŋowo manja qeŋ haamo anŋi: Refa kanageso ii Asterot Karnaim gomanon unuŋ haamo anŋi. Zuzi kanageso ii Haam gomanon ano Eme kanageso ii Kiriataim goman kanon unuŋ haamo anŋi. ⁶ Hoor kanageso ii Seir balon baanŋowo kanon unuŋ onotaan kema kema El Paran goman kanon keuma haamo ama ononŋi. El Paran ii balon qararanonkonŋaa goraayanon eja. ⁷ Haamo ama onoma iikanondeen eleema En Mispas (qata mon Kaades) kanon kan Amalek kanageso haamo ama onoma balongia kuuya anŋon konŋi. Amor kanageso Hazon Taamar balonon laligogiti, ii kaanjadeen unuŋ haamo ama ononŋi.

⁸ Kaen kolooro Sodombaa kiŋa, Gomorawaa kiŋa, Admawaa kiŋa, Zeboimbaa kiŋa ano Bela (qata mon Zoar) kawaa kiŋa yoŋonon waama asasa riin Sidim dondoononon keuma kiŋ koi kaanŋa yoŋowo manja qewombaa jawoya ama aron qeŋ nanŋi: ⁹ Elambaa kiŋa Kedorlaomer, Goimbaa kiŋa Tidal, Babilombaa (Sinarwaa) kiŋa

Amrafel ano Elasarwaa kinja Ariok. Kinj 4 yonononj kinj 5 yonowo aronj qegi.

¹⁰ Kaenj aronj qegito, Sidim balonj dondoonja kanonj ronj resa saposapoyawo kanonj saa qenj raro. Kaenj raro Sodom ano Gomora taonj yoroo kinj ponjianonj manjajeqe ejaurugara yonowo unjurama kemaligi eja tosanonj ronj iikanonj ritoonj kemenj unjuro. Kaenj unjuro alaurugia tosaanja kuuya yonononj oлон koma unjurama balonj baanjawo kanonj ugi. ¹¹ Ugi kinj 4 yonononj Sodom ano Gomora kema esuhinagia ano nembanenegia kuuya ii leinj qenj menj togonj kenji.

¹² Abrambaa beeta Lootnonj Sodom laligorotiwaajonj ama ii kaanjiadeen esuhinayawo wama kenji.

¹³ Kaenj kenji eja monjonj oлон koma misinjonj kanj iikawaa buzu qaaya ii Hibruu (waba) eja Abram ijoro. Kambanj kanonj Abramnonj Amor eja qata Mamre iwaanonj jujuu gere somasomata iikawaa kosogianonj laligoro. Mamrenonj kowoita qagara Eskol ano Aner yorowo motoonj Abrambo soomonjo ama laligogi. ¹⁴ Abramnonj beeta Loot wama kenjiti, iikawaa qaaya moma ejauruta 318 anjaa mirinonj koloonj momo moma manjajeqe koma gbilinj laligogiti, ii onoono ajoroonj kere tuunj onotaan Noot waagenj kema laligonj Dan gomanonj keugi.

¹⁵ Abramnonj ejauruta mendeema onono yonononj gomantiinja kanonj konjoma kere tuunj qelanjinj unun haamo ama ononji. Haamo ama onoma onotaan kema laligonj Damaskaswaa Noot leegenj gomanj qata Hoba kanonj keugi. ¹⁶ Kanonj keuma esuhina kuuya leinj qenj menj kenjiti, ii mokoloogi. Beeta Loot ano iwaanonj ilawoila ii

menj wama eleema kagi. Sodom ano Gomora yonjoo emba meraanjurugia ano ejemba tosaana ii kaanjadeen kuuya unuama kagi.

Melkizedeknoj Abram kotuegoro.

¹⁷ Abramnoj kaen Kedorlaomer ano kin tosaana iwo soomongo ama laligogiti, ii unun haamo ama onoma eleema karo Sodombaa kinja iinon Sawe dondoona (qata mon Kimbaa dondoona) kanon mokolon iimambaaon keno.

¹⁸ * Kamban kanon Melkizedek Saalembaa kinja iinon bered ano wain apu menj karo. Iinon Anutu uuta jigo gawon galeja kolooro. ¹⁹ Kaen ama Abram kotuegon mun qaa kokaen ijoro: “Anutu uuta Siwe namo mokolon oronoti, iinon mono Abram gii kotuegon gono laligowa.

²⁰ Anutu uutanon kereuruga goo boronon ama ononoti, mono ii mepesejon.” Kaen ijoro Abramnoj ilawoilaya kuuya mendeeno tuun ten kolooro iikanonga motomotoon (10%) menj mamatewooya muro.

²¹ Ii muro Sodombaa kinanon Abram kokaen ijoro: “Ejembauruna ii nombagato, esuhina ii mono geengaa bunja koloowa.”

²² Kaen ijoroto, Abramnoj Sodombaa kinajaon kokaen jero: “Qaana kotiiwaatiwaajon niinon borona Pon Anutu uuta Siwe namo mokolon oronoti, iwaanon baagen menj waama jojopon qaa kokaen jejen: ²³ Nii goonon iwoi mon ii mende totoon memana. Beweso kasagaa kitia me kana esugaa kasia ii kaanjadeen mende memana. Kaen ambe giinon kanagen kokaen

* **14:18:** Hib 7.1-10

jewabo: ‘Niinon Abram iwoi mube iinon eja esuhina qaqaḅunḅayawo koloon laligoja.’ Gii mono kaen jemambaajon amamaan laligowa. ²⁴ Nii iwoi mon mende toroqen memaḅato, ejaurunanon naa iwoiga negiti, ii meleema nononḅi sokondaboroja. Kaḅagadeen eja alauruna Aner, Eskol ano Mamre niwo kagiti, iyononon mono tawagia soya jejeya mewu.” Kian.

15

Anutunon Abrambo soomonḅo areḅ ano.

¹ Kaen ama Abramaa jaaya meleeno jaamelen uḅa iiro Ponon qaa kokaen jeḅ asugiro, “Abram, gii toroko mende moba. Niinon goo reeḅ koloojeḅ. Goo tawaga mono somata qatawo koloon eḅ ubaa.”

² Qaa kaen iḅoroto, Abramnon kokaen jero, “Oo Pon somatana, nii meraborana qaa laligowego tawa nona iikanon mono nomaen ilaan nonaga? Niinon komuwe Damaskas eja Eliezer iinon noo esuhinanaa toya koloowaa.” ³ Kaen jeḅ toroqen kokaen jero, “Giinon gbili mon mende nonatiwaajon gawon ejana waḅa noo mirinon laligoji, iinon mono noo ilawoilana kuuya buḅa qeḅ aowaa.”

⁴ Kaen jero Pombaanon qaa je mon ii iwaanon kokaen asugiro moro, “Eja iikanon esuhinagaa toya mende koloowaato, geḅḅaa seleganongga mera mon koloowaati, iinon mono goonon ilawoila kuuya buḅa qeḅ aowaa.” ⁵ * Qaa kaen asugiro Anutunon Abram wama seleenḅen kemen

* 15:5: Room 4.18; Hib 11.12

qaa kokaen ijoro, “Mono sombinonj uuna uro sengelao weenjonj onjombaatiwaa so koloowaati eenj, ii mono saanonj weenjonj onjomba.” Kaen ijonj kokaen toroqen jero, “Goo gbiliuruga yonjoo jangogianonj mono iikawaa so koloowaa.”

6 * Kaen jero Abramnonj Ponj moma laarinj muro momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro.

7 Ponjonj toroqen qaa kokaen ijoro, “Niinonj Ponj koloojenj. Gii Kaldia balombaa gomanj qata Uur kanonj laligona guambe koi kari. Balonj koi gombe bunja qenj aowaatiwaajonj ama gii guama koi kawe.”

8 Kaen jeroto, Abramnonj kokaen ijero, “Oo Ponj somatana, balonj koi kanonj noo bunjaga koloowaati, ii mono naa aiwesega iima moma kotomanja?”

9 Kaen jero Ponjonj iwaajonj kokaen jero, “Gii mono kema bulmakao embia kowinja yambuya karoonj, meme (noninj) embia yambuya karoonj ano lama ejia yambuya karoonj ano kewo monj ano kewo susu gbilia monj ii menj noononj kawa.”

10 Kaen jero Abramnonj kema ii korebore menj kanj oro ii biiwianonj qosoma onjoma leegenj leegenj ii arengoro kana leeleenj arenonj egi. * Kaen anoto, koonj ii mende qosono. 11 Mende qosoma qamogia lee lee arenonj onjono koonj kawalia

* **15:6:** Room 4.3; Gal 3.6; Jei 2.23 * **15:10:** Soomongo: Kamban kanonj soomongo arenj ama ii sili kaanja kanonj menj kotiinkegi. Ejanonj oro leeya woi iikawaa batugaranonj nama mindirinj oroma soomongo ii doonjonj galenj kono.

yoŋonoŋ kan qamo yoŋoo qagianon kamaan konjito, Abramnon ii konjoma oŋono kenji.

12 * Ween jaaya tegon kememambaajon anoti, kaman iikanon Abrambaa jaayanon kamaan mero gaon binawo ero. Kaen ero pangaman ziwiziwiwaa kanjana kanon kan turun muro.

13 * Turun muro Ponon kokaen ijoro, “Qaa hona koi mono geja ama moba: Goo gbiliuruganon mono balongia mesaon kantri monon kema wabaga laligon ubuya. Kaen laligon yoŋoo welenqequeurgia omaya koloogi ii yambu 400:waa so melunjon onoma laligowuya.

14 * Kaen laligowuyato, niinon kantri welenqequeurgia omaya koloon laligowuyati, iyonoo qaagia kaanagadeen jen tegon irona meleembe qagianon ubaa. Kaen uro isama ononji kantri ii mesaon esuhinagia mamaga men eleema kawuya. 15-16 Niinon Amor kanageso ii balon kokanon uulanawo mende onotaamana. Wala singisongoya singisongoya ama bolidaborogi i irona tororo meleema onomanatiwaa kambananon koloowaati, kaman iikanon mono ii onotaamana. Kawajon goo esauruga yoŋoo esaurugia koloon laligowuyati, † kaman kanon goo gbiliuruganon mono eleema

* 15:12: Job 4.13, 14 * 15:13: Eks 1.1-14; Apo 7.6

* 15:14: Eks 12.40-41; Apo 7.7 † 15:15-16: Yambu 430 kaman ii kokaen jen weengogi: Liwainon laaligo yambuya 137 iikanonadeen yambu 80 ii Iijipt laligoro. Iwaa gematanon eja koi kaananon yambugia kokaen Iijipt laligogi: Kehat 133, Amram 137, Mooses 80. (Iikawaa gematanon Moosesnon Iijipt mesaon toroqen yambu 40 laligoro.) Ii mindirin yambu 430 kolooro. Eks 6.16, 18, 29 Dut 34.7

koi kawuya. (15) Yoŋonon kaen kawuto, geenŋo wala yambugaa kambananon waziin komuro luaenon maŋasauruga yoŋoonon kena ron koma gombuya.”

¹⁷ Poŋnon kaen jero ween jaayanon tegon kero pangaman mero iwoi kokaen kolooro iiro: Monjon mombaa uutanon gere bolananon kokobilibiliawo jeŋ asariro kowa kondun kondunawo pumpunŋoro. Iwoi iikanon asugin oro koomuya qoosona iyonoo batugianon nama kema karo.

¹⁸ * Poŋnon oro leelele iikawaa batugianon kema kan somana kanon Abrambo soomonŋo areŋ ama (kaisareyanon ii meŋ kotiin) qaa kokaen ijoro, “Niinon balon koi ii goo gbiliuruga ii bunŋa qeŋ onomanŋa. Iikawaa jawoya ii Iijiptwaa apu gowoya (Nail) iikanonŋa kanain kan koi uugun kema apu berena somata qata Yufreitis iikanon tegowaa. ¹⁹ Kamban kokaamba ii kanageso koi kaana yoŋoo balon eja: Kin kanageso, Kenas kanageso, Kadmon kanageso, ²⁰ Hit kanageso, Periz kanageso ano Refaim kanageso, ²¹ Amor kanageso, Keinan kanageso, Girgas kanageso ano Jebus kanageso. Yoŋoonon balon kuuya ii mono meŋ sokoma laligowu.” Kianŋ.

16

Haagar ano Ismael

¹ Abrambaa embia Saarainon arunŋa laligon merabora mende meroto, Saaraiwaa welen embia qata Haagar laligoro. Ii Iijipt embaga. ² Iinon laligorotiwaajon Saarainon Abram kokaen ijoro:

* **15:18:** Apo 7.5

“Poŋŋoŋ soŋgo somoŋgoŋ nono merabora mende mewetiwaajoŋ gii mono welen embana mena koro ama merabora moŋ mero noo buŋaga koloonaga.” Kaen ijoro Abramnoŋ Saaraiwaa qaayaajoŋ uumotooŋgo ano. ³ Abramnoŋ Keinan balonoŋ yambu 10 laligoro tegoro kambaŋ kanon Abrambaa embia Saaraionoŋ Iijiptga welen embia Haagar meŋ loyawo motooŋ ewaotiwaajoŋ muro. ⁴ Kaen muro meŋ laligoro koro ano. Koro anjeŋ, kaen moma galeŋ embia Saarai ii kanaiŋ jejewili ama muro.

⁵ Kaen ama muro Saaraionoŋ Abram kokaen ijoro: “Uunanon boliro siimbobolo momakejeŋi, iikawaa qaayanon mono goo qaanon uma ewaa. Niinon welen embana goo boroganon ambe koro ama ii moma iikanondeen kanaiŋ jejewili ama noma laligoja. Kawaaŋoŋ Poŋŋoŋ mono nii ano gii anaraa batunaranon qaa gosin jeŋ tegowa.”

⁶ Kaen ijoro Abramnoŋ kokaen jero: “Welen embaganon mono geengaa boroganon laligoji-waajoŋ nomaen mona sokonji, mono iikawaa so ii ama muba.” Kaen jero Saaraionoŋ Haagar lan horon ureen ama muro mesaon togoŋ oloŋ koma keno.

⁷ Keno Pombaanon gajoba moŋŋon balon qararaŋkoŋkoŋanon apu jaaya mombaa kosianon mokoloŋ muro. Apu jaaya ii Suur gomanon kekembaa kana goraayanon eja. ⁸ Iikanon mokoloŋ muŋ kokaen jero: “Haagar, Saaraiwaa welen embia, gii mono daenkaŋa kajaŋa dakanon kembaga?”

Kaen jero kokaen meleeno:

“Nii galen embana Saaraiwaanonga asanjon olon koma kajej.”

⁹ Kaen jero Pombaa gajobanon Haagar kokaen jeñ koton muro: “Gii mono mombo Saaraiwaanon kema welenja qen iwaa qaa baatanon laligowa.” ¹⁰ Qaa ii toroqen kokaen jero moro: “Haagar, nii mono goo gbiliuruga koloonseiseigia onombe jangogia mende weenweenyoyaa so kaanja laligowuya.”

¹¹ Pombaa gajobanon mombo toroqen Haagar kokaen ijoro:

“Gii kokowo koloojana meraga mewaga.

Dologo koi tapekokoro moma saana

ii mono Pombaa gejianon kemero moja.

Kawaajon merawaa qata Ismael qaba. * ¹² Iinon eja dongi bao kombo kaanja koloon (anja jaajaa lan kema kan) laligowaa. Iinon borianon ejemba kuuya qetaama onono ejemba kuuya yononon ii qotogon mun laligowuya. Iinon kouruta kuuya yonowo kerekere anodeen ama kanawaen qen laligowaa.”

¹³ Kaen ijoro Haagarnon kokaen jero: “Niinon mono keteda koi mononon nii niimakeji, ii iijen.” Kawaajon Pon iwaajon qaa jeroti, iwaa qata kokaen qama muro: “Gii Pon nii niimakejani, ii koloojan.” Qata kaen qaro. ¹⁴ Kania kawaajon ama apu ron iikawaa qata ii Beer Lahai Roi (Laaligoyawo laligon niimakejiwaa apu ron) qagita eja. Apu ron ii toroqen goman woi qagara Kaades ano Bered iyoro batugaranon eja.

* **16:11:** Ismael: = Anutunon gejianon moja.

15* Haagarnonj Abrambaa meria mero. Abramnonj iyanjaa meria Haagar meroti, iwaa qata Ismael qaro. 16 Abramnonj yambuya 86 kolooro Haagarnonj Ismael mera ii Abrambaanonja mero. Kianj.

17

Soomonjo arembaa aiweseya ii selekoto.

1 Abramnonj yambuya 99 kolooro Ponjonj asuginj muj qaa kokaenj ijoro: “Niinonj Anutu ku-usunj kuuyaa Toya koloojenj. Kawaajonj gii mono noo qaana tej koma pondanj nanamemenj dindina otaanj laligowa. 2* Nii soomonjo arenj gii ano nii anaraa batunaranonj ambeti, ii menj kotiinj koloonseisei gombe gbiliuruga yonoo jangogianonj mono somata totoonj koloowaa.”

3 Kaenj ijoro Abramnonj siminj kuma usugoro Anutunonj iwaajonj qaa kokaenj jero: 4 “Moba, niinonj soomonjo arenja giwo kokaenj anjenj: Giinonj kanatuuru mamaga yonoo wanjale benjisigiaga koloowaga. Qaa kaenj jenj somongowe ewaa. 5* Goo qaga Abram ii mende toroqenj qagi ewaato, giinonj kanatuuru mamaga yonoo benjisigiaga koloowaatiwaaajonj kuunj gonjenj, iikawaajonj ama qaga mono Aabraham qagi ewaa. * 6 Niinonj koloonj seisei gombe gbiliuruga ii hononja qaa koloowuya. Yonononj juma deema kanageso tuunja tuunja mamaga koloowuya. Goo

* 16:15: Gal 4.22 * 17:2: Hib 13.2 * 17:5: Room 4.17

* 17:5: Abram: ii manj uuta. Aabraham ii kanatuuru mamaga yonoo benjisigia.

gbiliuruga yonoononja tosonian kin ponja ponja koloowuya.

⁷* Niinonj mono soomonjo arenna ii neena ano gii ano gbiliuruga goo gemaganonj toroqenj koloonj ubuti, ananaa batunananonj ambe kotiinj tetegoya qaa enj uma ewaa. Niinonj goo Anutuga ano gbiliuruga goo gemaganonj koloonj ubuti, mono iyonoo Anutugiaga koloonj laligomanja. ⁸* Gii Keinan balononj wabaga laligojani, niinonj balonj ii jinonja qaa gii ano goo gbiliuruga onjoo bunjaga qen onombe bunjagia tetegoya qaa enj uma ewaa. Kaen ero niinonj mono onjoo Anutugiaga koloonj laligomanja.”

⁹ Anutunonj Aabrahambaajonj kaen jenj toroqenj qaa kokaenj ijoro: “Kaenj laligomanjato, giinonj mono noononj soomonjo arennaa qaaya ii tenj koma otaanj laligowa. Goo gbiliuruga goo gemaganonj toroqenj koloonj ubuti, iyonononj mono kaanjadeenj ii tenj koma otaanj laligonj ubu.

¹⁰* Gii ano goo gbiliuruga onjowo soomonjo arenna ama ii otaawutiwaajonj jejenj, iikawaa aiweseya ii kokaenj: Onjoo batugianonj eja kuuya yonjoo selegianonj mono noo aiwesena kotowu. ¹¹ Noo aiwesena mono selegianonj kotowu. Iikanonj soomonjo arenj nii ano onjoo batunananonj ambe eji, iikawaa aiweseyaga enj ubaa.

¹² Kambanj koi kanonja kanainj eja kuuya onjoo batugianonj toroqenj koloonj ubuti, iyonjoo selegianonj mono gomanj boria 8 kolooro kanonj

* **17:7:** Luuk 1.55 * **17:8:** Apo 7.5 * **17:10:** Apo 7.8; Room 4.11

noo aiwesena koton laligowu. Onoangiaa goman uutanon onoangiaa ano welenqequeurugia yonoo meraurugia koloowuti, ii mono ororon ama onoma laligowu. Welenqeque tosaana ii waba yonoononga monenon sewangia megii yonoo meragia koloowu. Yononon iyangiaa gbiliurugia mende koloojuto, ii kilen noo aiwesena ii mono yonoo selegianon kaaniadeen koton laligowu.

¹³ Welenqeque tosanon onoangiaa goman uutanon koloogi welenqeque tosaana ii monenon sewangia megii yonoo meragia koloowu. Noo aiwesena ii mono yonoo selegianon kaaniadeen koton laligowu. Noonon soomonogo arennaa aiweseya selegianon kotowuti, ii mono soomonogo aren tetegoya qaa en ubaatiwaajon jen kotiijen. ¹⁴ Eja mon moronon noo aiwesena selianon mende kotogi een laligowaati, iinon mono noo soomonogo arenna uugun qetamakeja. Kawaajon eja kaana ii mono ejemba tuun onoo batugianonga yakarin mugii seleengen kamaan laligowaa.”

¹⁵ Anutunon toroqen Aabraham kokaen ijoro: “Gii embagaa qata Saaraa ii mende toroqen qama laligowato, iwaa qata mono Saara (jawiin emba) qama laligowa. † ¹⁶ Niinon Saara kotuegon mube iinon goojon mera mon mewaa. Niinon kotuegon mube iinon ejemba tuuna tuuna mamaga yonoo nemun benjisigiaga koloowaa. Iwaa gbiliuruta yonoononga tosanon kanageso tuun yonoonon eja ponja ponja koloowuya.”

¹⁷ Ponon kaen ijoro Aabrahamnon ii

† **17:15:** Saaraa: Qata kokaembaajon utegoro: Iinon ejemba tuuna tuuna mamaga ano kin pon tosaana yonoo nemun benjisigiaga koloowaa.

moma siminj kuma usugonj uutanonj kokaen romonjon kawaajon jomoro, “Eja yambuna 100 kolooro mera mono nomaen mokoloowenaga? Kaanagadeen Saaranonj yambuya 90 kolooro mono nomaen mera menaga?” ¹⁸ Aabrahamnonj kaen romonjonj waliñonj Anutu kokaen qisinj muro: “Gii saanonj Ismael kuunj muna qaga bosino noo gbiliuruna ii iwaanonga koloowu.”

¹⁹ Kaen qisiro Anutunonj kokaen meleeno, “Embaga Saaranonj mono geengaa mera dindiña mewaa. Ii mero qata Aisak (jomoja) qaba. Niinonj Aisakwo ano iwaa gbiliuruta yonowo soomonjo areña ambe kotiinj tetegoya qaa en ubaa. ²⁰ Ismael kotuegonj mumambaaajonj qisinj nonjanj, ii kaanjadeen saanonj moma goma kotuegonj mumaña. Iinonj eja ponj 12 iyonoo nemun benisigia koloowaa. Niinonj koloonj seisei mube gbiliuruta yonoo jangogianonj mono somata totonj koloowaa. Yonononj seinj kanageso tuun somata koloowuya.

²¹ Kaen koloowuyato, Saaranonj geengaa meraga Aisak ii yambu eugenanonj kambanj kokaamba mewaati, niinonj mono neenaa soomonjo areña ii iwo ama menj kotiimaña.”

²² Anutunonj Aabrahambo qaa kaen amiri tegoro ii mesaonj waama uro.

²³ Weemboria iikanonjadeen Aabrahamnonj Anutuwaanonj qaa tenj koma anaa meria Ismaelwaa selianonj Anutuwaa aiweseya kotoro. Kaanagadeen welenqequeuruta anaa miri uutanonj koloogi tosaña monenonj sewangia mero laligogiti, eja kuuya ii iwaa miri uutanonj

ragiti, ii mono kuuya kaanjadeen ama onono. ²⁴ Aabrahamnon yambuya 99 kolooro selianon aiwese ii kotogi. ²⁵ Meria Ismael ii yambuya 13 kolooro selianon ii kotogi. ²⁶ Aabraham ano meria Ismael yoroo selegaranon aiwese ii somanja motoonngo iikanondeen kotogi. ²⁷ Eja kuuya Aabrahambaa miri uutanon ragiti, tosiannon iyanaa miri uutanon koloogi tosaanja ii waba yonoononga sewangia mero laligogiti, kuuya iyonoo selegianon aiwese ii kaanjadeen kotogi. Kianj.

18

Saara mera mewaatiwaa qaaya Anutunon jero.

¹ Aabrahamnon Mamre gomanon jujuu gere somasomata iyonoo batugianon laligoro Ponjon asugin muro. Weemboria mon iikanon ween jeta kotakota qero Aabrahamnon opo sel kuunaa qaayanon raro. ² Rama ataama uuñ iiro eja karoonanon bataagen nanji. Nanji injiima opo sel kuun qaayanonga alanzan waama joujolongia jen unuamambaajon sararagon bobogarin keno. Kema waegia men simin kuma namonon usugon kemero.

³ Kemen kokaen jero: “Oo ponjruna, niinon onoo welenqeqegia koloon onoo jaagianon kalen morian mokoloon laligojenj een, onjo mono nii mende nuugun kembu. ⁴ Nii onoo welenqeqegia koloon saanon apu mon men kan onombe kanga songbama gere kokawaa umuganon rama haamo mewu. ⁵ Nii saanon nene melaa mon men kan onombe newuya. Iikanon men kotiinj

ononogo saanon kana mombo toroqen kembuya. Niinon koi kaandiaga laligowe onjo nii goda qen noma kajutiwaajon saanon welen qen onomanja.” Kaen jero meleema kokaen jegi: “Dangisen, jēj-jājiwaa so kaen saanon ambonja.”

⁶ Kaen jegi Aabrahamnon uulanawo bobogarin sel kuun uutanon kema uma Saara kokaen ijoro: “Gii mono uulanawo flaua awaa totoon gomba (sapalan) karoombaa so men meleema yonoojon bered oowa.” ⁷ Kaen jēn uulanawo bulmakao tuunon kema bulmakao donja busuya lootā me-weenon welenqeqeya mon muro kanain uulanawo qen kojongon ooro. ⁸ Ii ooro tegoro ii, kele kosiga ano aju apuya tosia men kema eja ragiti, iyonoo bagianon ano. Bagianon ano nen ragi iyanja kambañ kanon kosogianon gere kanianon galengia nano.

⁹ Nano kokaen qisin mugi: “Embaga Saara ii dakanon?” Qisin mugi jero: “Ii opo sel kuun uutanon endu raja.”

¹⁰ * Kaen jero eja yonoononga monon kokaen ijoro: “Yambu motoongowaa so tegoro niinon onanon eleema koi kawē embaga Saaranon mono meriawo kolon laligowaa.” Kaen ijoroto, Saaranon opo sel kuumbaa qaa ootayanon loyaa gematanon nama qaa ii gejianon kemero moro.

¹¹ Aabraham ano Saara yoronon ejemba wanja koloori yambugaraa jangoyanon somata kolooro laligori. Saaranon koimbaa aima laligoroti, iikawaa kambañanon mono uugudabororo.

¹² * Kawaañon Saaranon ii moma uutanon

* **18:10:** Room 9.9 * **18:12:** 1 Piito 3.6

kokaen romonjon jomoro: “Niinon mono emba wana soosoliya koloowe lona eja ponnanon kaaniadeen eja wana kolooro iwo ewotatiwaa naananon mombo asugin nonaga me qaago?”

¹³ Kaen romongoro Ponjon Abraham qisin mun kokaen ijoro: “Saaranon naambaajon jomoma kokaen romongoja: ‘Nii emba wana totoon koloon onanon merabora mewenaga me?’ ¹⁴ * Ponjon iwoi mombaajon mende totoon osinkeja. Kawaajon jejenji, ‘Yambu motoongowaa so tegoro niinon onanon eleema koi kawe Saaranon mono meriawo koloon laligowaa.’ ”

¹⁵ Saaranon keeta moma ii qaloween kokaen ijoro: “Nii mende jomojen.”

Kaen jeroto, Ponjon kokaen ijoro: “Qaago, gii mono onanon jomojana.” Kaen.

Abrahamnon Sodom taombaajon qama kooliro.

¹⁶ Kaen jero eja karoon yononon waama oromesaon Sodom taanon baagen eleema kembombaajon anji. Abrahamnon kaaniadeen ii onoomambaajon yonowo motoon kenji.

¹⁷ Ponjon iyanajon kokaen jero: “Nii iwoi amambaajon mojenji, qaa ii alana Abrahambaa jaanon saanon mende mesangomana.

¹⁸ Kokaembaajon ii mesangomambaajon amamaajen: Abrahamnon noo alana qaita mon. kolooja. Iinon koloon seisei kondooro kanageso somata ku-usungawo koloon laligowuya. Noo kotumotuenanon mono iwaajon ama namowaa kanageso tuunja kuuya yonoo qagianon

* **18:14:** Luuk 1.37

uro oyanḅoyan mokoloowuya. ¹⁹ Niinon ii kokaembaajon meweengon muwe: Iinon meraborauruta ano gbiliuruta iwaa gematanon koloon laligon ubuti, ii mono Pombaanon kana injisaama nanamemen dindiḅa sokomakeji, ii otaawutiwaajon jeḅ koton onoma laligowaa. Kaen laligoro qaaya teḅ koma otaan laligowuti een, Pon niinon Aabrahambaajon iwoi asugiwaatiwaajon jeḅ somongoweti, iikanon mono kuuya honawo koloonkebaa.”

²⁰ Ponon anodeen kaen jeḅ toroqen Abraham kokaen ijoro: “Sodom ano Gomora yoḅonon singisonḅo lombotawo binawo ama laligogi kakasililin somata uuta asugiro mamaganon iikawaajon qama saamakeju. Kawaajon yoḅoo singisonḅogiaa qaayanon mono somariin uuta totoon kolooja. ²¹ Kawaajon nii mono yoḅoonon kemen kaniagia iimaḅa. Kakasililin anḅitiwaajon ama mamaganon noo jaananon qama saama laligogiti, ii kuuya onanon anḅi me qaago, niinon ii gosin momambaajon mojen.”

²² Kaen jero eja woiyanon eleema Sodom baagen kenito, Abrahamnon toroqen Pombaa jaasewanon nano. ²³ Nama Pombaa kosianon kema kokaen qisin muro: “Gii ejemba solanḅa ano ejemba anḅonjoragiawo ii motoon tiwilaan onomambaajon jeḅan me? ²⁴ Taon iikanon ejemba solanḅa 50 laligojuti een, gii ii onanon meḅ kileen onomambaajon jeḅan me? Taon ii yoḅoojon ama injiima koboona me qaago? ²⁵ Gii mono kaen amambaajon amamaanaga. Ii yamagen! (qaago totoon!) Giinon ejemba solanḅa ii ejemba

anjonjoragiawo yonowo motoon mindirin ununa mende sokombabo. Iyonowo motoon komuwubo. Giinon namo ejemba kuuya nonoo qaanana jen tegonkejani, iikawaajon mono geenгаа kanaga dindina otaana sokombaa.”

²⁶ Aabrahamnon kaen ijoro Ponon meleema kokaen jero: “Niinon Sodom taonon ejemba solana 50 mokoloon onomanati een, iyonoojon ama taon kuuya ii saanon injiima koboomana.”

²⁷ Kaen jero Aabrahamnon mombo kokaen ijoro: “Pon, nii kikisi sububun omayaa kaana koloojento, kilen qaa kotiga Ponna goonon kuun jejen. Ii mende sokonjato, ii kilen moma nomba.

²⁸ Taon iikanon ejemba solana 50 qaagoto, 45 laligowuyagati een, giinon ejemba 5 yonoojon ama taon kuuya ii kilen tiwilaan onombaga me qaago?” Kaen ijoro Ponon kokaen jero: “Niinon ejemba solana 45 iikanon mokoloon onomanati een, taon ii mono mende men kileemana.”

²⁹ Aabrahamnon dunanon mombo qaa kokaen ijoro: “Ejemba solana 40 taon iikanon mokoloon onombagati een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno: “Ejemba 40 yonoojon ama taon ii mende men kileemana.”

³⁰ Kaen ijoro jero: “Oo Pon, uuga waababoto, niinon mombo qaa gijomambaaon mojen. Ejemba solana 30 taon iikanon mokoloon onombagi een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno: “Ejemba solana 30 taon iikanon mokoloon onomanati een, niinon mono taon ii mende men kileemana.”

³¹ Aabrahamnon toroqen kokaen ijoro: “Poŋ, nii qaa kotiga Poŋnaajon kuun jejen. Ii mende sokonjato, ii kileŋ moma nomba. Ejemba solana 20 ii taon kanon mokolon onombagi een, gii mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno, “Ejemba 20 iyonoojon ama taon ii mende men kileemaŋa.”

³² Kaen jero Aabrahamnon mombo kokaen qisiro: “Oo Poŋ uuga waababoto, niinon mombo somaŋa motoonŋo koi qaa gijomambaajon mojen. Ejemba solana 10 iikanon mokolon onombagi een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno, “Ejemba 10 iyonoojon ama taon ii mende men kileemaŋa.” ³³ Kaen amin mori tegoro Poŋnon Aabraham mesaon keno iinon mombo eleema mirianon karo. Kiaŋ.

19

Sodom ano Gomora yonoo anjonjora laaligogia

¹ Siwe gajoba woi ii Aabraham mesaon kema mare kolooro Sodom keuri. Keuri Lootnon taombaa kiropo naguyanon raro. Rama iri-ima waama joujolonŋara jen uruamambaajon kema namonon simin kuma usugon kemero.

² Kemeŋ kokaen jero: “Oo eja poŋwoina, oro saanon welenqeqegara noo mirinon kan kana-gara songbambe niwo motoon ewoŋa. En waama saanon umugawodeen kana toroqen kembao.” Kaen jeroto, yoronon kokaen ijori: “Qaago, noro saanon qenjaaro somben moŋnon kema ewota.”

³ Kaen ijorito, Lootnon kotiin kaparan koma uruama aŋaa mirianon kema ugi. Uma

welenqequeuruta jen koton onono bered yiistya qaa oogi. Kaanagadeen nembanene naanawo meagon oon orongi neri.

⁴ Ii neŋ gaon ewowaa ani iikanondeen Sodom ejembanon kaŋ miri ii liligogi. Sodom taombaa bakaya kuuya iikanona ejemba waŋa ano sagbili ii donon donon ambembo horon kougi. ⁵ * Kouma Lootwaajon kokaen qagi: “Eja woi mare goonon kajaoti, ii daengen? Eja nono yorowo serowilin ambombaajon mojon. Kawaajon mono ii uruama nonoonon kamaawu.”

⁶ Kaen qagi Lootnon nagu metama yoŋoonon kemen gematanon nagu kono. ⁷ Nagu koma kokaen injoro: “Alauruna, kaen qaago. Sili kilega ii mono mende ambu. ⁸ Mobu. Noo borawoina woi saraŋ laligon kambaŋ moŋnon ejawo mende eri. Ii saanon onoojon uruama kamaawe naa iwoiga ambombaajon mojuti, ii saanon siingia metogowu. Kaento, noo miri waarenanon eja woi urualeema sopa somonjon oronji, iiga mono iwoi kilega moŋ mende totoon ama orombu.”

⁹ Kaen injoroto, yoŋoonon kokaen meleema tereema qagi: “Mono togowa. Giinon koi kaŋ wabaya laligon geenŋaajon moroga jen mona uro nonoga pondan jen koton nonomambaajon mojan? Yoronon mende kamaawaoti een, mono geenŋo nonoonon kana kakasililin tokoronkota ama gombona.” Kaen jen Loot utangi gemagama keno uma miri naguya qosombombaajon ama nanŋi.

* **19:5:** Poŋ 19.22-24

¹⁰ Kaen ama nangito, eja woi yoronon borogara boraama Loot horon giliri miri uutanon uro nagu koni. ¹¹* Nagu koma nama eja somata melaa miri naguyanon seleengen nangiti, ii qaagaranon jeri jaagia gooro jibujabu qen nagu mokoloowom-baajon koromojoron ama monjama amamaagi. Kian.

Lootnon Sodom goman mesaoro.

¹² Eja woi yoronon Loot kokaen ijori: “Gii merauruga, qegaborauruga ano tinitosauruga tosaana kuuya taon kokanon laligojuti, ii mono unuana taon koi mesaon kembu. ¹³ Nono taon koi menj kileen kondemondeembona. Kanageso koi yonoo kakasilimbaajon mamaganon Pom-baa jaanon honona qaa qama saama laligogi. Kawaajon iinon wasin norono goman koi menj kileen kondemondeembojon koi kajo.”

¹⁴ Kaen ijori moma Lootnon kema qega bunawoita borawoita orombaotiwaaajon jero laligoriti, ii kokaen irijoro: “Oro mono alanzan waari goman koi mesaon kembona. Ponon taon koi tiwilaan kondemondeemambaajon anja.” Kaen irijoro yoronon qaa ii mori gonjeegee tani kolooro.

¹⁵ Goman wengeran suluro Siwe gajoba woi yoronon Loot horon kuun mun kokaen jeri: “Anutunon Sodom yonoo singisongogiaa irona meleema taongia kondemondeembaa. Giinon yonowo motoon tiwilaawabotiwaaajon mono uulanawo waama embaga ano borawoiga giwo ra-jaoti, ii unuama taon koi mesaowu.”

* **19:11:** 2 Kin 6.18

16* Kaen jeri Lootnon toroqen ezelobezelo ano eja woi yoronon Lootwaa boria qelanjin men embia ano borawoita yonoo borogia kaanjadeen qelanjin men unuama taon seleenjen kengi. Ponon kaen kiankomun onono. 17 Taon seleenjen kengi eja woi iyoroononga monon qaa kokaen jero: “Laaligogia angon kombutiwaajon onjo mono uulanawo misingon kemaliwu. Gemagianon mende eleema unj dindinagadeen kema balon korianon endu keuma kanon kaanagadeen doron mende ambu. Tiwilaawubotiwaajon mono baananon eu uma misingon kemaliwu.”

18 Kaen jeroto, Lootnon kokaen jero mori: “Oo Ponna, gii mono kaen ambombaajon mende jewa. 19 Gii waj taraana somongon kiankoomu somata qendeena goo jaanon onanon kalen morian mokoloon welenqeqega koloojento, moba, niinon baananon eu misingon kemalimambaaon amamaama. Kondemondoen koinon noo qananon uro komumambotiwaa toroko mojen. 20 Moba, taon melaa mon endu ero iijani, iikanon koriga qaagoto, saanon kembonatiwaa so kolooja. Kawaajon saanon jena iikanon misingon kemalin qeangon laligowona. Goman melaaada ii ina kosere ero iikanon saanon kema waj taraanana somongowona.”

21 Kaen jero moma monon kokaen meleeno: “Ti awaa! Qaa jejani, iikawaajon kaanagadeen saanon wambelaan goman. Taon melaa iikawaajon jejani, ii mende men kileeman. 22 Ii mende men kileemanato, onjo mono uulanawo

* **19:16:** 2 Piito 2.7

iikanon misingon kemaliwu. Iikanon mende keugi kambañ batuya kokaamba niinon iwoi mon amambaajon amamaamana. Ono wala iikanon keugi iikawaa gematanon saanon jen kotowe kondemondéen asugiwaa.” Lootnon taombaajon ‘melaada’ jerotiwaaajon ama taon iikawaa qata ii Zoar (melaada) qagita eja.

Ponjon Sodom ano Gomora kondemondéeno.

²³ Ween kouro Lootnon Zoar taanon keuro.

²⁴ * Keuro Ponjon jero sombinonja salfa jamo geriawonon ii kon kaanja Sodom ano Gomora yonoo qagianon kamaan turun onono. ²⁵ Turun onoma kanon taon woi ii ano goman koria kuuya kosogaranon eji, ejemba kuuya iikanon laligog-iti ano gere kasa iwoi tongonja balon iikanon eroti, ii men kileen onondabororo. ²⁶ * Lootwaa embianon loya otaan kema mombo eleema gematanon uun iikanondéen letoma sii jamo koloon tando kaanja nano.

²⁷ Aabrahamnon umugawodeen waama wala Pombaa jaasewanonon nama qaa amin moriti, iikanon keno. ²⁸ Iikanon kema nama Sodom, Gomora ano goman koria somata kuuya kaambaagen uuro keno balon iikanon kaaso inanja somatanon kululuun waaro iiro. Ii gere somata jen kaaso somata waamakeji, iikawaa so kolooro. ²⁹ Anutunon balon koria iikawaa taonja taonja men kileen kondemondéenoti, kambañ iikanon Aabraham romonjon muro. Beeta Lootnon taon iikanon laligoro ii meleeno kemebombaajon anji

* **19:24:** Mat 10.15; 11.23-24; Luuk 10.12; 17.29; 2 Piito 2.6; Juud

7 * **19:26:** Luuk 17.32

Anutunonj kambanj iikanonjadeen jen koto-ro Loot kondemondeen iikawaa uutanonjga wama kagi. Kianj.

Moab ano Amon kanageso yonoo kanagia

³⁰ Lootnonj Zoar taononj laligomambaa toroko moro. Kawaajonj borawoita uruama Zoar mesaonj balonj baanawo kanonj kema ragi. Borawoita woi yorowo kobaa uutanonj enj waama laligogi. ³¹ Iikanonj laligonj borata somatanonj kambanj monjonj kogaajonj kokaen jero: “Anaraa mannanonj eja wana kolooja. Ejembanonj gomanj so agiminj aonj merabora mokolonj onjomakejuto, balonj kokanonj eja monj norombaatiwaaajonj mende laligoja. ³² Kawaajonj saanonj kana mannara wain apu muri nenj uuta enkalolonj kolooro iwo enj koro ama gbili mokolori kanagesonananonj toroqen laligowuya.”

³³ Kaen jen gomantiina iikanonjadeen mangara wain apu muri nero. Nenj uuta enkalolonj kolooro datanonj kema iwo ero. Naa kambanonj koorononj karoti ano naa kambanonj waaroti, ii mannanonj mende moro.

³⁴ Enj waama borata somatanonj koga kokaen ijoro: “Niinonj woranj gomantiina mannawo ejenja. Saanonj kete gomantiina kaanagadeen wain apu mombo muri nenj uuta enkalolonj kolooro giinonj mono kema iwo ewao. Kaen enj mannaraanonja koro ama gbili mokolori kanagesonananonj toroqen laligowuya.”

³⁵ Kaen jen gomantiina iikanonj kaanagadeen mangara wain apu muri nero. Nenj uuta

enkalolon kolooro koganon kema iwo ero. Naa kabanon kooronon karoti ano naa kabanon waaroti, ii mananon mende moro.

³⁶ Kaen anitiwaajon motoongara mangaraa koro ani. ³⁷ Borata somatanon mera ejaga men qata Moab (mannaanona) qaro. Moab iwaa gbiliurutanon koloon seisei ama kougi kaban kokaamba kaanagadeen qagia Moab kanageso qamakejon. ³⁸ Borata gosoganon kaanjadeen mera ejaga men qata Ben Ami (kanagesonaa meria) qaro. Eja iikawaa gbiliurutanon koloon seisei ama kougi kaban kokaamba kaanagadeen qagia Amon kanageso qamakejon. Kian.

20

Aabraham ano Abimelek.

¹ Aabrahamnon Mamre goman mesaon toroqen Saut waagen distrik qata Negew kanon kema goman qagara Kaades ano Sur iyoroo batugaranon laligoro. Kawaa gematanon toroqen taon qata Gerar kanon kema tawagadeen laligoro. ²* Kanon laligon ejemba ii kokaen injjoro mogi: “Saara ii naanaga.” Kaen injjoro Gerarwaa kin Abimelek iinon qaa ano keno Saara wama jinkaron mirianon kagi.

³ Kaen angito, Anutunon gomantiina monnon Abimelekwaanon kan gaonon kokaen ijoro: “Emba buna qen aojani, ii eja mombaa embiaga. Kawajon gii mono iwaajon ama koomuwaa bunaga koloowaga.”

* **20:2:** Jen 12.13; 26.7

⁴ Kaen ijoroto, kin Abimeleknon Saara mende merotiwaajon ama kokaen jero: “Pon, nii singisongowaa qaana qaa. Kawaajon giinon nii ano kanagesouruna nono een toton tiwilaen nonombabo. ⁵ Aabrahamnon mono anjo kokaen nijoro: ‘Emba ii naanaga.’ Embanon kaanagadeen kokaen nijoro: ‘Aabraham ii naanaga.’ Kawaajon uunanon gbingbaon mende ero emba ii jewe karo boronanon kaamaa mon mende anjena.”

⁶ Kaen jero Anutunon gaonon kitia kokaen ijoro: “Qaa jejani, ii onanon. Goo uganon gbingbaon mon mende ero goonon karoti, ii mojen. Kawaajon giinon emba ii oosirin noo jaananon singisongo ambabotiwaajon sopa somonjon goma laligowe. ⁷ Kawaajon emba ii mono mombo meleema loya muba. Eja ii gejatootoo ejaga. Ii saanon goojon qama kooliro mende komuwaga. Ii mombo mende mubagi een, qaa koi mono onanon moba: Gii ano tinisauruga onjo mono kuuya komuwaya.”

⁸ Qaa kaen ijoro kinon moma umugawodeen waama pon jawinuruta kuuya onono ajoroogi Ponon qaa kuuya jeroti, ii injoro moma aarun lalanin toroko mamaga mogi. ⁹ Kaen moma kin Abimeleknon Aabrahambaajon qaa ano uro kokaen jen qisin muro: “Gii mono naa terega ama nonona? Niinon naa bologa mon ama gombe giinon kondoona singisongowaa qaa lombotanon mono nii ano kanagesona noo sopa toton uutanon laligojuti, nonoo qanananon umambaajon anja? Giinon iwoi mende aana so ii sonjo

waleema ama nona. ¹⁰ Giinonj mono kania naambaajonj sili ii anjanj?” Kinj Abimeleknonj Aabraham kaenj qisinj muro.

¹¹ Qisinj muro kokaenj meleeno: “Niinonj qaa ii kokaenj romonjonj jewe: ‘Balonj kokawaa kangeso onjononj Anutuwaa jeta uguwubotiwaa-jonj toroko mende mobuyaga. Kawaaajonj nii embanaajonj ama nugi komumambo.’ ¹² Iinonj onjononj naanaga, mannaa borata kolooja. Nemunaa borata mende koloojiwaaajonj ii embana mewe. ¹³ Anutunonj mannaanonj miri mesaonj mongenj kemañiwaaajonj nijoroti, niinonj kambanj iikanonj Saara kokaenj ijowe: ‘Anara daenj daenj kemboti, iikanonj noojonj naanaga jewa. Kaenj ama iikanonj nii uujopa qendeema noma laligowa.’”

¹⁴ Kaenj ijoro moma Abimeleknonj Aabrahambaa embia Saara meleema muro. Kaanjiadeenj lama bulmakao ano welenqege ejemba ii kaanjiadeenj muro. ¹⁵ Munj qaa kokaenj jero: “Moba. Noononj balonj koi wosoganonj eji, iikanonj mono geenjaa naangaa so laligowa.”

¹⁶ Kaenj jenj Saara kokaenj ijoro: “Moba. Niinonj monenj silwa jamo 1000:baa so naanga mube kanonj tawaga kolooja. Tawa kanonj kaniaga qendeeno ejemba kuuya giwo laligojuti, iyonononj ii iima kokaenj jenj moma yagowu, ‘Singisongowaa qaaya ii Saarawaanonj mende eja.’” Kaenj jero.

¹⁷⁻¹⁸ Aabrahambaa embia Saarawaajonj ama Ponjonj emba kuuya kinj Abimelekwaa miri uutanonj laligogiti, iyonoononj mera memewaa kania somonjgoro. Kawaaajonj Aabrahamnonj Anu-

tuwaajon qama kooliro Abimelek men qeaŋgoro. Kaanagadeen embia ano welenqege embauruta men qeaŋgon onono mombo meraboragiawo koloogi. Kian.

21

Aisak kolooro.

¹ Poŋnon Saara kalen morian mumambaa qaaya jen somoŋgoro eroti, iikawaa so ii galen koma muro laligoro. Qaa jeroti, iikawaa so ii kokaen ama muro: ² * Saaranon koro ano Aabrahamnon eja waŋa kolooro kilen iwaa meria ejaga mero. Anutunon mera koloowaatiwaa qaaya walawala jen somoŋgorotiwaa so ii mono kambaŋ iikanonadeen kolooro. ³ Saaranon Aabrahambaa meria mero qata Aisak (jomoja) qaro. ⁴ * Qaro Aisakon weeŋa 8 kolooro kambaŋ kanon Anutuwaa aiweseya selianon koto. Anutunon qaa jen koto erotiwaa so ii koto. ⁵ Aabrahamnon yambuya 100 kolooro meria Aisak kolooro. ⁶ Kolooro Saaranon qaa kokaen jero: “Anutunon jomo mokolon nono. Kawaajon daen yoŋonon noo sunduna mobuyati, iyoŋonon mono niima jomowuya.” ⁷ Kaen jen toroqen kokaen jero: “Saaranon mera galenkonkonaga koloowaati, moronon qaa ii walawala moma Aabrahambaaŋ jenaga? Kaen qaagoto, kambaŋ kokaamba iinon eja waŋa kolooro niinon kilen iwaa meria mejen.” Kian. ⁸ Aisakon somariin aju mesaoro weemboria

* 21:2: Hib 11.11 * 21:4: Jen 17.12; Apo 7.8

iikanonadeen Aabrahamnon nene lomban somata ano.

Saaranon Haagar ano Ismael konjoma orono.

⁹ Iijipt emba Haagarnon Aabrahambaa meria Ismael meroti, iinon kamban mononon koga Aisak mepaegon gonjeegee ama muro Saaranon ii iiro.

¹⁰ * Kaen iima Aabraham kokaen ijoro: “Welen embawaa merianon mono noo merana Aisakwo goonon ilawoila ii mende mendeema bunja qen aowaota. Welen emba ii ano meria ii mono konjona kembao.” ¹¹ Saaranon qaa ii jeroti, iikanon Aabrahambaa uuta qero Ismael ii meria koloorotiwaajon ama uukamakamaa moro uuta kaambogawo kolooro.

¹² * Kaen kolooro Anutunon ii qaa kokaen ijoro: “Meraga ano welen embaga Haagar yoroojon mono uugoojon somata mende moba. Aisakwaa gbiliuruta yononondeen mono goo qabunaga bosima laligowuya. Kawaajon Saaranon qaa gijoji, ii kuuya mono moma ten komba. ¹³ Welen embagaa merianon goo gbiliga koloojiwaajon ninon ii kaanjadeen koloon seisei mube gbiliurutanon kanageso somata koloowuya.”

¹⁴ Kaen jero moma Aabrahamnon en go-maamba totoononon waama nene tosia men apu jua lama selianon memeta kanon apu koson kan Haagarwaa sawinanon ama meriawo wasin orono mesaon keni. Kema Beerseba balon qararanonkononon keuma liligon laligori. ¹⁵ Laligori lama selianon apu men kenoti, iikanon

* **21:10:** Gal 4.29-30 * **21:12:** Room 9.7; Hib 11.18

qaono meria ii bamban mombaa baatanon ano ero. ¹⁶ Ano ero nama kokaen romongoro: “Merananon jaana qaganon komuwaati, ii iimambaajon amamaan doomorona mojen.” Kaen romongon mou motogi kenjiwaa so sigensigen kema rama silama saaro.

¹⁷ Mera saaroti, ii Anutunon moro gajobayanon siwenonga Haagarwaajon qama kokaen jero: “Haagar, gii naa lombowaa uutanon laligojan? Keega mono mende moba. Meranon endu en saaji, Anutunon saaya ii moja. ¹⁸ Mono waama meraga balononga kobibiina waaro borianon men migigiin muba. Niinon ii kangen koloonseisei mube gbiliurutanon sein kangeso somata qabunagiawo koloowuya.” ¹⁹ Siwe gajobanon kaen jero Anutunon jaaya metooro uu apu ronon mon iiro. Ii iima lama selia men kema kanon apu koson kan meria muro nero. ²⁰ Anutunon Ismaelwo nano somariin balon qararankonkonon laligon idon nene ejaga kolooro. ²¹ Balon gbangbarasia qata Paran kanon laligoro nemunanon Iijipt kantrinonga emba mon men embiaga muro. Kiaj.

A Abraham ano Abimelek yoronon uusoomongoni.

²² * Kamban kanon Abimelek ano iwaa manjageqe tuunaa kawali galenon qata Fikol yoronon Aabrahambaajon kokaen jeri: “Giinon ilawoila kuuya ama menkejanj, Anutunon mono iikanon giwo namakeja. ²³ Kawaaajon giinon mono kete kokaamba Anutuwaa jaanon jojopan qaa

* **21:22:** Jen 26.26

kokaen jenjo jen kotiiwa: ‘Niinon gii, merauruga ano gbiliuruga onowo osonkakale mon mende ama laligomaṅa.’ Kaen jen kotiin niinon kiankomun goma laligoweti, iikawaa so giinon mono kaanideen balon koi ano nii kiankoomu noroma laligowa. Gii goman kokanon wabaga koloon laligojan.”

²⁴ Kaen jeri Aabrahamnon kokaen jero: “Niinon jojopanj qaa ii saanon jenjo jen kotiimaṅa.”

²⁵ Kaen jeroto, Abimelek waa welenqeqeurutanon apu ron mon iyangiaajon anjon kongiti, Aabrahamnon iikawaajon Abimelek jen muro. ²⁶ Jen muroto, Abimeleknon kokaen meleema jero: “Moronon sili ii anoti, ii niinon mende mojen. Geengo iikawaa qaaya mon wala mende jena moma laligon keteda koi qaa ii mojen.”

²⁷ Kaen meleema jero Aabrahamnon kema lama ano bulmakao men kan Abimelek muro kamban iikanondeen batugaranon soomongo ani. ²⁸ Iikaen ama Aabrahamnon lama tuungianongaga lama embia melaa 7 metogon mendeema onono yangiodeen nanji.

²⁹ Kaen nanji Abimeleknon Aabraham kokaen qisin muro: “Lama embia melaa 7 gosin endu ama onona yangiodeen nanjuti, ii kania naam-baajona?”

³⁰ Qisin muro kokaen meleeno: “Niinon apu ronja koi osoweti waa qaaya jeweti, ii moma laarijan i een, lama melaa 7 koi mono noo borononga bunja qen aona noo qaanaa danggunuya koloowaa.” ³¹ Kaen meleema eja woi ii balon

kanonj nama jojopan qaagara jenjo jenj somongon aori. Kawaajonj gomanj iikawaa qata Beerseba qamakeju.*

³² Beerseba gomanonj soomongo kaen ani tegoro Abimelek ano iwaa manjaqeqe tuunaa kawali galeña Fikol yorononj waama eleema Filistin yonoo balononj keni. ³³ Keni Aabrahamonj berenj gere monj Beerseba gomanj iikanonj komoma Ponj Anutu benj kombombanña iwaa qata qama kooliro. ³⁴ Qama koolinj nama Filistin yonoo balononj kambanj koriga wabaga koloonj laligoro. Kianj.

22

Anutunonj Aabraham anjotete menj muro.

¹ * Iwoi ii kolooro kambanj tosia tegoro Anutunonj Aabraham anjotete menj muro. Qata “Aabraham!” qaró iinonj “Nii koi nanjenj,” jenj meleeno.

² * Kaenj meleeno kokaenj ijoro: “Motoonj mera soroga Aisak uganonj jopagonj munkejani, ii mono wama Moorria balononj kema baanña monj qendeema gomanjati, iikanonj uma ii noo siimolonj oowa.”

³ Kaenj ijoro Aabrahamonj enj gomaamba totoonanonj waama donji qaganonj dunj raraya meagonj welenj qeqeya woi ano meria Aisak unuano. Siimolombaa geria soyanonj kondaboronj boranjonj ama unuama Anutunonj

* **21:31:** Beerseba: qaa iikawaa kania woi: jango sewembaa apu ronja ano jojopan qaawaa apu ronja. * **22:1:** Hib 11.17-19

* **22:2:** 2 Kor 3.1

balon ijoroti, iikanonj keno. ⁴ Kema laligon weemboria karoonja kanon jaayanon uun waama balon ii iiro koriganon ero. ⁵ Ii iima welenqeqewoita ii kokaen irijoro: “Oro dongiwo koi rari nii ano mera noronon endu kema Anutu waeya menj mepeseen mombo eleema oroonon kawota.”

⁶ Aabrahamnonj kaen irijon siimolon oonjoombaa gere boranjawo menj meria Aisakwaa sawinanonj ano uro anjo gere jo ano soo mero. Kaen mero motoongara keni. ⁷ Kaen kema Aisaknonj doronj ama manja Aabraham kokaen ijoro: “Ama!” Kaen ijoro kokaen meleeno: “Wae, merana naama?” Kaen meleeno kokaen qisiro: “Gere jeta ano gere ii koi menj kajoto, siimolon oonjoombaa lamaya ii dakanonj?”

⁸ Kaen qisiro manjanonj kokaen meleeno: “Merana, Anutu anjo mono siimolonj oonjoombaa lamaya monj mokolonj norombaa.” Kaen meleeno toroqenj motoongara keni.

⁹* Kema Anutunonj balon jeroti, iikanonj keuma nama siimolonj oonjoombaa alataya monj menj gere iikawaa qaganonj ama arengoro. Arengonj meria Aisak somonjonj alatanonj gere qaganonj ano. ¹⁰ Ama meria uumambaaajonj boria boraama soo kopinanonja horomambaaajonj ano. ¹¹ Soo horomambaaajonj ano iikanondeenj Pombaa gajobanonj Siwenonja Aabrahambaaajonj kokaen qaro: “Aabraham, Aabraham!” Kaen qaro “Nii koi nanjenj,” jenj meleeno.

* 22:9: Jei 2.21

12 Kaen meleeno kokaen ijoro: “Boroga mono merawaa qaganonj mende amba. Iwaa qaganonj iwoi monj mende amba. Giinonj meraga motoonjo soro ii noojonj mende anjonj konjanjwaajonj kanaga kete kokaenj moma yagojenj: Gii Anutuwaa qaa jeta uuguwabotiwaaajonj keega momakejanj.”

13 Kaen ijoro iikanondeen ataama uunj iiro lama ejia monj ilianonj gere bambanawononj giliro kemero nano. Ii iima kema menj kanj meriaa kitianonj lama iikanonj siimolonj ooro.

14 Kawaaajonj Aabrahamnonj balonj iikawaa qata ii ‘Ponjonj mokolonj norombaa,’ jenj qaro. Kamban kokaamba kaanjadeen qaa kokaenj qamakeju: “Ponjonj ii baanjonj mokolonj norombaa.”

15 Pombaa gajobanonj Aabrahambaajonj Siwenonja mombo kokaenj qaro indinja woi kolooro:

16 * “Ponj niinonj kokaenj jejenj: Neeno neenaa qananonj qama jojopanj qaa kokaenj jenjo jenj kotiijenj: Giinonj sili koi ama meraga motoondago ii noojonj mende anjonj konjani, 17 * iikawaajonj niinonj onjonj gii kotuegonj goma koloonseisei gombe gbiliuruga yonjonj honombononja qaa seiwuya. Seigi jangogianonj mono sombinj kana-keewambaa sengelaoya kaanja koloowaa ano kowe goraayanonj sakasinj enj kenjuti, iikawaa so koloowaa. Goo gbiliuruga yonjonj mono kotiinj kereurugia unun haamo ama siti balongia unuama anjonj koma laligowuya. 18 * Giinonj noo qaana tenj konjani, iikawaajonj goo gbiliuruga

* 22:16: Hib 6.13-14 * 22:17: Hib 11.12 * 22:18: Apo 3.25

yoŋoonoŋga mombaajoŋ ama noo kotumotue-
nanonŋ mono namowaa kanageso tuuŋ kuuya
yoŋoo qagianonŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya.”

¹⁹ Pombaa gajobanonŋ kaenŋ ijoro Aabraham
meriawo eleema welenqeqewoita yoroononŋ
kema aitonŋonŋ motoonŋ Beerseba gomanonŋ keŋgi.
Aabrahamnonŋ Beerseba gomaŋ kanonŋ opo sel
kuuŋa mororonŋonŋ laligoro. Kiaŋ.

Naahorwaa gbiliuruta

²⁰ Kambaŋ tosia tegoro buzu qaa monŋ
kokaenŋ anŋi Aabrahambaanonŋ karo: “Milkanonŋ
kaanŋiadeenŋ nemuŋga kolooja. Iinonŋ koga
Naahorwaa merauruta tosaanŋa onŋono.”

²¹ Meria mutuyaa qata ii Uz, iwaa koga Buz
ano iwaa kanianonŋ Kemuel, Arambaa maŋa.

²² Kemuelwaa kanianonŋ Kesed, Hazo, Pildas,
Jidlaf ano Betuel. ²³ Betuelnonŋ Rebekawaa
maŋaga kolooro. Milkanonŋ Aabrahambaa koga
Naahorwaa merauruta 8 ii onŋono. ²⁴ Naahorwaa
embia sewanŋa mende memeta qata Reuma iinonŋ
kaanŋiadeenŋ merauruta tosaanŋa onŋono. Yoŋoo
qagia ii Tebe, Gaham, Tahas ano Maaka. Kiaŋ.

23

Saaranonŋ komuro.

¹ Saaranonŋ laligoŋ uro yambuya 127 kolooro.
Saaranonŋ yambu iikawaa so laligoro. ² Laligoŋ
Keinan balononŋ gomaŋ qata Kiriya Arba, qata alia
Hebron qamakejuti, iikanonŋ komuro. Komuro
Aabrahamnonŋ iikanondeenŋ embiaaajoŋ jinŋenŋ
qama saamambaajoŋ keno.

³ Kema saaro tegoro waama embiaa qamoya mesaon kema nama Hit ejemba ii qaa kokaen injjoro: ⁴ * “Nii onoo batugianon waba kan tawatawa laligojen. Kawaajon onjo mono balongiaa bakaya mon kokaamba nonji sewana mewe qasirina kolooro alauruna yonoo qamogia iikanon ama ron koma onomakemaña.”

⁵ Qaa kaen injjoro Hit yononon meleema kokaen jegi: ⁶ “Oo eja pon, gii saanon nonoonon qaa koi moba. Gii nonoo batunananon Anutuwa eja jawina laligojaniwaajon ama qasiriga ainganon daenkaya iima sororogon mewaatiwaajon mojani, iikanon mono saanon qamoga ron komba. Giinon qamoga oson ron komaña jena nonoononga mononon ii mende angon koma gombaa.”

⁷ Kaen jegi Aabrahamnon waama balon toya Hit ejemba yonoo wosogianon kemen usugon onono. ⁸ Usugon onoma nama yonoojon qaa kokaen jero: “Niinon qamona oson ron komaniwaajon saanon jewuti een, mono noonon qaa koi moma Zoharwaa meria Efron iwaanon kema qaa jena koi toroqen jen kuun mubu. ⁹ Kuun mugi moma kobaa qata Makpela iwaa bunja koloon gawonaa jaanjaagen eji, mono ii jen tegoro sewana memana. Mono qisigi sewana dawu jen tegoro sewana kuuya mewe noonon qasirina onoo batugianon ewaa.”

¹⁰ Kaen jero Efronon alauruta Hit kanageso kuuya taongiaa kiropo naguyanon kan sombenon ajoroogiti, iyonoo batugianon raro qaa geja ama

* **23:4:** Hib 11.9, 13; Apo 7.16

mogi Efrononj Aabraham kokaenj meleema muro: ¹¹ “Oo eja ponja, kaenj qaagoto, mono jewe geja ama moba. Niinonj balonj koria ii ano kobaa iikanonj nanji, ii kalenaga gonjenj. Neenaa kanagesouruna yonoo jaagianonj nama ii gombe iiju. Qamoga ii saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹² Kaenj jero Aabrahamnonj balonj toya yonoo wosogianonj mombo kemenj usugonj onono. ¹³ Usugonj onoma nama yonoo jaagianonj Efron kokaenj ijoro mogi: “Noononj qaa koi mono geja ama moba. Giinonj saanonj kaenj anagato, niinonj mono balonj koria iikawaa sewanja ii gomanja. Ii saanonj jenj tawa mena niinonj qamona iikanonj osonj ronj komanja.”

¹⁴ Kaenj ijoro mogi Efrononj Aabraham kokaenj meleema muro: ¹⁵ “Oo eja ponja, noononj qaa koi mono geja ama moba. Balonj iikawaa sewanja ii 400 silwa kota (50 kilogram). Ala-ala koloojotiwaaajonj ama kanonj mono anaraa batunaranonj iwoi omaya kolooja. Kawaajonj qamoga saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹⁶ Kaenj meleema muro moma Aabrahamnonj balonj sewanja jaagoya Efrononj Hit kanageso yonoo jaagianonj jero mogiti, iikawaa uumotoonj ano. Jaagoya silwa kota 400 ii konkororo ejembanonj kambanj kanonj sewanja soya jegi eroti, iikawaa so monenj ii gosinj muro.

¹⁷ Kaenj muro Efrombaanonj balonj koria Mamre kosianonj Makpela kanonj eroti, kobaa iikanonj nanoti ano gere kuuya balonj kawaa jawo uutanonj nangiti, iikawaa qaaya jenj tegoro. ¹⁸ Qaaya jenj tegoro Aabrahambaa bunja kolooro. Hit

kanageso kuuya taonɣiaa kiropo naguyanon kan sombenon ajoroogiti, iyononon tawa ii iigi bunaya kolooro.

¹⁹ Kawaa gematanon Aabrahamnon embia Saarawaa qamoya ii Keinan balombaa kobaayanon oson ron kono. Kobaa ii Mamre qata alia Hebron kawaa kosianon balon korია qata Makpela kanon eja.

²⁰ Kaen kolooro balon korია ano kobaa iikanon nanji, ii Hit kanageso yononon Aabrahambaa bunya qen mugi qasiria kolooro. Kian.

24

Aisakwaa embia Rebeka ii wama kagi.

¹ Aabrahamnon eja wanɣa kolooro Anutunon iwoi kuuya ama meroti, iikanon ii kotuegon muro laligon kouro. ² Kaen ama kaban monon miriaa welenqege jawinɣa wanɣa, miria uutanon ilawoila en muroti, iikawaa galeɣa iwaajon qaa kokaen jero, “Gii mono qaaga jen kotiiwaatiwaa-
jon boroga noo tawonaa baatanon amba. ³ Kaen ama Pon, Siwe ano namo yoroo Anutugaraa qatanon jojopan qaa kokaen jewa: Niinon Keinan kanageso yonoo batugianon koi laligojento, ginon mono meranaa embia ii yonoo naan bora-
giaga mon mende men muba. ⁴ Kaen qaagoto, gii mono neenaa kantrinon kema tinitosauruna yonoononɣa merana Aisakwaa embiaga wama kawa.”

⁵ Kaen jero welenqege jawinanon kokaen qisin muro: “Kema jewe emba kanon niwo balon kokanon kamambaaon togowaati een, niinon

mono nomaen amañ? Meraga Aisak wama kantri kanati, iikanon mombo eleema kembota me qaago?”

⁶ Kaen qisin muro Aabrahamnon kokaen meleeno: “Qaago toton! Gii noo merana wama kanon mombo mende kembao. ⁷ Siwewaa Ponja Anutunon nii mañnaa mirinon ano kolokoloo kantrinanonga qaa kokaen jero mobe jojopan qanon somongon nuano kawo: ‘Niinon balon koi mono goo gbiliuruga yonoo bunja qen onomaña.’ Kawajon iinon mono Siwe gajobaya wasiro wala keno giinon saanon meranaa emba ii iikanonja wama kawa. ⁸ Kema jena emba kanon giwo kamambaa togowaati een, jojopan qaaga koi kanon mono mende toroqen somongon gombaa. Noo merana ii mono mende toton wama iikanon eleema kembota.”

⁹ Kaen jero welenqege jawinanon qaa ii jen somongon mun jojopan qanon jen kotimambaa-jon boria somataya Aabrahambaa tawo baatanon ano.

¹⁰ Kaen jen kotiin nama somatayaanon kamel 10 ano iwaa kowianonja iwoi akadamugiawo kania kania motoon mero. Ii men mesaon Noot Mesopotemia (Aram Naharaim)* kantrinon kema Naahornon taon laligoroti, iikanon keuro. ¹¹ Keuma taon seleenqen apu ronja eroti, iikawaa kosianon kameluruta onoono simingia misigon kemen haamo meg. Ween jaaya kememambaa-jon ano taononja emba yononon apu kosowom-

* **24:10:** Aram: qa ii kamban kokaamba Siria qamakeju. Naharaim = apu gowoya woi (Yufreitis ano Taigris) iyaroo batugaranon.

baajon apu rojonon kaka kambangia ii kolooro. ¹² Iikanon nama kokaen qama kooliro: “Oo Pon, somatana Aabrahambaa Anutuya, gii mono kete toomorian noma somatana Aabrahambaa-jon qaa jen somonjonati, iikawaa honjonon asugi-waa. ¹³ Moba, nii apu ron kosianon kokanon nambe taombaa emba saraJurugia yonjonon apu kosowombaajon kawuya.

¹⁴ Kagi kokaen koloowaatiwaajon qama kooli-
jen: Niinon emba saraJ mombaajon kokaen
jemaJa: ‘Gii saanon koworaJenga meeranJona
apu newenaga.’ Kaen jewe iinon kokaen
meleema nijowaa: ‘Saanon nena kameluruga
kaanagadeen apu unuagimaJa.’ Kaen nijowaati,
emba saraJ iikaya giinon welenqeJe eJaga Aisak-
waa buJa qenati, iinon mono ii koloowaa.
Kaen kolooro giinon somatanaajon qaa jen so-
monjonati, iikanon honawo kolooJa, kaen mo-
maJa.”

¹⁵ Qamakooli ii qama kooliro mende tegoro
iikanondeen emba mon qata RebeKa iinon
koworaJen sawiJanon anjon apu rojonon
karo. Iinon Aabrahambaa koga Naahor ano
embia Milka, yoro meragara qata Betuel iwaa
borataga. ¹⁶ Emba iikawaa kaitania ii iima-
ainainawo totoon kolooro emba saraJ jumuna
eJanon mende memetaga laligoro. Iinon kamaan
apu rojonon kemen apu koson kouro. ¹⁷ Kouro
iikanondeen welenqeJe jawiJanon uulaJawo
iwaa kosianon kema kokaen jero: “Gii saanon
koworaJenganonJa apu mon nona newenaga.”

¹⁸ Kaen jero kokaen meleeno: “Oo ponJa,

saanon newa.” Kaen jen uulanawo koworanenja borianon men kamaan meeranoro apu nero. ¹⁹ Ii nero kokaen jero: “Niinon kameluruga yonoojon kaanagadeen apu koson onombe nen kema negi unuro mesaowu.” ²⁰ Kaen jen uulanawo koworanenanonja apu molaaro kuuya junon kemero mombo qikqigon kema apu ronon apu kosomambaajon kemen kameluruta kuuya yonoojon apu sogianon kosoro. ²¹ Kaen ano welenqege jawinanon goron nama ii tororo iima kokaen moma romonoro: “Onanon, Ponon kana koriga koi kajejatiwaa morianja ii mono kokaen kondooro asugija me nomaen?”

²² Kaen romonon nano kamel yononon apu nedaborogi welenqege jawinanon mopon (pinjon) goulnon memeta mon lombota 5 gram ii men emba sarambaa sewananon ama borojenjen goulnon memeta woi lombogara 110 gram ii borianon kotogoro uro. ²³ Kotogoro uro kokaen qisin muro: “Gii morowaa borataga? Mangaa miri uutanon nononon gomantiinja ewonagatiwaa titinja mon nanja me qaago, ii saanon jena mobenaga.”

²⁴ Kaen qisin muro kokaen meleema muro: “Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.” ²⁵ Kaen jen toroqen kokaen jero: “Nonoonon lolo hai ano kamel yonoo loloo qaqanon neneya ii mamaga raja ano gomantiinja gaon ewutiwaa titinja ii kaanagadeen saanon nanja.”

²⁶ Kaen jero welenqege jawinanon namonon kemen usugon Pombaa waeya men mepeseero. ²⁷ Mepeseen kokaen jero: “Oo Anutu, somatana

Aabrahambaa Poŋa, niinonj gii mepeseen gonjen. Giinonj somatanaajonj kalen moriambaa qaaga jenj somonjonati, ii tororo otaana mende looriro. Iikawaa so Poŋ giinonj nuana kana koriga koi kanj laligonj somatanaa tinitosauruta yonjoo mirinonj koujen.”

²⁸ Kaenj asugiro emba saraŋnonj uulaŋawo qiqigonj kema iikawaa sunduya ii nemuŋaa sumanuruta mirinonj laligogiti, ii injoro mogi. ²⁹ Rebekawaa naaŋa qata Laban laligoro. Iinonj ii moma Aabrahambaa welenqeje jawiŋa iimambaajonj uulaŋawo seleenjenj apu roŋanonj qiqigonj keno. ³⁰ Naaŋaa borianonj goul borojenjenj ano sawaŋanonj goul mopoŋ raro iiro naaŋa Rebekanonj welenqeje jawiŋanonj qaa jero moroti, iikawaa sunduya jero moma iwaanonj keno. Kema apu roŋanonj keuma eja ii iiro kanonj kameluruta yonjoo kooronjianonj nano. ³¹ Nano kokaen jero: “Poŋnonj kotuegonj gono laligojani, gii mono kana mirinonj kembo. Seleenjenj kokanonj mende namba. Niinonj onjoanŋia ewutiwaa miria ano kameluruga yonjoo duŋ kaanjadeen meweengojen.”

³² Kaen jero welenqeje jawiŋanonj mirinonj karo kamel qagianonj esuhina raroti, ii Labanonj mesuma mero kamaaro jero kamel yonjojonj loloo hai ano qaŋanonj nene menj kanj onjonji. Welenqeje jawiŋ ano iwaa ejaurutanonj kanaŋia songbambutiwaa apuya ii kaanjadeen motoonj kosonj kanj onjonji. ³³ Kawaa gematanonj nene welenqeje jawimbaa batanonj konjito, iinonj kokaen jero: “Wala qaa menj kajeni, ii jewe

mogigo mono nene koi nemaŋa.” Kaen jero Labanon kokaen jero: “Ii saanon jena mobonŋa.”

³⁴ Kaen jero kokaen injoro: “Niinon Aabrahambaa welenqege ejaga koloojen. ³⁵ Ponon somatana hononŋa qaa kotuegon muro eja uuta esuhinawo koloon laligoja. Ponon lama ano bulmakao, silwa ano goul, welenqege eja ano emba ano kamel, dongi ii mamaga muro laligoja. ³⁶ Somatanaa embia Saara iinon emba waŋa tooton koloon kambaŋ kanon somatanaajon meria mon mero. Maŋanon esuhinaya kuuya ii meriaajon bunŋa qen muro laligoja.

³⁷ “Somatananon niinon jojopon qaa kokaen jemambajon jen koton nono: ‘Niinon Keinan yonoo balonon koi laligojento, giinon mono meranaa embia ii Keinan yonoo naamboragiaga mon mende men muba. ³⁸ Kaen qaagoto, gi mono maŋnaa gon mirinon neenaa tinitosauruna yonoonon kema meranaa emba ii iikanonŋa wama kawa.’

³⁹ “Kaen nijoro somatana ii kokaen qisin mube, ‘Niinon kema jewe emba kanon niwo mende kawaati een, niinon mono nomaen amaŋa?’

⁴⁰ Kaen qisin mube kokaen meleeno: ‘Niinon Pombaa jaanon kema kan ama men laligoweti, iinon mono Siwe gajobaya wasiro giwo keno kana kembagi, iikanon toomorianawo koloowaa. Kaen neenaa maŋnaa gon mirinon kema tinitosauruna yonoononŋa meranaa emba ii men kawa. ⁴¹ Noo tinitosauruna yonoonon kema jojopon qaa nojon jenati, iikanon mono kawaa gematanon mende toroqen somonjon gombaa.

Emba monj mende gombuti eenj, giinonj kilenjojojan qaa iikawaa kasanonga loloowaga.’

⁴² “Kaen jero kete apu rojanonj kouma nama kokaen qama koolijen: ‘Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Ponja, nii kana koriga kajeni, ii mono uuainгаа so mona toomorianawo koloowaa. ⁴³ Iiba, niinonj apu roj kokawaa kosianonj nanjenj. Kokaen nambe emba saran monjonj apu kosomambaaonj karo niinonj ii kokaen ijomaņa: “Gii saanonj koworanenjanonga apu melaa monj nona newenaga?”

⁴⁴ Kaen jewe iinonj kokaen meleema jewaa: “Saanonj nena kameluruga yonoo apu kaanjadeen kosonj onomaņa.” Kaen meleema jewaati eenj, niinonj iikawaajonj kokaen momaņa: Ponj giinonj ii somatanaa meriaa embiaga koloowaatiwaajonj meweengojanj.’ ⁴⁵ Uunanonga qamakooli ii mende qama koolidaborowe iikanondeen Rebeka iinonj koworanen sawinanonj anjonj iikanonj kajaa. Kanj apu rojanonj kemenj apu kosoro niinonj iwaajonj kokaen jejenja: ‘Saanonj apu monj nona newenaga.’

⁴⁶ “Kaen jewe iinonj uulanawo koworanenja sawinanonga mero kamaaro kokaen jejaa: ‘Saanonj nena kameluruga yonoo apu kaanjadeen onombe newuya.’ Kaen jero newe kameluruna ii kaanagadeen apu unuagija. ⁴⁷ Unuagiwo kokaen qisinj mujenj, ‘Gii morowaa borataga?’ Qisinj mube kokaen meleenja: ‘Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.’ Kaen meleenonj niinonj moponj sewananonj mondonj

borojenjen borianonj mewe uja. ⁴⁸ Kamban iikanondeen namononj kemenj usugonj Pombaa waeya menj mepeseejenja. Anutu somatana Aabahambaa Ponononj mono kana dindiņa nuano somatanaa kogaa mirinonj kanj esia meriaa embiaga koloowaatiwaajonj mokoloojenj. Kawaajonj Ponj mepeseen mujenj.

⁴⁹ “Kaen kanj koi nanjenj. Kawaajonj onj somatana isosoroonj sakitiuruta koloojutiwaa qaaya pondanj otaanj kiankomunj mujuti eenj, ii mono qendeema jegi momanja. Kaen mende ambuti eenj, qaa ii kaanjadeen jegi momanja. Ii moma monjenj eleema kemambaajonj romonjgomanja.”

⁵⁰ Kaen jedabororo Laban ano Betuel yorononj kokaenj meleema jeri, “Qaa koi Pombaanonja kaja. Kawaajonj norononj qaa kaenj me kaenj jewotiwaa so qaago. ⁵¹ Moba, Rebekanonj koi nanja. Pononj jenmindinj anjiwaa so saanonj ii wama kema somatagaa meria muna embia koloowaa.”

⁵² Kaen jeri qaagara moma Aabahambaa welenqeje jawinanonj kamaanj Pombaa jaanonj namononj kemenj usugoro. ⁵³ Usugoro tegoro waama gesianonja goul ano silwa akadamyua iima-ainjainjiawo ano opo maleku teregiawo unjuma Rebeka muro. Kaanjadeen kalenj iwoi tosia sewanjia somata ii nemunj naanja orono.

⁵⁴ Oroma ii ano ejauruta iwo kagiti, iyonononj nene qaanj nenj rama rama gomanj tiiro egi. Egi gomanj ano waagi welenqeje jawinanonj kokaenj jero: “Saanonj wasinj nonji somatanaanonj kemanja.”

⁵⁵ Kaen jeroto, nemun naanja yoronon kokaen meeleni, “Saanon naamboranara mesaona toroqen kaban tosaanja weemboria ten kaen nonowo laligowaa. Kawaa gematanon saanon ii wama kembu.”

⁵⁶ Kaen meleenito, welenqege jawinanon kokaen meleema jero mogi, “Welen kanana kajeji, ii Ponon kotuegoro toomorianjowo kolooja. Kawaaon kambana mono mende qen koriiwu. Mono wasin nongi saanon eleema kema somatanaanon keumaņa.”

⁵⁷ Kaen jero moma kokaen jeri, “Saanon emba saran ii qaji karo iyanja qisin mubonja.” ⁵⁸ Kaen jen Rebeka qari karo kokaen qisin muri, “Gii eja kokawo kemambaa mojan me qaago?”

Qisin muri “Saanon kemaņa,” jero.

⁵⁹ Kaen jero nama naamboragara ii welen embiawo wasin orongi Aabrahambaa welenqege jawin ano iwaa ejauruta yononon ii uruama kembombaa anji. ⁶⁰ Kembombaa anji kanon nemunman naan koanurutanon Rebeka kotuegon mun kokaen jegi,

“Oo naan boranana, Ponon saanon koloonseisei gono giinon
gbiliuruga milyonja milyonja yonoo bemunjale-
giaga koloowa.

Yononon mono kotiin kereurugia unun haamo
ama

siti balongia unuama angon koma laligowu.”

⁶¹ Kaen jegi tegoro Rebekanon welenqege embauruta yonowo waama kamel qagianon uma rama welenqege jawin otaan kenji. Jawin iinon Rebeka wama galen kono eleema kana

kenji. ⁶² Kema kema Keinan balonon kougi. Aisaknon balon kawaa Saut leegen distrik qata Negew kanon laligon kamban iikanondeen apu ron qata Ber Lahai Roi † ii mesaon balon qararanonkononon kan laligoro. ⁶³ Kan laligon goman tiimambaa ano kanon kuunja mesaon balon koria somata kanon kema liligon qaa romongon jaa rin waama iiro tosianon kamel qagianon rama iwaa kosianon kawombaajon kagi.

⁶⁴ Kaen kagi Rebekanon jaa rin waama Aisak iima kamel qaganon raroiti, iikanonadeen uulanawo lugun namonon kamaaro. ⁶⁵ Kamaan welenqege jawinaajon qisin kokaen jero, “Eja balon korianon endu nama jaasewan qen nonoma kaji, ii moronon?” Kaen jero kokaen meleeno, “Iinon mono somatanaa meriaga.” Kaen meleeno moma wan kawasenja horon jaasewana esuuro. ⁶⁶ Esuuro aitongon welenqege jawinanon iwai kuuya ama men laligoroiti, iikawaa sunduya ii Aisak jero moro. ⁶⁷ Moro tegoro Aisaknon Rebeka wano nemunja Saarawaa opo sel kuunanon uma laligoro kanagen mero embia kolooro uutanon jopagon mun laligoro. Aisakwaa nemunanon komuro wosobiri uutanon laligoroitiwaajon ama ulunkoleja kaen mokolooro. Kian.

25

Aabrahambaa esa ambouruta tosaaja 1 Hist 1.32-33

† **24:62:** Apu ron; Laaligoyawo laligon niimakejiwaa apu ronja

¹ Aisaknonj emba mero maŋa Aabrahamnonj embia monj qata Ketura mero. ² Mero Keturanonj Aabrahambaa merauruta kokaenj onono: Zimran, Joksan, Medan, Midian, Isbak ano Suua. ³ Joksanonj merawoita qagara Seba ano Dedan yoroo maŋgaraga kolooro. Dedan iinonj Asur kanageso, Letus kanageso ano Leum kanageso yonoo benjisigiaga kolooro. ⁴ Midiambaa merauruta ii Efa, Efer, Hanok, Abida ano Elda. Ii kuuya Keturawaa esauruta koloonj laligogi. Kianj.

⁵ Aabrahamnonj esuhinaya kuuya ii meria Aisak buŋa qenj muro. ⁶ Ii muroto, embauruta wanjia mende memeta yonoo meraurugia yonoojonj kalenj iwoi janj qenj mendeema onono. Mendeema onoma jaawo laligonj wasinj onono dagia Aisak mesaonj balonj monj weenj koukoutanonj baagenj kanonj kenji. Kianj.

Aabrahamnonj komuro ronj kongi.

⁷ Aabrahamnonj laligonj kouro mindimindiri yambuya 175 kolooro komuro. ⁸ Laaligo yambuyaa janjgoyanonj uuta koloonj sokono waziinj eja waŋa koloonj sewanj aasonj konoga horonj goronj qenj komuro Anutunonj wano tinitosauruta komugiti, iyonoononj kema toroqero. ⁹ Komuro merawoita Aisak ano Ismael yorononj maŋgaraa qamoya menj kema Makpela kobaanonj ronj koni. Kobaa ii Hit eja Efron Zoharwaa meria iwaa balonj korianonj Mamre gomanj mirinonja weenj koukoutanonj baagenj eja. ¹⁰ * Aabrahamnonj balonj korია ii Hit kanageso yonoononja sewanja meroti, iikanonj ii ano embia Saara ii ronj koma

* 25:10: Jen 23.3-16

oronji. ¹¹ Aabrahamnon komuro Anutunon meria Aisak kotuegon mun laligoro. Iinon Negew balonon apu ron qata Ber Lahai Roi (Laaligoyawo laligon niimakejiwaa apu ron) iikawaa kosianon rama laligoro. Kian.

Ismaelwaa kanagesouruta

1 Hist 1.28-31

¹² Iijipt emba Haagar iinon Saarawaa welen embia laligoro Aabrahamnon mero koro ama meria Ismael mero. Ismaelwaa merauruta yonoo qa arengia kokaen: ¹³ Ismaelwaa merauruta yonoo qagia ano koloogitiwaa arengia ii kokaen: Meria mutuya qata Nebaiot. Iwaa gematanon Kedar, Adbel, Mibsam, ¹⁴ toroqen Misma, Duma ano Masa, ¹⁵ Hadad, Tema, Jetur, Nafis ano Kedema. ¹⁶ Ismaelwaa meraurutanon kaen koloon asa tuungia 12 koloon laligon kougi. Asa qagia qagiti, iikawaa so opo kuun tambogia ano jigo mirigia kaanagadeen qama men laligon kougi.

¹⁷ Ismaelnon laligon kouro yambuya mindirin 137 kolooro komuro. Kaen eja wana koloon sewan aason konoga horon goron qen komuro Anutunon wano tinitosauruta komugiti, iyonoonon kema toroqero. ¹⁸ Ismaelwaa gbiliuruta yononon koriganon koriganon deema kema laligon balon qagara Hawila ano Suur yoro batugaranon goman men laligogi. Gomanqia ii Iijipt kantriwaa jawoyanonga kanain ween koukoutanon Assiria waagen kenqiti, kana iikawaa kosianon kanon

eja. Ismaelwaa gbiliuruta yononon Abraham-baa gbiliuruta tosaan̄a kuuya ii kerekere ama on̄oma laligogi. Kian̄.

Iisoo ano Jeikob yoronon̄ koloori.

¹⁹ Aabahambaa meria Aisak iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen̄: Aabahambaa meria Aisak. ²⁰ Aisaknon̄ yambuya 40 kolooro Mesopotemia (Padan Aram) kantrinon̄a Aram eja qata Betuelwaa borata Rebeka embia mero. Rebekawaa naan̄a ii Aram eja qata Laban. ²¹ Aisakwaa embianon̄ arun̄a laligorotiwaajon̄ ama Pon̄ gama koolin̄ muro. Qama koolin̄ muro qamakoolia moro Rebekanon̄ koro ano. ²² Koro ano merawoi yoronon̄ nemungaraa goron̄ uutanon̄ utama aori. Ii moma kokaen̄ jero: “Iwoi koi kaan̄a ii mono naambaajon̄ asugin̄ nonja?” Kaen̄ jen̄ kema iikawaajon̄ Pon̄ qisin̄ muro.

²³* Qisin̄ muro kokaen̄ ijoro:

“Goo goron̄ uuganon̄ tuun̄ woi yonoo benisigiaga ejao.

Iyoroonon̄ga kanageso woi asugin̄ deema laligowuya.

Ejemba tuun̄ mon̄on̄ tuun̄ alia un̄uugun̄ kusungia kotakota koloowuya.

Datanon̄ koga welen̄ qen̄ mun̄ laligowaa.”

²⁴ Mera meme kambananon̄ kan̄ kuuro goron̄ uutanon̄ mera sunesune woi eri. ²⁵ Wala goron̄anonḡa asugiroti, iwaa selianon̄ jejegbili kolooro sele juyanon̄ selia kuuya sokoma ero.

* **25:23:** Room 9.12

Kawaajon qata Iisoo (juyawo) qagi. ²⁶ Iwaa kanaanon koganon Iisoowaa kana gbakoyanon borianon men asugiro. Kawaajon iwaa qata Jeikob qagi. (Jeikob qaa kawaa kania woi: gbako ano tiligoja.) Aisaknon yambuya 60 kolooro kaman kanon Rebekanon merawoita woi ii orono. Kianj.

Iisoonon borosamo mewaatiwaa qabunaya qewagoro.

²⁷ Mera woi iyoronon asugin somariiri Iisoonon borojan gawombaa kania tororo moma yagon pondan jolonon laligomambaajon moroto, koganon eja bonjona koloon kaparan koma mirinon laligoro. ²⁸ Aisaknon duuyaa oroya nemambaa moma laligoro. Kawaajon uutanon Iisoo mamaga jopagon mun laligoroto, Rebekanon uu womboyanon Jeikob mamaga jopagon mun laligoro.

²⁹ Kaman monon Jeikobnon kozin men iyanajon nene qaan on raro datanon jolononga kan selia bimooro wosoya mamaga kiro. ³⁰ Kaen kiro Jeikob kokaen ijoro: “Selena bimooro wosona mamaga nijiwaajon mono uulanawo kozin qaan nejongbala ii nona nemanja.” Kawaajon qata Edom (nejongbala) qagi.

³¹ Kaen ijoro Jeikobnon jero: “Dana, gii wala asuginagi, qabunaga ii mono wala togon nona nene qaan ii saanon gombe newa.” *

* **25:31:** Mutu mera ii wangia: Wala kolooroti, iinon kouruta yonoo batugianon wangia kolooro goda qen qabunja mun kalenja kalenja mun laligogi. Nemun mangianon komuri bunagara mendeengiti, kaman iikanon wala koloorotiwaa borosamoya ii somanja woi toroqen mug.

³² Kaen jero qaa kokaen meleema muro: “Kona moba, nii komumambaajon anjen. Kawaajon wala asugiwetiwaa qabunananon mono nomaen ilaan nonaga?”

³³ * Kaen meleema muro kokaen ijoro: “Iikawaa qaaya ii mono wala jojopon qaanon jen kotiina momaŋa.” Kaen ijoro ii jojopon qaanon jen kotiin mun wala asugirotiwaa qabunaya ii Jeikob togon muro nenenon sewana mero.

³⁴ Sewana men bered ano kozin qaana liso muro nen waama nama mesaon keno. lisoanon wala asugirotiwaa qabunaya ii iikawaajon moro kamakamaata kolooro. Kiaŋ.

26

Aisaknon Gerar taonon laligoro.

¹ Wala Aabrahambaa kabananon bodi kolooro. Kaanagadeen Aisakwaa kabanon bodi mombo kolon goman sokoma ero. Bodi kolooro Aisaknon mesaon Filistin yonoo kin pongia qata Abimelek iwaa gomanon Gerar kanon keno.

² Kema laligoro Ponon asugin mun kokaen jero: “Gii Iijipt balonon mende kema. Goman koi bunaga koloowaatiwaaon jen kotoweti, mono kokanon rama laligowa.

³ * Niinon manga Aabrahambaajon soomonoo qaa mun ii jojopon qaanon jen kotiiweti, ii mono galen kombe honawo koloowaa. Niinon balon kuuya koi ii gii ano goo gbiliuruga onoo bunaga qen onomaŋa. Kawaajon saanon balon kokanon rama waba laligona niinon giwo laligon

* **25:33:** Hib 12.16 * **26:3:** Jen 22.16-18

kotuegon gombe laligowaga. ⁴ Niinon gbiliuruga koloonseisei onombe jangogianon sombinon sengelao rama kenjuti, mono iikawaa so koloowuya. Kaen angi balon kuuya koi ii onoo bunaga qen onomaŋa. Goo gbiliuruga yonoononga mombaajon ama noo kotumotue-nanon mono namowaa kanageso tuun kuuya yonoo qagianon uro oyanboyan mokoloowuya. ⁵ Niinon kokaembaajon kaen amaŋa: Aabrahamonon noo qaana ten koma laligoro. Jojopan qaana, jenkooto qaana ano kana qaana muweti, iinon ii kuuya otaan laligoro.”

⁶ Anutunon kaen jero Aisaknon toroqen Gerartaonon rama laligoro. ⁷ * Laligoro goman iikawaa ejia yononon embiaajon qisij mugi kokaen jero, “Ii naanaga.” Kaen jen uutanon kokaen romongoro: “Rebekawaa kaitanianon iima-ainainawo koloojiwaaajon eja iyononon mono iwaaajon ama nii nugi komumambo.” Kaen romongon “Ii embanaga,” kaen jemambaajon keeta moma laligoro. ⁸ Aisaknon iikanon kamban koriga laligon kouma kamban monon embiawo suunon angon aori Filistin yonoo kingia Abimelek iinon jengenononga seleenjen jaa riro kemero ii iriiro. ⁹ Iriima Aisak oono karo kokaen ijoro moro: “Moba, iinon mono goo embaga kolooja. Mono naambaajon ‘Ii naanaga,’ jena?” Kaen moma kokaen meleema muro: “Nii iwaaajon ama nugi komumambotiwaajon romongon kaen jewe.”

¹⁰ Meleema muro kin Abimeleknon kokaen

* 26:7: Jen 12.13; 20.2

ijoro: “Gii mono naa terega ama nononjaña? Noo ejauruna yonoononja monnon mono afaangon goo embagawo enaga. Kaen kolooro giinon kondoona singisongowaa qaa lombotanon mono nonoo qanananon unaga.” ¹¹ Kaen jen kan-ageso tuunja kuuya yonoojon jenkooto kokaen ama onono: “Monnon mon eja koi me iwaa embia menj bolin orombaati, ii mono koomuwaa bunaga jen tegonin komuwaa.” Kian.

¹² Aisaknon balon iikanon nene gawon koma komoro Ponnon kotuegon muro yambu iikanon hona komoroti, ii 100:waa so sein kolooro. ¹³ Kaen kolooro toomorian somasomata mokolon laligoro esuhinayanon toroqen somariin uro kindinbiri eja qaqabunayawo kolooro. ¹⁴ Iwaanon lama, meme (nonin) ano bulmakao tuunja tuunja ii kolon seigi. Kaanjadeen welenqeuruta mamaga onono laligogi. Kawaajon Filistin yononon ii iima kanain goronkiki ama gemaqeqe qaa jegi. ¹⁵ Gemaqeqe qaa jen manja Aabahambaa welenqeurutanon apu ron iwaa kambanon osogiti, ii kuuya balonon qen turudaborogi.

¹⁶ Kaen kolooro kin Abimeleknon Aisak kokaen ijoro: “Gii ku-usungawo kolon mamaga nunuugujanjiaajon mono kololon nonomesaon mongen kema.” ¹⁷ Kaen jero moma balon ii mesaon Gerar doonanon kema kemen opo sel kuun mororongon kuun kanon rama laligogi. ¹⁸ Rama laligon apu ron manja Aabahambaa kambanon osogito, Aabaham komuro Filistin yononon qen turugiti, ii Aisaknon jero mombo

oson luluuma meagogi. Meagogi mananon apu ron qagia qaroti, Aisaknon ii iikayadeen mombo qaro.

¹⁹ Kaen qaro welenqeQurutanon dondoonanon apu ron oson laligon apu ron mon apuya soraaya ujonon kouroti, ii mokoloogi. ²⁰ Ii mokoloogito, Gerar yonoo lama bulmakao galenjianon Aisakwaa lama bulmakao galenjuruta yonowo kanain angowowo ama qaa kokaen jegi, “Oo ii nonoononga!” Iyanawo angowowo qaa kaen jegitiwaajon ama Aisaknon apu ron iikawaa qata Esek (Angowowo) qaro. ²¹ Iikawaa gematanon apu ron mon mombo osogi iikawaajon kaanagadeen angowowo angi. Kaen angitwaajon ama apu ron iikawaa qata Sitna (Kerekere) qaro.

²² Kaen qama balon ii mesaon kema apu ron mon mombo jero osogi. Apu ron iikawaajon angowowo qaa mende kolooro kawaajon qata Rehobot (Tintina awaa) qama qaa kokaen jero: “Kete Ponon tintina awaa nonono saanon balon kokanon laligonkoloon seisei ambona.”

²³ Kaen jen kanon laligon mesaon Beerseba gomanon keno. ²⁴ Beerseba keno goman-tina iikanon Ponon asugin mun kokaen ijoro: “Niinon manga Aabrahambaa Anutuya koloo-jen. Niinon giwo laligon kotuegon goma laligo-mana. Kawaajon toroko mende moba. Niinon gawon ejana Aabrahambaajon ama goo gbiliuruga koloonseisei onombe jangogianon uuta koloowaa.”

²⁵ Kaen ijoro Aisaknon siimolon alata mon iikanon men Pombaa qata qamago qama kooliro. Qama koolin opo kuunja mororonjon men rama

lalogi. Laligon jero welen ejaurutanon apu ron mon iikanon osogi. Kian.

Aisak ano Abimelek yoronon batugaranon soomonjo ani.

²⁶ * Aisaknon Beerseba laligoro kamba monon kin Abimelek inon Gerar taon mesaon iwaanon karo. Goro qaa jeje alia Ahuzat ano manjateqe tuunaa kawali galeja Fikol yoronon iwo motoon kagi. ²⁷ Kagi Aisaknon kokaen qisin onono: “Ono kere moma noma balongianonga konjoma nongito, kilen mono naambaajona noonon koi kaju?”

²⁸ Qisin onono kokaen meleengi: “Ponon giwo nanji, nono ii asuganon iima moma kotojon. Kawaajon kokaen romonjojon: ‘Nononon giwo soomonjo ambombajaan aijnana mojon. Saanon gii ano nonoo batunananon soomonjo ama ii jojopan qaanon jen kotiinin kokaen ewaa: ²⁹ Nono kakasililin mon mende ama goninto, kamba so awaa ama goma gomesaonin luaenon miriga mesaon kema kan laligona. Iikawaa so giinon kaanjadeen nono iwoi bologa mon mende ama nonoma laligowa.’ Kamba kokaamba Ponon kotuegon gono laligojan.” ³⁰ Kaen jegi Aisaknon jejelomban mozozonjon onon ano nene qaan nejn ragi. ³¹ Rama en gomaamba umugawo waama soomonjogia somonjon aon ii jojopan qaanon jen kotiigi. Jen kotiigi Aisaknon ii wasin onono luae qaganon mesaon kenji.

³² Kenji ween iikanonadeen Aisakwaa welen eja yononon kan apu ron mon osogiti, iikawaa

* **26:26:** Jen 21.22

sunduya kokaen ijogi: ³³ “Nono apu mokoloojon.” Kaen ijogi moma apu ron iikawaa qata Siba qaro. * Kawaajon taon iikawaa qata ii kamban kokaamba kaanagadeen toroqen Beerseba qamakejon. Kian.

Iisoonon waba emba woi orono.

³⁴ Iisoonon yambuya 40 kolooro Hit emba woi orono. Qagara Judit, manja qata Beerri ano Basement, manja qata Elon. ³⁵ Emba iyoronon Aisak ano Rebeka uukondun ano wosobiri somata totoon mokolon oroma laligori. Kian.

27

Aisaknon Jeikob kotuegon muro.

¹ Aisaknon laligon kouma eja wanja kolooro jaaya umun kono iwoi mombo iima kotomambaajon amamaaro. Kaen amamaan mutu meria Iisoo koma horon muro karo kokaen ijoro: “Merana moba.” Ii moma kokaen meleema muro: “Amana, nii koi nanjen.”

² Meleema muro kokaen ijoro: “Moba, nii eja wanja koloojen. Naa kambanon komumanati, ii mende mojen. ³ Kawaajon gii saanon tiwo wasaga ano kisare gesoga men jolonon kema orowaa borojan men qen noonon kawa. ⁴ Kan nene naanawo aihnaa so on mozozongon men kan nona nemaņa. Ii nen nama kotumotue gomaņa. Ii wala gombe tegoro niinon iikawaa gematanon saanon komumaņa.”

* **26:33:** Siba qaa: iikawaa kania woi: jojopan qaa ano jango sewen. Jen 21: 31

⁵ Aisaknon meria Iisoowaajon qaa kaen jero Rebekanon ii geja ama moro. Moro Iisoonon mesaon tiwojun men oro qen manja mumambaa-jon junnon keno. ⁶ Keno Rebekanon meria Jeikob qaa kokaen ijoro: “Merana moba, manganon daga Iisoo qaa kokaen ijoro mojena: ⁷ ‘Gii mono oro men kan noma nene naanawo oon mozo-zongon nona nemanja. Nenjo Pombaa jaase-wananon kotumotue gomanja. Ii wala gombe tegoro iikawaa gematanon saanon komumanja.’ ⁸ Kawaajon merana, mono geja awaagadeen ama moba. Qaa dologo koi jen koton gomanjati, gii mono iikawaa so amba. ⁹ Mono meme tuunjon kema iikanonja meme (nonin) donja kelegawo woi men kan nona niinon iikanon manjaa ainjaa so nembanene naanawo oon mozozongomanja. ¹⁰ Oon mozozongowe men kema amaga muna nen kotumotue gonaga. Iikawaa gematanon saanon komuwaa.”

¹¹ Kaen jero Jeikobnon moma nemunja Rebeka kokaen ijoro: “Nemuna moba, dana Iisoonon sele juyawo koloojato, noo selenanon solanja kolooja.

¹² Manjanon nii noosirin monagati een, nii iwaa jaasewananon tiliqili eja kaanja koloowe moma nombabo. Kaen moma nono kotumotue qaagoto, qasumasuaa horowe neenaa qananon ubabo.”

¹³ Kaen ijoro nemunanon kokaen jero moro: “Merana, qasuaan gonagati een, iikanon mono saanon noo qananon ubaa. Giinon mono kilen qaa jejenji, ii moma ten koma kema iwoi ii men kawa.”

¹⁴ Kaen jero kema meme (nonin) woi men kan nemunja muro. Muro nene ainjawo manjanon

naanja moroti, iikawaa so oonj mozozongoro. ¹⁵ Oonj mutu meria Iisoowaa opoqiisi malekuya awaa totoonj opo kowianonj galenj konoti, ii menj meria kanagenja Jeikob muro mouro. ¹⁶ Mouro meme (noninj) selia ii menj boria kokosiinj aroya solanja esuuro. ¹⁷ Esuunj nene ainjawo ano bered ooroti, ii menj Jeikobwaa borianonj ano.

¹⁸ Ano menj manjaanonj kema “Ama!” jero.

Jero kokaenj meleeno: “Oo merana, gii morononj?”

¹⁹ Kaenj meleeno manja kokaenj ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo. Jenj kotonj nonjani, nii mono iikawaa so andaborojenj. Saanonj waama rama orona menj kajeji, ii nenj kotuegonj nomba.”

²⁰ Kaenj ijoro moma meria kokaenj qisinj muro: “Merana, ii mono nomaenj uulanjawo mokoloojana?” Qisinj muro kokaenj meleeno:

“Anutu, goo Ponjanonj mono ilaanj nono ii uulanjawo mokoloojena?”

²¹ Kaenj meleeno Aisaknonj Jeikob kokaenj ijoro: “Merana, gii onjanonj merana Iisoo koloojanj me qaago, ii momambaajonj mono saanonj kosonanonj koi kana goosirimana.” ²² Kaenj ijoro manja Aisakwaa kosianonj keno oosirinj moma kokaenj jero: “Qaa aroganonj Jeikobwaa aroya koloojato, boroganonj Iisoowaa boria kaanja.” ²³ Boria juyawo data Iisoowaa boro tani kaanja koloorotiwaajonj Aisaknonj ii mende moma kotonj munj kotuegonj mumambaajonj ano. ²⁴ Kilenj mombo kokaenj qisinj muro: “Gii onjanonj merana Iisooga me qaago?”

Qisinj muro kokaenj meleeno: “Nii mono lisooga.”

²⁵ Kaenj meleeno kokaenj ijoro: “Merana saanonj oroga tosaanja nona nenj kotumotuena gomaŋa.” Kaenj ijoro ii muro nero. Nero wain apu tosaanja motoonj maama muro nero. ²⁶ Nenj nama meria kokaenj ijoro: “Gii saanonj kosonanonj kaŋ buuna kitoŋ newa.”

²⁷ * Kaenj ijoro kosianonj kema buuta kitoŋ nero. Nero opoqiisi malekuyaa moronja moma kotuegonj muŋ kokaenj jero:

“Aha merana, Poŋnonj juŋ kotuegoro eji, noo meranaa selianonj unkoowa awaa soro kaanja kolooro mojenj.

²⁸ Anutunonj mono siwewaa bedu unjjijya ano namowaa toomorianja togonj gono yaka lo-goyaga, yagonj dumuŋ kota ano wain apu iwoiga ii hononja qaa asuginj seiwu.

²⁹ * Kantria kantria yonononj mono welenj qeŋ goma laligowu.

Kanageso tuunja tuunja yonononj mono siminj kuma goma laligowu.

Giinonj mono geenjaa daremunuruga yonoo eja poŋgia koloonj laligowa.

Nemuŋjaa merauruta yonononj mono siminj kuma goma laligowu.

Moŋnonj qasuaanj gombaati, qasumasuaanonj mono iwaa qaganonj ubaa.

* 27:27: Hib 11.20 * 27:29: Jen 12.3

Monnonj kotuegonj gombaati, kotumotuenonj mono iwaa qaganonj ubaa.” Kianj.

Iisoononj mananonj kotuegonj mubiwaajonj weleno.

³⁰ Aisaknonj Jeikob kotuegonj mudabororo manaanonj miri uuta mesaonj seleengenj keno alanzanj iikanonjadeen data Iisoononj tiwojunj laligoro tegoro mirinonj karo. ³¹ Kanj iinonj kaanagadeen nene naanawo oonj mozozongonj menj kanj manja munj kokaenj ijoro: “Amana, saanonj waama rama orona tosaanja nenj kotumotuega nomba.”

³² Kaenj ijoro manja Aisaknonj kokaenj qisinj muro: “Gii morononj?” Qisinj muro kokaenj meleema ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo.” ³³ Kaenj ijorotiwaajonj Aisaknonj aarunj lalanjaninj jenenja mamaga ororo kokaenj ijoro: “Gii mende kana iikanonj tiwojunj eja monnonj oro menj kanj nonjaati, ii mono morononj? Iinonj ii nono nenj kotumotuenta mono mudaborojenja. Ii mudaborojenjataiwaajonj iikanonj mono onjanonj iwaa qaganonj enj ubaa.”

³⁴ Iisoononj manjaa qaa jeta ii moma uukondunj ama amburerej menj silama saama manjaajonj kokaenj weleno: “Amana, nii mono kaanagadeen kotuegonj nomba.”

³⁵ Kaenj welenoto, mananonj meleema ijoro: “Koganonj mono tiliqili qaganonj kanj goononj kotumotue tagonj menj kenja.”

36 * Kaen ijoro Iisoonoŋ kokaen jero: “Konanon mono indina woi tiligon nono laligonen: Iinon wala asugiwetiwaa qabunaya ii wala nuandabororo ano kete noonon kotumotue ii kaanagadeen tagon nuama meja. Kawaajon qata Jeikob (tiliqili eja) qamakejoni, ii mono soyanon kolooja. Kotumotue mon mono noojon en gonja me qaago?”

37 Kaen jero mananon Iisoowaajon kokaen meleeno: “Moba, niinon koga goo eja ponga laligowaatiwaaajon kuun mujen. Tinitosauruta kuuya yononon ii welen qen mun laligowutiwaaajon jen koton ononjen. Yaka logoya, yagon dumun kota ano wain apu iwoi ii mono jedaborojen Anutunon ii mun laligowaa. Oo merana, naa kotumotuena mon toroqen en nonagi, ii gombenaga? Ii mono amamaajen.”

38 * Kaen meleeno manaaajon kokaen jero: “Oo amana, kotumotue motoonngo igadeen mono en gonja me nomaen? Oo amana, mono nii mon kotuegon nomba.” Kaen jen kanain silama saaro.

39 * Saaro mananon kokaen meleema ijoro: “Moba, giinon mono balon toomorianawo mesaon koriganon kema laligowa. Iikanon sombimbaa bedu unjijiya ii kanakeewanaga mende kamaankebaa.

40 * Gii manjawaa soo somatanon ejemba lan unun laaligoga angon koma kogaa welenqeqeya kamakamaata koloon laligowa.

* 27:36: Jen 25.29-34 * 27:38: Hib 12.17 * 27:39: Hib 11.20 * 27:40: Jen 36.8; 2 Kin 8.20

Kaen laligowagato, kanawaen qen koga utama mun kambañ iikanonj kareñ motonj iwaa galenj konkõña unun yakarinj geengaa nananj laligowa.”

⁴¹ Mañanonj Jeikob kotumotueya muroti, Iisoononj iikawaajonj ama kanainj koga uukazi moma munj laligoro. Anaa uutanonj kaen moma alia mombaajonj kokaen jero: “Mañnaraa koomuyaa kambañanonj mono torija. Iinonj komuro jinjenj qama saama kambañ iikanonj saanonj kona Jeikob qewe komuwaa.”

⁴² Iisoowaa momoyanonj kaanja kolooro mononj iikawaa buzuya moma Rebekawaanonj kema jero moma meria kanagenja Jeikobwaajonj qaa ano kema wama karo kokaen ijoro: “Moba, daga Iisoononj mono ironja meleeno qaganonj uro guro komuwagatiwaajonj romonjoja.

⁴³ Kawaajonj merana, niinonj qaa gijomanjati, ii mono tej komba. Mono keteda koi waama olonj koma Haran gomanonj naana Labambaanonj kema. ⁴⁴ Kema iwo kambañ tosaanja toroqen laligona dagaa uuduuduuyanonj olomoowaa.

⁴⁵ Uuduuduuya olomoonj kamaaro iwoi ama munati, ii duduurogo niinonj kawaa gematanonj goojonj qaa ambe karo guama kawu. Iinonj guro komuna mononj ii qero komuwabo. Mono naambaajonj kambañ motoonjo iikanondeen ororonj qaoni oromesaonj saamambo.” Kianj.

Aisaknonj Jeikob wasiro Labambaanonj keno.

⁴⁶ Rebekanonj loya Aisakwaanonj kema kokaen ijoro: “Niinonj enarowoina Hit emba yoroojonj ama toroqen laligomambaajonj mojona

tiiro siimbobolo momakejen. Jeikobnon kaanagadeen Hit yonoo boraurugia yonoononga mon enarowoinara kaana embiaga mewabo. Balon kokanon kologiti, iyonoo siligia mono kaanagadeen eja. Kaana mon men kawaboti een, niinon mono laaligona naambaajon toroqen laligowenaga? Siimbobolonanon mono toroqen honona qaa koloowabo.” Rebekeanon kaen jero.

28

¹ Kaen jero Aisaknon Jeikob koma hororo karo kotuegon kokaen jen koton muro: “Merana, gii Keinan yonoo naamboragia yonoononga mon embaga mende mewa. ² Kaen qaagoto, mono waama Mesopotemia (Padan Aram) balonon kema nemungaa manja Betuelwaa mirinon keuma owaga Labambaa borauruta yonoononga mon embaga mewa. ³ Embaga mena Anutu, ku-usun kuuyaa Toyanon mono gii kotuegon koloonseisei gono gbiliuruga yonoo jangogianon seiroy kanageso tuun mamaga yonoo man beugiaga koloowa. ⁴ * Anutunon mono gii ano gbiliuruga onjo Aabrahambaa kotumotueya ii toroqen onombaa. Kaanagadeen balon asaga Abraham muro giinon iikanon waba koloon laligojani, ii bunya qen aowaga.”

⁵ Kaen jen Jeikob wasiro mesaon Mesopotemia (Padan Aram) balonon Labambaanon kemambaajon keno. Laban ii Aram eja Betuelwaa meriaga, Jeikob ano Iisoo yoroo nemungara Rebekeawaa naanaga. Kian.

* 28:4: Jen 17.4-8

Iisoononj ala-ala emba monj mero.

⁶ Aisaknonj Jeikob kotuegonj munj embia mewiwaajonj Mesopotemia balononj wasiroti, ii Iisoononj moro. Kotuegonj munj kokaen jenj kotonj muro: “Gii Keinan yonoo naamboragia yonoononga monj embaga mende mewa.”

⁷ Kaen jenj kotoro nemunmanja yoroo qaa jegara tenj koma mesaonj Mesopotemia (Padan Aram) balononj kenoti, Iisoononj ii kaanagadeenj moro. ⁸ Ii moma manja Aisaknonj Keinan emba togonj moma bolinj aonj laligoroti, Iisoononj ii iima moma kotoro. ⁹ Ii moma kotonj manjaa jaanonj sokombaatiwaajonj asia Aabrahambaa meria Ismaelnonj komuro iwaa mirinonj kema borata Malahat, Nebaiotwaa naanja ii mero embauruta karoonj koloogi. Kianj.

Jeikobnonj Siwewaa doya gaononj iiro.

¹⁰ Jeikobnonj Beerseba gomanj mesaonj Haran gomanonj kemambaajonj keno. ¹¹ Kema laligonj balonj monjonj keuma weenj jaaya kemerotiwaa-jonj ama iikanonj jamo ragiti, iikanonja monj menj wanj qembonja qenj gomantiinanonj gaonj ero. ¹² * Gaonj enj iikanonj gaonj kuku monj kokaen iiro: Do mombaa kitia namononj kuugi kema qaga ii Siwenonj uma kuunj nano Anutuwaa gajobauruta yonononj iikanonj riinj uma kamaanj angi.

¹³ * Kaenj angi Ponjonj iwaa kosianonj nama qaa kokaen ioro: “Niinonj Ponj, asaga Aabrahambaa Anutuya ano manja Aisakwaa Anutuya koloojenj. Balonj koi ejanj, niinonj

* **28:12:** Jon 1.51 * **28:13:** Jen 13.14-15

ii gii ano goo gbiliuruga oᅇoo bunaga qeᅇ oᅇomaᅇa. ¹⁴ * Goo gbiliuruga yoᅇonoᅇ koloᅇ seisei aᅇgi jaᅇgogianoᅇ namowaa sububun kaᅇa koloowaa. Kaᅇ kolooro juma deema baloᅇ weᅇᅇ koukoutanoᅇ ano kemekemetanoᅇ, Saut ano Noot lee lee, eu ano emu iikanoᅇ baageᅇ sokoma kema laligowu. Gooᅇoᅇ ama goo gbiliuruga yoᅇoonoᅇga mombaajoᅇ ama noo kotumotuenanoᅇ mono namowaa kanageso tuᅇᅇ kuuya yoᅇoo qagianoᅇ uro oyaᅇboyaᅇ mokoloowuya. ¹⁵ Moba, niinoᅇ giwo laligoᅇ daeᅇ daeᅇ kema kaᅇ laligowagati, iikawaa so mono sopa somoᅇᅇᅇᅇ goma laligoᅇ uma guambe baloᅇ kokanoᅇ mombo eleema kawaga. Niinoᅇ gii mende gomesaᅇᅇ qaa jeᅇ somoᅇᅇᅇᅇ gombeti, iikawaa so ambe hoᅇa koloodaborowaa.”

¹⁶ Kaᅇ ijero Jeikobnoᅇ gaᅇᅇ uutaᅇᅇᅇᅇ uuta tooro moma waama kokaᅇᅇ jero: “Poᅇnoᅇ mono oᅇanoᅇ baloᅇ koi kanoᅇ laligojato, niinoᅇ ii wala mende mojeᅇa.” ¹⁷ Kaᅇ jero jeneᅇa ororo qaa kokaᅇᅇ jero: “Baloᅇ koi mono kowoga ano keemomoyawo kolooja. Koi kanoᅇ mono oᅇanoᅇ Anutuwaanoᅇ duᅇᅇ raraya ano Siwewaa naguya kolooja.”

¹⁸ Kaᅇ jeᅇ gomaᅇ ano umugawodeeᅇ waama jamo qemboᅇa qeᅇ eroti, ii meᅇ waama jawo toᅇᅇ osoᅇ kuᅇᅇ qaganᅇᅇ kele apuya maama moriro. ¹⁹ Morioᅇ gomaᅇ iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri) qaro. Wala taᅇᅇ iikawaa qata ii Luz qama laligogi. ²⁰ Jeikobnoᅇ baloᅇ iikawaa qata doᅇᅇᅇᅇ Betel qama qaa kokaᅇᅇ jeᅇ somoᅇᅇᅇᅇ

* **28:14:** Jen 12.3; 22.18

jojopañ qaanon jey kotiירו: “Oo Anutu, giinon niwo laligon kana koi kemañati, iikanon nii galen koma noma nembanenena ano selenaa esuya mokolon nona ²¹ saanon luae qaganon mañnaa mirinon mombo eleema kamañati een, niinon mono goo uuainga ten koma laligowe giinon noo Pon Anutuna kolon laligowa.

²² Jamo koi men waama jawo toon oson ku-ujenji, iikanon mono goo dun raraga ero iwoi kuuya togon noma laligowagi, niinon ii onanon mendeembe tuun 10 koloogi iikanonja motomotoon men leun goma laligomaña.” Kian.

29

Jeikobnon Labambaa mirinon keuro.

¹ Jeikobnon kaen jey mesaon kana toroqen kema ween koukoutaa kanageso yonoo balonon keuro. ² Kanon keuma balon korianon apu ron mon iiro. Miri toya yononon lama tuungia unuama iikanon apu onoma laligogi. Kamban kanon apu ron kawaa kosianon lama tuun karon egi apu ron qaa ootanon jamo somata ii mende metangi. ³ Lama galen yononon wala lama tuungia kuuya iikanon men kululuun onoma jamo ii apu ron qaa ootanonga gbililingogi kenogo lamaurugia apu onongi negi jamo ii mombo dunanon komakegi.

⁴ Jeikobnon lama galen ii kokaen qisin onono: “Eja alauruna, onjo dakaya?” Qisin onono “Nono Harambaajona,” kaen meleema mugi.

⁵ Meleema mugi kokaen qisin onono: “Onjo Naahorwaa esia Laban moma muju me qaago?”

Qisinj onono “Saanonj moma mujonj,” jegi.

⁶ Jegi kokaenj qisinj onoma jero: “Ii saanonj laligoja me qaago?”

Kaenj jero kokaenj ijogi: “Ii saanonj laligoja. Iiba, iwaa borata Reizelnonj mono endu lama unuama kaja.”

⁷ Kaenj ijogi Jeikobnonj jero: “Iibu, weenj somata ero lama ii gomantiinaajonj kululuunj onombombaa kambaanonj mende torija. Kawaa-jonj saanonj lamagia apu ononjgi negi mombo unuama laaligogianonj kema onoonjgi nenegia newu.”

⁸ Kaenj jero kokaenj meleengi: “Kaenj saanonj mende ambonja. Wala lama tuunj kuuya kululuunj onoma jamo ii apu ronj qaa ootanonjga gbilingoninj kenogo mono lamaurunana apu ononinj newuya.”

⁹ Jeikobnonj yonowo qaa kaenj aminj moma nanjgi iikanonjadeenj Reizelnonj manjaanonj lama tuunj unuama karo. Reizel iinonj lama galenj gawonj menj laligoro. ¹⁰ Karo Jeikobnonj owayaa borata Reizel ano owayaanonj lama tuunj injiima apu ronj qaa ootanonj kema jamo ii metaama owaya Labambaanonj lamauruta apu unuagi-ro. ¹¹ Unuagidaboronj Jeikobnonj Reizel buuta kitorj nenj kanainj kotakota qama saaro.

¹² Saama Reizelwaaajonj jero: “Nii goo mangaa tinitosaya koloojen. Nii Rebekawaa meriaga.” Kaenj jero Reizelnonj moma uulanjawo bobogarinj manjaanonj kema buzu ii jero moro. ¹³ Labanonj naanja meria Jeikobwaa buzuya moma ii uulanjawo mokoloomambaajonj keno. Kema mokolonj iima suunjonj anjomunj buuta kitorj

nenj wama mirianonj uri. Uma iwoi kuuya kolooroti, Jeikobnonj iikawaa sunduya jero moro. ¹⁴ Ii moma kokaenj jero: “Saanonj, giinonj neenaa sakitina koloojanj.” Kaenj jero koinj motoonjgowaa so iwo rama laligoro. Kianj.

Jeikobnonj Lea ano Reizel embawoitaga orono.

¹⁵ Kaenj laligoro Labanonj Jeikob kokaenj ijoro: “Gii tinitosana laligojanjwaajonj tawaga qaa eenj welenj qenj nombabo. Ii mende sokombaa. Kawaajonj tawaga dawu mewagiwaajonj mojanj, ii saanonj jena momanja.” ¹⁶ Labambaa bora-woita woi laligori. Somataa qata Lea. Kogaa qata Reizel. ¹⁷ Leawaa jaayanonj iima-ainjainjowo kolooroto, Reizel seliaa kaitania ano jaasewanja ii kuuya iima-ainjainjowo totoonj kolooro.

¹⁸ Jeikobwaa uunaanja ii Reizelwaanonj eroti-waajonj ama qaa kokaenj jero: “Niinonj boraga kanagenja Reizel memambaajonj saanonj yambu 7 welenj qenj goma laligomanja.”

¹⁹ Kaenj jero kokaenj ijoro: “Ii eja morota monj mube mende sokombaboto, gii gombe sokom-baa. Kawaajonj saanonj niwo koi laligowa.”

²⁰ Kaenj jero Reizel memambaajonj yambu 7 welenj qenj munj laligoro. Uunaanjanonj Reizelwaajonj erotiwaajonj ama yambu iikawaajonj moro weenj afaanja tani kolooro. Kianj.

²¹ Yambu 7 tegoro Jeikobnonj owaya Laban kokaenj ijoro: “Noo gawonj meme kambananonj mono tegojiwaajonj saanonj embana Reizel nona iwo enj laligomanja.” ²² Labanonj qaa ii moma miri toya kuuya horonj kululuunj onjoma lom-banjanj ano nenj korisoro anjgi. ²³ Ii anjgi tegoro

gomanj tiiro Labanonj borata Lea wama kema Jeikob muro miri uutanonj uma motoonj eri.

²⁴ Labanonj welenj embia qata Zilpa ii borata Leawaa welenjqeqeyaga laligowaatiwaajonj muro.

²⁵ Motoonj eri gomanj ano Jeikobnonj embia iima moro Reizel qaagoto, ii Lea kolooro yooyaanonj kema kokaenj jenj muro: “Gii mono naa terega ama nonjanjate? Nii Reizel memambaajonj welenj qenj goma laligoweto, gii mono naambaajonj tiligonj nonjanj?”

²⁶ Ii moma meleema kokaenj ijoro: “Gomanj kokanonj data eenj laligoro koganonj eja mewaatiwaa nanamemenja ii nonoononj mende eja. ²⁷ Kawaajonj saanonj maranj korisoro ii Leawo sonda motoongowaa so laligonj aisoona tegoro koga kaanagadeenj gomanja. Ii mewaatiwaajonj mono kaanagadeenj yambu 7 toroqenj welenj qenj noma laligowa.”

²⁸ Kaenj ijoro uumotoonngo ama Leawo maranj korisoro kambanj ii sonda motoongowaa so laligoro tegoro Labanonj borata Reizel kaanagadeenj embia koloowaatiwaajonj muro.

²⁹ Labanonj welenj embia qata Bilha ii borata Reizelwaa welenjqeqeyaga laligowaatiwaajonj muro. ³⁰ Jeikobnonj Reizel ii kaanagadeenj embiaga mero.

Uunaanjonj Reizelwaajonj erotiwaajonj ama Reizel ii Lea uugunj jopagonj munj laligoro. Kawaajonj yambu 7 toroqenj Laban welenja qenj munj laligoro. Kianj.

Jeikobwaa merauruta koloogi.

³¹ Jeikobwaa uutanonj Leawaajonj mamaga mende ero zizi togoro Ponjonj iiro mende sokono

Lea koro ambaatiwaajon ilaan muroto, koga Reizelonon aruna laligoro. ³² Leanon korowo koloon laligon mera ejaga men qaa kokaen jero, “Ponnon tapekokorona iiro lonanon saanon kanain jopagon noma laligowaa.” Kaen jen qata iikawaa so Ruuben qaro. (Ruuben = Tapekokorona iiro.) ³³ Kanagen mombo koro ama mera eja mon men qaa kokaen jero: “Lonanon melaada jopagon nono Ponnon ii moma mera koi kaanagadeen nonja.” Kaen jen qata iikawaa so Simeon qaro. (Simeon = Gejianon moro.)

³⁴ Kawaa gematanon mombo koro ama mera eja mon men qaa kokaen jero: “Nii merauruta karoon lonaajon ononjenjiwaajon iinon mono kanain uuta niwo somongowaa.” Kaen jen qata iikawaa so Liwai qaro. (Liwai = Uuta somongowaa.) ³⁵ Kawaa gematanon dujanon mombo koro ama mera eja mon men qaa kokaen jero: “Nii kamba kokaamba Pon mepesejen.” Kawaaajon qata iikawaa so Juuda (mepemepese) qaro. Kawaa gematanon mera mombo mende mero. Kian.

30

¹ Reizelonon aruna laligon Jeikobwaajon merabora mon mende men iyanaa kania kaen iima data Lea gema qen uutanon motoqoto moma Jeikobwaajon qaa kokaen jero: “Gii mono mera mokoloowa. Ii mende mokoloona niinon mono laligomambaajon amamaan komumana.”

² Kaen jero Jeikobnon irina soono uuduudu moma muj kokaen ijoro: “Nii mono mera nomaen mokoloowenaga? Anutunon gii mera

mewagatiwaajon somonjon goma laligojanto, ninon Anutuga qaago.”

³ Kaen jero Reizelnon kokaen ijoro: “Noo welen embana Bilha ii koi. Saanon iwo ena noo mera mon mewaa. Inon nemun kono ninon kaanagadeen iwaanonga merabora mokoloon onoma nemungia koloon laligomanja.” ⁴ Kaen jen welen embia Bilha muro embiaga menj iwo ero. ⁵ Ero Bilhanon koro ama Jeikobwaa meria mero. ⁶ Meria mero Reizelnon kokaen jero: “Anutunon gosin nono sokombe qamakooli qaana moma mera ejaga nonja.” Kawaajon qata Dan qaro. (Dan = Gosin nono sokonjen.) ⁷ Reizelwaa welen embia Bilhanon mombo koro ama Jeikobwaa meria mon mero woi kolooro.

⁸ Kaen mero Reizelnon kokaen jero: “Danawo mamaga aonoron haamo anjen.” Kaen jen iikawaa so mera qata Naftali (Aonorowe) qaro. ⁹ Leanon mombo koro mende ama ii iima kawaajon iyanjaa welen embia qata Zilpa menj Jeikob muro embiaga kolooro. ¹⁰ Embiaga koloon Jeikobwaa mera ejaga mero. ¹¹ Mero Leanon “Simbawonawo!” jen qata Gad (simbawonawo) qaro. ¹² Zilpa, Leawaa welen embia kanon Jeikobwaa meria mon mombo mero woi kolooro.

¹³ Kaen kolooro Leanon qaa kokaen jero: “Ninon keraqeeango somata mojen. Emba yononon mono noojon oyanboyan qama laligowuya.” Kaen jen iikawaa so mera qata Aser qaro. (Aser = Oyanboyan qabu.) ¹⁴ Wiitnon masu qero koto kambananon somanja monjon Ruubenon seleenjen kema balon korianon asagbalen hamo

* mokolooro. Hamo ii mokoloonj meŋ kaŋ nenuŋa Lea muro. Muro Reizelnoŋ data kokaenj ijoro: “Goo meraganonj hamo meŋ kaji, iikawaa tosaanja mono nona nemaŋa.”

¹⁵ Kaenj ijoro Leanonj kokaenj jero: “Giinonj lona nuana sokombaatiwaajonj romongoweto, gii mono meranaanonj asagbaleŋ hamo koi ii kaanjadeenj nuamambaajonj mojanj. Ii mende sokonja.” Kaenj jero Reizelnoŋ kokaenj ijoro: “Saanonj! Meragaanonj hamo ii nombaati eenj, mono saanonj Jeikobwo gomantiinja koi ewao.”

¹⁶ Kaenj jero Jeikobnoŋ mare iikanonj gawonj mesaonj karo Leanonj kema mokoloonj muŋ kokaenj ijoro: “Niinonj meranaanonj asagbaleŋ hamo kanonj mono goo sewanŋa mejeŋa. Kawaa-jonj mono niwo ewota.” Kaenj ijoro Jeikobnoŋ gomantiinja iikanonj iwo eri.

¹⁷ Iwo eri Anutunonj Leawaanonj qaa qamakoolia moro koro ama Jeikobwaa meria 5:ya mero. ¹⁸ Ii meŋ qaa kokaenj jero: “Niinonj welenj embana ii lona muwetiwaajonj Anutunonj iikawaa tawaya koi nonja.” Kaenj jeŋ iikawaa so qata Aiskar (tawa) qaro. ¹⁹ Kawaa gematanonj Leanonj mombo koro ama Jeikobwaa meria 6:ya mero. ²⁰ Ii meŋ qaa kokaenj jero: “Anutunonj kalenj awaa soro nonja. Lona Jeikobwaa merauruta 6 mewetiwaajonj iinonj mono pondanj niwo laligonj qabuŋa noma laligowaa.” Kaenj jeŋ iikawaa so mera qata Zebulun qaro. (Zebulun = qabuŋa)

* **30:14:** Asagbaleŋ: Emba yoŋononj asagbaleŋ hamo neŋ afaanjonj koro ambombaajonj angiti, iikaanj moma laarigi.

21 Kamban tosia tegoro Leanon bora men qata Daina qaro.

22 Anutunon mombo Reizel kaanagadeen romonjon mun qaa qamakoolia moma koro ambi-waajon ilaan muro. 23 Ilaan muro koro ama mera mon men qaa kokaen jero: “Anutunon gamuna metogoja.”

24 Kaen jen toroqen kokaen jero: “Ponjon mono merana mon toroqen nombaa.” Kaen jen iikawaa so mera qata Joosef (= Toroqen nombaa.) qaro. Kian.

Jeikobwaanon lama tuunanon seiro.

25 Reizelnon meria Joosef mero iikawaa gematanon Jeikobnon Laban kokaen ijoro: “Nii neenaa goman mirinanon kemambaajon mojen. Kawaaajon saanon wasin nona eleema kemaŋa. 26 Emba meraanuruna koi yonoojon ama goo welenŋa qen laligoweti, mono ii nona motoon kembonŋa. Nii gawon somata totoon men laligoweti, ii geenŋo saanon mojan.”

27 Kaen ijoro Labanon kokaen jero: “Gii moma qeangon nonjan eeŋ, mono saanon koi laligowa. Ponjon goojon ama nii kotuegon noma laligoroti, nii unju qewe qaa kaen kolooro mojen.”

28 Kaen jen toroqen kokaen jero: “Mono gawonŋaa tawayaa janŋoya jena sewanŋa ii saanon gomaŋa.” 29 Kaen jero Jeikobnon kokaen ijoro: “Nii goo welen nomaen qen laligon goo gomanon miriwaa oro tuunŋa tuunŋa galen koma onombe somariigiti, ii geenŋo saanon mojan. 30 Wala nii koi mende kawe iikanon oro iwoiga mamaga mende en gonoto, iikanon

mono nii kawe kamban kanon sein jaasoongo koloouju. Nii daengen daengen kema kaweti, iikanon Ponon kotuegon gono laligona. Kaen laligonato, nii mono naa kambanon saanon neenaa kanagesouruna nanon onomambaaon ama gawon iwoi kanain mewenaga?”

³¹ Kaen ijoro Labanon kokaen qisiro: “Nii mono naama gombenaga?” Kaen qisiro Jeikobnon meleema kokaen jero: “Iwoi mon mende nombato, iwoi motoongo koigadeen noojon ambagati een, nii saanon toroqen goonon lama tuunja tuunja ii kalan koma jaagalen men onoma laligomana. ³² Nii saanon goonon lama ano meme tuunja kuuya ii kete injiima gosimana. Ii gosin lama meria baron kuuya ano meme (nonin) donja titogiawo ano teregia diriwen, sonojinjiri me korombongi ii kuuya mendeema iyangia men kululuun onomba. Iyononon saanon gawon men laligowetiwaa tawana koloowu. ³³ Kanagen gawonaa tawana, lama ano meme ii injiima gosimambaaon kawagati, kamban iikanon uuna dindinaa kania ii afaangon kokaen mokoloowa: Meme (nonin) titogia qaa ano diriwen, sonojinjiri me korombongia qaa ii kuuya ano lama barona qaago kuuya noo tuunanon nambutu, ii niinon yongoro mejen, kaen moma kotowa.”

³⁴ Kaen jero Labanon kokaen meleeno: “Nii saanon uumotoongo anjen. Qaa jejanu iikaan kana ii ewaa.” ³⁵ Kaen meleema weemboria iikanondeen Labanon meme (nonin) ejia teregia jirinjooron ano diriwen sonojinjiri me korombongia ano meme embia kuuya teregia tito-

giawo ano diriwen sonojinjiri me korombongi me sele jugianon iwoi taana raroti, ii kuuya ano lama meria baron kuuya ii gosin metogon onoma ana merauruta yonoo borogianon ama onono. ³⁶ Labanon ii ama onooma yonowo Jeikobwaanon lama ano meme tuun ii unuama weemboria karoon kekembaa so kema kanon laligogi. Koriganon kaen laligogi Jeikobnon torogon Labambaanon lama ano meme tuuna tuuna ii galej koma onoma laligoro.

³⁷ Kaen laligon komon, wakato ano gou gere iikawaa boria gbligbili koton men selegia jinjororon kombolatiro biwianon taaliro jirinjooron kolooro. †

³⁸ Kaen kolooro gere borogia koombolatia ii men oro yonoo apu juugia kuuya kanon ano apu newombaajon kagi wosogianondeen ero. Kaen ero lama ano meme tuun yononon ejianon unualeembutiwaa ain geriawo moma apu newombaajon kan mokolon iigi. ³⁹ Kaen iima meme ejia yononon gere boria iikawaa kosogianon embia unualeengi. Kaen unualeengi koro ama laligogitiwaajon meraboraurugia kawentetere, titogiawo ano diriwen, sonojinjiri me korombongi ii onoma laligogi.

⁴⁰ Kaen laligogi Jeikobnon lama ano meme (nonin) meria kaanja ii gosin mendeema onoma ana ana tuungia so ononoto, oro somata ii

† **30:37:** Gere boria: ii sopawaajon mende ano. Kaanagadeen tiriqoonjon me jenan amambaajon qaago. Anutunon naa yawen ano owen jenan ambombaajon mende jeroto, Jeikobwaa uutanon dingoro ten koma laligorotiwaajon toomoriambaa kania kaen kuma muro.

arengon onono jaagia Labambanon oro baron ano teregia titogiawo yonoonon baagen uun nangi. Kaen ama anajan lama ano meme (nonin) tuuna tuuna metogon mokolon onono. Ii mokolon somonon onono Labambaa lama tuunanon mende kema toroqen onongi.

⁴¹ Oro embia kotakota yononon ejianon unualeembutiwaa ain geriawo mogi Jeikobnon kaman so iikanon gere boria ii apu juunon ano. Kawaajon oro ejia yononon kan ii wosogianon mokolon iima kosianon kanon embia ii unualeema laligogi.

⁴² Kaen laligogito, oro embianon esungia kamaanqeqeta koloogiti een, iionon gere boria ii iyonoo wosogianon mende ama laligoro. Kaen ama laligoro oro esungia kamakamaata yononon Labambaa tuunanon toroqegi esungia kotakota yononon Jeikobwaa tuunanon kema toroqegi. ⁴³ Jeikobnon kaen ama kindinbiri eja qaqabunayawo kolon toomorian mokoloro. Lama ano meme tuun mamaga bun qen aon welenqeqe ejemba unuano kamel ano dongi tuuna tuuna asugin seigi togia kolooro. Kian.

31

Jeikobnon Laban mesaon olon koma keno.

¹ Labambaa meraurutanon qaa kokaen jegi Jeikobwaa gejianon kemero moro: “Mannananon iwoi bun qen laligoroti, Jeikobnon ii kuuya kalugon konjoratin angon kono. Mannaaa esuhinaya galen koma iikawanona hinaya kuuya ii iyanajan mokolon kindinbiri kolooja.”

² Qaa ii moro ano looyaa jaasewana iima kokaen moma asariro: “Labanon wala ala awaa koloon noma laligon kouroto, kaana mende toroqen ama laligoja.”

³ Kaen moma asariro Ponon Jeikob kokaen ijoro: “Gii mono eleema manasauruga yonoo balonon kema tinitosauruga yonowo laligowa. Kema laligona niinon giwo nama laligomana.”

⁴ Jeikobnon qaa ii moma Reizel ano Lea yoroonon qaa ano keno balon korianon lama tuuna tuuna galeen koma ononoti, iikanon kari. ⁵ Kari kokaen irijoro: “Niinon mangaraa jaasewana iima kokaen moma asarijen: Iinon wala ala awaa ama noma laligon kouroto, iikaana mombo mende ama laligoja. Manaa Anutuyanon mono kilen niwo nama laligon kouro. ⁶ Nii ku-usuna kuuya kululuun iikawaa so mangara welen qen mun laligon koubeti, oro ii saanon mojaa.

⁷ “Kaen laligoweto, iinon angomokolon qaganon ama noma laligon gawonaa tawaya ii somana 10:baa so utequte ama laligoro. Kaen ama noma laligoroto, Ponon angon koma muro tiwitiwilaa mon mende ama nono laligowe. ⁸ Kamban monon kokaen jero, ‘Lama ano meme (nonin) titogiawo koloowuti, ii mono goo gawon tawaga koloowu.’ Kaen jero oro tuun kuuya yononon meraboraangia titogiawo onongi. Kamban monon kokaen jero, ‘Lama ano meme (nonin) kawentetere koloowuti, ii mono goo gawon tawaga koloowu.’ Kaen jero oro tuun kuuya yononon meraboraangia kawentetere

ononji. ⁹ Anutunonj kaen ano asugiro mangaraa tuunanonja oro konjoratinj unuama nono seigi.

¹⁰ “Oro ejianonj embia unualeema laligogiti, kambañ iikanonj gaonj iima jaana uunj waama iibe meme (noninj) ejianonj embia unualeema nangiti, iyonoo selegia ii kawentetere, titogiawo ano diriwenj, soñojinjiri me korombonji kuuya koloogi.

¹¹ Nii gaonj iibe kanonj Anutuwaawo gajoba mononj noojonj ‘Jeikob!’ qarowo. Kaen qarowo ‘Koi nanjen,’ jen meleembe. ¹² Meleembe kokaen toroqen nijoro: ‘Labanonj iwoi kuuya ama gomakeji, niinonj ii iima mojen. Kawaajonj saanonj jaaga otaama uunj iiba: Meme (noninj) eja kuuya embia unualeema nanjuti, iyonoo selegianonj kawentetere, titogiawo ano diriwenj, soñojinjiri me korombonji kolooja. ¹³ * Niinonj Betel kanonj asuginj gombe jamo dangunu monj kuunj kele morinj niwo qaa somonjonj jojopanj qaanonj jen kotiina. Niinonj Anutu ii ano goojonj qaa kokaen jejen: Gii mono keteda koi waama kantri koi mesaonj geengaa kolokoloo gomanganonj mombo eleema kamba.’ ”

¹⁴ Jeikobnonj qaaya kaen jero Reizel ano Lea yorononj kokaen meleema munj ijori: “Mangaraa mirinonj borosamowaa bakaya monj ii noroononj mende toroqen raja. ¹⁵ Iinonj eja norono sewanaranonj karo ii anajongadeen menj gilidabororo. Kawaajonj noro mono waba tani ama norono laligonj kouri. ¹⁶ Kawaajonj Anutunonj mangaraa tuunanonja esuhina ilawoila konjoratinj wano seiroti, ii kuuya mono onanonj anana ano meraboraurunana ananaa bunaga kolooja.

* **31:13:** Jen 28.18-22

Kawaajon Anutunon jen koton gonoti, giinon mono ii kuuya ten koma otaawa.”

¹⁷ Kaen ijori waama men mozozongon men embamerauruta kobibiin onono kamel qagianon ugi.

¹⁸ Miriwaa oro tuuna kuuya konjoma onono wala kenji. Eshina iwoiya kuuya Mesopotemia (Padan Aram) balonon laligon mokoloooro seiroti, ii korebore kololoon manaa Aisakwaanon kembombaajon Keinan balonon baagen kenji. ¹⁹ Kamban kanon Labanon lama jugia motomambaajon keno Reizelnon manaa mirinon donlopion bubuga yongoro mero. ²⁰ Yongoro mero Jeikobnon toroqen looya Aram eja Laban ii kokaen tiligon muro: Kembombaa qaaya ii mende jero moroto, mono olon mesaon kenji. ²¹ Kaen olon kenji kamel yononon ilawoilaya kuuya men bosingi. Kema Yufreitis apu gowoya koton Gilead balon baanawo iikanon baagen kenji. Kian.

Labanon Jeikob otaan keno.

²² Kengito, weemboria karoona kolooro kanon qaa kokaen jegi Labanon moro, “Jeikobnon mono togon olon koma keno.” ²³ Ii moma waama tinitosa ejauruta unuama weemboria 7:baa so onotaan kema kema Gilead balon baanawo kanon mokoloon onongi. ²⁴ Onongiti, goman-tiina iikanona Anutunon Aram eja Laban ii gaonon asugin qaa kokaen ijoro: “Gii Jeikob-waajon kotumotue me qasumasuaa qaa mon jewabotiwaajon mono moma koton galen men aowa.” ²⁵ Unuangi Jeikobnon opo sel kuuna

Gilead balon baanawonon mororonon kuuro Laban ano ejauruta yononon kaanagadeen opo sel kuungia iikanon kuun egi.

²⁶ En waama qegia Jeikobwaanon kema kokaen jero moro: “Gii mono naa terega ama nona? Gii tiligon nonjan. Kere yononon manja qen emba yongoro horonkejuti, mono iikawaa tani noo borawoina olon uruama koi kana. ²⁷ Gii naambaajon angomokolon ama noma uulanawo olon koma nomesaon kana? Gii mono naambaajon qaa mon mende jena mobe lan kana? Ii mobenagati een, nii saanon rii gbawe ambe koman koma gita kulele qegi korisoro qaganon onoombe kawuyaga.

²⁸ “Ii mobenagati een, mono saanon esauruna ano borawoina buugia kiton nen yeizozogia jewenaga. Gii mono uuga qaawaa tere kaan anjan. ²⁹ Niinon ku-usunawo kan saanon tiwilaan gombenagato, gomantiina ewe mangaa Anutuyanon qaa kokaen nijjaa: ‘Gii Jeikobwaajon kotumotue me qasumasuaa qaa mon jewabotiwaajon mono moma koton galen men aowa.’ ³⁰ Kawaajon mesaowa, geengaa mangaa goman mirinon eleemambaa uuinga somata moma laligongo mesaodaboron kananon kan laligojan. Kawaajon saanon kembato, noonon donlopionruna ii mono naambaajon yongoro men kana?”

³¹ Labanon kaen ijoro Jeikobnon kokaen meleema muro: “Giinon borawoiga manjageqe ku-usun qaganon nuambabotiwaajon romonon keena moma olon koma kanin. ³² Kaninto,

monon donlopion bubuga mero mokoloowagi, ii saanon qena komuwaa. Ilawoila kuuya men laligojeni, ii saanon tinitosaurunara yonoo jaanon iima gosin nama goonon iwoiga mon mokolon iima ii saanon mewa.” Jeikobnon kaen ijoroto, embia Reizelnon donlopion ii yongoro meroti, loyanon ii mende morotiwajaan ii hanqan qen jero.

³³ Kaen jero qegia Jeikobwaa opo sel kuunanon uma qengama mongama Leawaa opo sel kuunanon uma toroqen welen embawoi yoroo opo sel kuungaranon uma qengama mongama iwoi mon mende mokoloro. Leawaanon kuun mesaon kawaa gematanon Reizelwaa kuunanon uro. ³⁴ Uroto, Reizelnon donlopion bubuga ii men gesonon mouma kamel qaganon dun rarawaa uutanon ama qaganon uma qelanjin raro. Kaen raro mananon opo kuunaa uuta kuuya qenganoto, ii mende mokoloro. ³⁵ Reizelnon man kokaen ijoro: “Somatana, nii koinon niiro rajeniwaanon ama goo jaasewanganon saanon mende waaman. Kawajaan uuduudu mende moma nomba.” Kaen ijoro miriwaa donlopion bubuga iikawaajan monganoto, ii mende mokoloro.

³⁶ Mende mokoloro nama Jeikobnon irina soono temboma Laban kokaen jen qisin muro: “Niinon naa kanaga ama songiwe? Mono naa sili bologa ama gombetiwaanon kakasililinon ti-wowasanon tigon nonjan? ³⁷ Noo esuhinana kuuya qengan daborongo mono naa iwoiga mon mokoloona goo miri uuta bunaga koloona? Ii saanon men koi kan tinitosaurunara yonoo jaa-

gianon ana iigi batunaranon qaa lombo enagati, ii gosin jen tegon mindingon norombuya.

³⁸ “Niinon giwo yambu 20 laligon waabe. Kamban iikawaa uutanon gawonga mewe goonon lama ano meme (nonin) yononon mende jangon qaongito, awaagadeen koloon seisei ama laligogi. Kaanagadeen lama ejia mon goo oro tuunonon mende qen newe. ³⁹ Kamban tosaanon oro kawalianon lama qen kitomitooroti, ii mende men kan goma laligoweto, iikawaa kitia ii neenaa tuunonon men kitianon ama laligowe. Lamaga gomantiinanon me asasaganon yongoro men laligowuyagati, kilen iikawaa kitia amambaajon jenkooto ana ii otaan laligowe.

⁴⁰ “Ween biiwianon goman gerianon nooro gomantiinanon memetotonon nuro sangonon moma laligowe. Kamban mamaga gaon gbiligibili laligowe. ⁴¹ Yambu 20:waa so iikaan goo gomanon laligon waabe tegoja. Yambu 14 ii borawoiga oromambaajon welen qen goma laligowe. Iikawaa gematanon yambu 6 ii lama bulmakao mokoloomambaajon goonon gawon men laligowe. Kaen laligoweto, giinon gawon memewaa tawana ii soman 10:baa so utequte ama laligona.

⁴² “Asana Aabrahambaa Anutuya amana Aisaknon waeya men mepeseenjeji, iinon gemananon aworo koloon mende kotingon nonagi een, giinon mono bobora wasin nona kawenaga. Kaen ama nonagato, Anutunon noonon siimbobolo kakasililin iiro gawon boronanon seleqeqe ama men laligoweti, ii iima

kete gomantiinanon noo qaana gosin jen tegoro mojan.” Kian.

Jeikob ano Laban yoronon soomonjo ani.

⁴³ Jeikobnon kaen jero Labanon kokaen meleema muro: “Emba woi koi mono noo borawoinaga. Yoro meraboraurugara ii noonona. Lama bulmakao tuuna tuuna koi ii noonona. Iwoi kuuya koi iijani, ii kuuya noo bunagadeen kolooja. Kaento, mesaowa niinon kete borawoina koi ano meraboraurugara ononiti, yononon kembutiwaa qaagia jegi ii qewagomambaajon moma bimoojen. ⁴⁴ Kawaajon saanon kan gou koma aon batunaranon soomonjo ambo. Ii qendeembotiwaajon romonjon noroma dangunu kaana batunaranon ewaa.”

⁴⁵ Kaen jero Jeikobnon jamo mon men kuuro moroalimban dangunu kaana sodogara koloon nano. ⁴⁶ Iikanon nano Jeikobnon tinitosauruta yonoojon jamo men kululuuwutiwaajon jero. Kaen jero jamo men qanon qanon ama kululuugi uro iikawaa kosianon nene lomban oon negi. ⁴⁷ Labanon jamo tuun kawaa qata Jegar Sahaduta qaro Jeikobnon qata Galed qaro. *

⁴⁸ Kaen qama looyanon qegia Jeikob kokaen ijoro: “Jamo tuun koi mono kete anaraa batunaranon moroalimban dangununaraga ewaa.” Kawaajon Jeikobnon iikawaa qata Galed qaro. ⁴⁹ Labanon qaa toroqen kokaen jero: “Ponjon

* **31:47:** Dangunu jamo tuun: ii Hibruu qaanon Galed ano Arameik qaanon Jegar Sahaduta.

deema laligowoti, kamban iikanon batunaranon jaayanon niriima riin galen men noroma laligowaa.” Kawaa so balon iikawaa qata mon Mizpa qaro. (Mizpa = Galen meme miri koriga.)

⁵⁰ Labanon qaa ii toroqen kokaen ijoro: “Giinon borawoina horon ureen aon ama oromba me toroqen emba tosaana onombagati een, mono qaa koi moma laligowa: Balon eja monon kosonaranon mende laligon niriira Anutunon mono kilen saanon niriima batunaranon soomongo ejiwaa qaaya ii nanjon jen laligowaa.”

⁵¹ Kaen ijon mombo toroqen kokaen jero: “Qe-gana moba, jamo tuun koi ano toon koi kuu-jeni, iikanon mono anaraa batunaranon dangunu kaana rama ubao. ⁵² Jamo tuun koi mono dangununara koloon rama ubaa ano toon koi ii kaanagadeen dangununara koloon rama ubaa. Iikanon soomongonaraqon kokaen romongon noroma rama ubao: Niinon men bolin gomambaajon moma jamo tuun koi mende uugun goonon kamaana. Giinon kaaniadeen men bolin nomambaajon moma jamo tuun ano toon koi mende uruugun noonon kawa. ⁵³ Aabraham, Naahor ano yoro mangaraa bengia Anutu iinon mono qaa batunaranon kolooro ii gosin jen tegon norombaa.” Labanon kaen ijoro Jeikobnon qaa ii somongon Anutuwaa qanon jojopon qaanon jen kotiira. Manja Aisaknon Anutu iikawaa waeya men mepeseen laligoro.

⁵⁴ Jeikobnon kaen ama balon baananon oro qen iikanon siimolon on tinitosauruta horon onono

lombanonḡ kagi. Kanḡ nene neḡ gomantiinanonḡ rii oronḡ baananonḡ kanonḡ egi. ⁵⁵ Egi gomanḡ asariro Labanonḡ umugawodeenḡ waama esauruta ano borawoita buugia kitonḡ neḡ kotuegonḡ onoma yeizozogia jero. Ii jeḡ onomesaonḡ eleema gomananonḡ keno. Kianḡ.

32

Jeikobnonḡ Iisoowo aitonḡgowowaajonḡ joronḡqoronḡ ano.

¹ Looyanonḡ keno Jeikobnonḡ kaanagadeenḡ kananonḡ keno Anutuwaa gajobauruta tosonianonḡ mokoloonḡ mugi. ² Mokoloonḡ mugi injiima kokaenḡ jero: “Ii Anutuwaanonḡ manjageqe tuunḡ kolooju.” Kawaa so gomanḡ iikawaa qata Mahanaim (manjageqe tuunḡ woi) qaro.

³ Jeikobnonḡ kananonḡ kema laligonḡ qele ejauruta tosaanḡ wala wasinḡ onono Edom kantrinonḡ balonḡ qata Seir kanonḡ data Iisoo iibombaajonḡ kenḡgi. ⁴ Wasinḡ onoma kokaenḡ jeḡ kotonḡ onono: “Ono mono kema da ponḡna Iisoo kokaenḡ jeḡgi moba: ‘Somatana moba, nii welenḡ ejaga Jeikob. Nii owanara Labambo laligonḡ kouma laligodaboronḡ kamanḡ kokaamba ii mesaonḡ kajeḡ. ⁵ Iikanonḡ laligonḡ bulmakao, donḡgi, lama, meme (noninḡ) tuunḡa tuunḡa ano welenḡqeje ejemba mokoloonḡ unḡuama kananonḡ kajeḡ. Oo eja ponḡna, niinonḡ goo jaanonḡ kianḡkoomu mokoloomambaaonḡ moma qaa buzuna koi wala ambe goononḡ kaja.’”

⁶ Kaenḡ jeḡ kotonḡ onono kema eleema kanḡ kokaenḡ jeḡgi moro: “Nono daga Iisoowaanonḡ

keniņ. Iinoņ mono ejauruta 400 unuama kananoņ kaņ giwo aitongowombaajoņ jojoriņ laligoju.” ⁷ Kaeņ jegi moma awawaliņ konjiliņ somata moro. Kaeņ moma nama kanagesouruta iwo kagiti, ii ano lama meme tuuņa tuuņa, bulmakao tuuņa tuuņa ano kameluruta ii mendeema oņono tuuņ woi koloogi. ⁸ Kokaeņ romoņgoņ kaeņ ano: “Iisoonoņ kaņ manja geņ tuuņ moņ unuņ tiwilaawaati eeņ, tuuņ moņ yoņonoņ mono saanoņ oloņ koma kembuyaga.”

⁹ Kaeņ romoņgoņ kokaeņ jeņ gama kooliro: “Oo Anutu, asana Aabraham ano maņna Aisak yoroo bengara, gii saanoņ moma nomba. Poņ, gii geeņgo qaa kokaeņ nijona mobe: ‘Gii mono waama geeņgaa balonoņ eleema geeņgaa tinitosauruga yoņoonoņ kema. Endu kena niinoņ toomorian gomba laligowa.’ Kaeņ nijona mobe. ¹⁰ Wala eeņanoņ neenaa taa gbarunanondeeņ meņ Jordan apu gowoya koi kotoņ kembeto, saanoņ kolooņ seiņ kete eleema tuuņ woi kolooņ koi kajeņ. Nii welen ejaga kamaanqeqeta kolooņ laligoweto, giinoņ kileņ qaaga pondan otaan kiankoomuga kuuya qendeema noma laligona. Nii kamakamaata kolooņ uujoņa ii buņa geņ aomambaa so mende kolooņ laligowe.

¹¹ “Dana Iisoonoņ kananoņ kaņ neena, nemuņ ano meraboraurunana nono nunuņ tiwilaņ nonombabotiwaajoņ nii keena mojeņ. Kawaajoņ giinoņ mono ilaņ nonoma iwaa boriannoņa metogoņ nonomba. ¹² * Gii geeņgo qaa kokaeņ nijona: ‘Niinoņ toomorian goma gbiliu-

* **32:12:** Jen 22.17

ruga koloonŋseisei oŋombe jangogianonŋ somariiro kowewaa sakasiŋa ejiwaa so koloowu. Ii kelemalelen ewaatiwaaŋon ama weenweenŋoyaa so qaago. Qaa ii oŋanonŋ.’”

¹³ Kaenŋ qama koolinŋ gomantiinŋa ii balonŋ iikanonŋ ero. Enŋo oro tuunŋa tuunŋa yonŋoononŋa data Iisoo kalenŋ mumambaajonŋ oro kokaenŋ gosinŋ mendeema oŋoma anŋatitiga oŋoono: ¹⁴ Meme (noninŋ) embia 200, ejia 20, lama embia 200, ejia 20, ¹⁵ kamel 30 meraboraurugia ajunonŋ, bulmakao embia 40, ejia 10, donŋi embia 20, ejia 10.

¹⁶ Tuunŋ kaenŋ kaenŋ gosinŋ mendeema tuunŋ anŋa anŋa ii welenŋqeuruta yonŋoo borogianonŋ ama oŋoma kokaenŋ injoro: “Oŋo saanonŋ wala kema oro tuunŋa tuunŋa koi yonŋoo batugianonŋ tirinŋ kotonŋ unŋuama awanŋaonŋ kembu.”

¹⁷ Kaenŋ injinŋonŋ tuunŋ mutuya kembutiwaa galenŋa kokaenŋ jenŋ kotonŋ muro: “Kananonŋ kenŋi dana Iisoononŋ mokoolonŋ oŋoma kokaenŋ qisinŋ gombaa: ‘Gii morowaa welenŋqeqe ejaga koloojanŋ? Gii dakanonŋ kemanŋ jenŋ kajanŋ? Oro baganonŋ kajuti, ii morowaanonŋa?’ ¹⁸ Kaenŋ qisinŋ gono kokaenŋ jewa: ‘Ii welenŋ ejaga Jeikobwaanonŋa. Ii somataya Iisoo kalenŋ mumambaajonŋ ano kaju. Anŋo mono gemanananonŋ kananonŋ kaja.’”

¹⁹ Kaenŋ jenŋ kotonŋ munŋ oro tuunŋ 2:ya, tuunŋ 3:ŋa ano oro tuunŋ tosia kuuya yonŋoo galenŋia gemagianonŋ kagiti, ii kaanŋagadeenŋ jenŋ kotonŋ oŋono mogi: “Oŋo dana Iisoo mokoloowuti, mono qaa tania iikayadeenŋ jegi mobaa.” ²⁰ Kaenŋ jenŋ kotonŋ oŋoma kokaenŋ romonŋoro: “Niinonŋ batogonŋ uuta menŋ kamaanŋ ala kalenŋ mumambaajonŋ oro tuunŋa

tuunja wasinj onombe wala kumbu. Dananon ii injiima uuta bonjon kono olomoonaga. Uuta olomooro saanon neeno iwaa jaasewananon oson keube singisonzona mesaon ala menj nonaga.” Kaen romonjon toroqen kokaen jegi mobaati-waajon jero: “Goo welen ejaga Jeikobnon mono gemanananon sosooda kaja.”

²¹ Kaen jen kalenja onono wala kananon kengito, ano gomantiinja ii opo kuunjon ramanja jen iikanon raro. Kian.

Jeikobnon Siwe gajobawo aon orori.

²² Gomantiinja kanon Jeikobnon waama emba-woita, welen embawoita ano merauruta 11 ii unuano kema Jabok apu sakasinja qeleqeleeya ii kotowombaajon анги. ²³ Unuano apu koton kema esuhina iwoiya kuuya bunaya eroti, ii kaanagadeen menj kendaborogi.

²⁴ * Kendaborogito, Jeikobnon anodeen apu leegen kanon mombo raro. Anodeen raro eja monjon karo iwo gomantiinjanon aon oron nani goman ano. ²⁵ Eja iikanon haamo ama mumbaajon amamaan iima kawaajon Jeikob ii kupu siitanon qero. Qero motoon aon oron laligori iikanon Jeikobwaa kupu siitanon suno. ²⁶ Siitanon suno eja iikanon kokaen ijoro: “Goman amambaajon anjiwaajon mono saanon nomesaona kema.” Kaen ijoroto,

Jeikobnon kokaen meleema muro:
 “Nii mende kotuegon nombagi een, nii mono mende gomesaowe kembaga.”

* **32:24:** Hoos 12.3-4

²⁷ Kaen meleema muro “Gii qaga moro?” jen qisinj muro “Jeikob,” jero.

²⁸ * Kaen jero qaa kokaen ijoro: “Gii Anutu ano ejemba nonowo aon oronj laligonj haamo ama nonona. Kawaajonj goo qaga mono toroqen Jeikob qaagoto, Israel qabu.” (Israel = Anutuwo aonjororo.)

²⁹ * Kaen ijoro kokaen jero: “Gii saanonj qaga qana momanja.” Kaen jeroto, gajobanonj kokaen meleema muro: “Gii nomaembaajonj noo qanaajonj qisijan?” Kaen meleema munj iikanonj nama kotuegonj muro.

³⁰ Kotuegonj muro Jeikobnonj kokaen jero: “Nii Anutuwo jaasewanj qen aonj jaaya tororo iijento, kilen niima kobooro jaawo laligojen.” Kaen jen kawaajonj balonj iikawaa qata Penuel qaro. (Penuel = Anutuwaa jaasewanja) ³¹ Ween jaayanonj kouro Jeikobnonj Penuel gomanj ii mesaonj uugunj kanj kupu siita sunotiwaajonj ama riinj korinjkorinj keno. ³² Eja kanonj Jeikobwaa kupu sii toroqegetaa tokotokoyanonj qerotiwaajonj ama Israel kanatuuru yonjononj kamban kokaamba kaanagadeen oro nenj kanonj kupu sii toroqegetaa tokotokoya ii togonj mende nenkeju. Kianj.

33

Jeikobnonj Iisoowo aitonjgori.

¹ Jeikobnonj jaaya uunj waama Iisoononj ejauruta 400 yonowo motoonj kananonj kagiti, ii

* **32:28:** Jen 35.10 * **32:29:** Ponj 13.17-18

injiiro. Kawaajon meraborauruta mendeema onjoma Lea, Reizel ano welen embawoita yonoo borogianon onono.

² Kaen ama onjoma kokaen arenjon onono: Welen embawoita yoronon meraboraurugara unuama wala kenji. Yonoo gemagianon Leanon meraborauruta yonowo kenji Reizel ano meria Joosef yoronon daandaan keni.

³ Sumanja kaen arenjon onjoma anj yonoo wosogianon wala kema siminj kuma namonon usugon waaro indija 7 kolooro kema dataa jaasewananon keuro. ⁴ Keuroto, Iisoonon koga iimambajaanon uulanawo bobogarin kan suunjon mun borianon aroyanon giliro kemero buuta kiton nero urusaan aori. ⁵ Iisoonon jaaya unj waama Jeikobwaa embamerauruta injiima koga qisin muro: “Koi daen yononon giwo kaju?” Qisin muro kokaen meleeno: “Anutunon kalen morianza qaganon merabora koi welen ejaga nii nonota kajon.”

⁶ Kaen meleeno welen embawoita yoronon meraboraurugara yonowo kosere kouma siminj kuma namonon usugogi. ⁷ Kawaa gematanon Lea ano meraborauruta yononon kaanjadeen kosere kouma siminj kuma namonon usugogi. Tetegoyanon Joosef ano Reizel yoronon kosere kouma siminj kuma namonon usugori.

⁸ Kaen anji Iisoonon kokaen qisin muro: “Eja ano oro tuun kuuya kananon mokolon ononjenji, ii kania naata wasin onona kajuya?” Kaen qisin muro kokaen ijoro: “Oo eja ponja, niinon ii goo

jaaganon kiankoomu mokoloomambaajon ama wasin onombe.”

⁹ Kaen jeroto, Iisoonon qaa kokaen ijoro: “Oo kona, ii noonon mamaga sonanon raju. Kawaa-jon ii saanon toroqen geengaa bunja koloon ewaa.”

¹⁰ Kaen ijoro Jeikobnon kokaen jero: “Kaen qaago. Giinon niimanaan ama ala awaa men nona goo jaasewanga iibe Anutuwaa jaasewana kaana kolooja. Kawaaajon nii goo jaaganon kiankoomu mokoloojeni een, mono kalena koi saanon bunja qen aowa. ¹¹ Anutunon kalen morian qendeema nono laligon koube iwoi kuuya amamaankejen, ii kuuya saanon en nonja. Kawaaajon keraqeeango kalena men kagiti, ii saanon mewa.” Kaen ijon kaparan koma nanoti-waaajon Iisoonon keraqeeango kalena ii bunja qen aoro.

¹² Bunja qen aon kokaen jero: “Mono saanon toroqen kembona. Niinon koipugia koloowe on saanon niwo kagi kembona.”

¹³ Kaen jeroto, Jeikobnon kokaen ijoro: “Eja ponna, moba. Meraborauruna yononon esungia kamakamaata kolooju ano lama nemuna ano bulmakao nemuna meraboragia aju onomakejuti, niinon ii kalan koma onomakejen. Kaen kolooro ii kana kembuwaajon weemboria motoongowaa so molankota onotaawonagati een, yononon mono esungia kamaaro korebore komuwuyaga. ¹⁴ Kawaaajon eja ponna, gii saanon wala kena welen ejaga niinon sosooda gemaganon gotaan kamaana. Oro onotaawe wosonanon wala kembuti ano meraborauruna esungiaa so osononon

kanj kanj era Seir gomanonj somatana goononj koubonja.”

¹⁵ Kaenj ijoro Iisoononj kokaenj jero: “Kaenj kolooro nii saanonj ejauruna tosaanja onomesaowe giwo osonj kawu.” Kaenj jero Jeikobnonj kokaenj qisiro: “Gii mono naambaajonj kaenj anaga? Oo eja ponja, nii goo jaanonj kiankoomu mokoloowe mono sokoma nono tegoja.”

¹⁶ Kaenj jero Iisoononj weemboria iikanonjadeenj eleema kema Seir gomanonj keuro.

¹⁷ Jeikobnonj Sukot gomanonj kema iikanonj anaa miria osonj orouruta yonoojonj kuunja kuunja mero. Kawaajonj gomanj miri iikawaa qata Sukot (Halihali) qamakeju. Kianj.

¹⁸ Jeikobnonj tani kaanjonj Mesopotemia (Padan Aram) balonj mesaoro. Mesaonj kanj Keinan balombaa taonj qata Sekem kanonj awaagadeenj kouro. Kouma opo sel kuunja taonj kosianonj balonj korianonj mororonjonj kuunj ragi.

¹⁹* Opo sel kuunja balonj korianonj kuuroti, iinonj gomanj kitia ii Sekembaa manja Hamor iwaa merauruta yonoononga silwa kota 100 kanonj sewanja mero. ²⁰ Sewanja menj kanonj jiwowonj alata monj menj qata “El, Israelwaa benj Anutuya,” kaenj qaror. (El = benj)

34

Sekem yonononj Daina menj bolinj mugj.

¹ Leanonj Jeikobwaa borata Daina meroti, iinonj kambanj monjonj Keinan emba saranj

* **33:19:** Joos 24.32; Jon 4.5

injiimambaajon keno. ² Keno balon iikawaa eja ponja Hamor iinon Hiwi kanagesowaa ejaga laligoro. Iwaa meria Sekem iinon Daina iima iikanondeen iimanaanjaan moma horon men kileen muro. ³ Sekemnon wombota Jeikobwaa borata Dainawaajon pororogon somonjon ukalenjon jopagon mun kele qaayanon jen tutugon mun laligoro. ⁴ Tutugon mun laligon manja Hamor kokaen ijoro: “Ama, gii saanon emba saran koi noo embanaga koloowaatiwaajon qaa gawon mewa.”

⁵ Kamban kanon Jeikobwaa meraanjuruta yononon balon korianon kema miriwaa orourugia galen koma onoma laligogi Sekemnon Daina men kileero manja Jeikobnon borataa buzu qaa ii kaen moro. Ii moroto, ii mesanjon merauruta mirinon koubutiwaajon qaaya bogoro mamboma raro. ⁶ Mamboma raro Sekembaa manja Hamor iinon qaa gawon memambaajon Jeikobwaanon karo. ⁷ Kan raro Jeikobwaa meraurutanon balon korianonga kougi. Kouma iikanondeen iwoi asugirotiwaa sunduya ii kokaen mogi: Sekemnon Jeikobwaa borata men kileero Israel kanatuuru batugianon sili gamuyawo kolooro. Sili ii mende aanja so kolooro. Ii moma uugianon kobooro wosobiri moma gorojooaso anji.

⁸ Gorojooaso mokoloogito, Hamornon kokaen injoro: “Merana Sekembaa uuwombotaa naanja ii onoo naamboragiaajon mokotaan raja. Kawaa-jon saanon jen tegogi Dainanon iwaa embia koloona. ⁹ Saanon nonowo naamboraurunana utequte ama aonin kema karo laligowonja. Kaen

saanon qenaqena koloon laligowonja. ¹⁰ Kaen ama saanon nonoo batunananon rama laligowu. Nono balonana koi ii mende angon kombonato, onjo saanon iikanon lanj kema kan aingiaa so balon kitia kitia bunja qen aon mirigia menj nonowo angunen-qangunen ama laligowonja.”

¹¹ Kaen jero Sekemnonj Dainawaa mannaanjuruta ii kokaen injoro: “Niinon onjo jaanon kiankoomu mokoloomambaajon moma qisin ononjen. Kawaajon ii me woiwaa qisin nombuti, nii saanon ii onomanja. ¹² Emba sewanja ano kalen menj kan onomanjati, iikawaa jangoya ii saanon aingiaa so menj ubu. Ii me woiwaa qisin nombuyagati, niinon ii saanon onomanja. Qaana kota koi: Onononj mono jenj tegonj naamboragianaonji noo embanaga koloowaa.”

¹³ Sekemnonj naangia Daina menj kileerotiwaajon ama Jeikobwaa merauruta yonononj osonkakale qaganonj Sekem ano manja Hamor meleema oroma ¹⁴ qaa kokaen jegi mori: “Eja mombaa selianonj Anutuwaa aiweseya mende kotogiti, nono naamboranana eja iikaanja saanonj mende mubonja. Kaen aninj gamugamu qanananonj ubabo. Kawaajonj nono ii mubombaajonj amamaajonj. ¹⁵ Onjo sili motoonjo kokaen anji nono uumotoonjo ambonja: Wala Anutuwaa aiweseya ii ejaurugia kuuya onjo selegianonj kotogi tegoro nono laligojoni kaanja koloowuti eenj, mono naamboranana saanonj onombonja. ¹⁶ Kaen anji saanonj onowo naamboraurunana utequte ama aoninj kema karo laligowonja. Kaen saanonj onjo

batugianon rama kanageso tuun motoonjo koloon laligowonja. ¹⁷ Kaen laligowonjato, Anutuwaa aiweseya selegianon kotowombaajon uumotoonjo mende ambuti een, nono mono naamboranana wama mongen kembonja.”

¹⁸ Qaa kaen jegi Hamor ano meria Sekem yoronon qaa kaanja kawaajon mori sokono.

¹⁹ Kaen mori eja gbaworo Sekemnon manjaa sumanjuruta yonoo batugianon tosaan unuugun qabunja somata men laligoro. Iwaa uunaanon Jeikobwaa borataajon mamaga erotiwaajon ama qaa jegiti, ii otaamambaajon isinabisina mende ama kamban mende qen koriro uro.

²⁰ Kaen kolooro Hamor ano meria Sekem yoronon Sekem taombaa eja alauruta yonowo qaa jewombaajon taombaa nagu kosianon ajoa-joroo sombenjianon kema kokaen jeri: ²¹ “Eja koi yononon ananawo ala awaa men aonkeju. Kawaajon anana saanon jen tegonin yononon ananaa balonon rama lansa kema kan mirigia men ananawo angunen-qangunen ama laligowonja. Yononon balon kitia mewuwaa-jon titinja mamaga eja. Anana saanon yonowo naamboraurunana utequte ama aonin kema karo laligowonja. ²² Anana sili motoonjo kokaen anin eja yononon ananawo laligowombaajon uumotoonjo ambu: Anutuwaa aiweseya ii eja iyonoo selegianon kotogi eji, iikawaa so ii wala kuuya ananaa selenananon kaanagadeen kotonin tegoro anana saanon yonowo kanageso tuun motoonjo koloon laligowonja.

²³ “Kaen anin yonoonon miriwaa oro tuungia

ano esuhina iwoigia kuuya ii mono ananaa buŋa koloowuya. Kawaajon qaa ninijogiti, ii saanon moma wambelaaniŋ yononon ananaa batunananon rara dundungia mokoloon laligowu.”

²⁴ Kaen injjori taombaa kiropo naguyanon kan ajoroogiti, iyononon kuuya Hamor ano meria Sekem yoroo qaawaajon uumotoonŋo ama jegi Anutuwaa aiweseya ii Sekem taombaa eja kuuya yonoo selegianon kotodaborogi.

²⁵ Kotodaborogi weemboria 3:a kolooro kanon wijigiaa siimboboloya ii kaanjiadeen toroŋen moma ragi Jeikobwaa merawoita woi Simeon ano Liwai, Dainawaa naanwoita yoronon manjawaa soogara somata meŋ taon iikanon sangabanŋa kema toogia mende moma ragi alanzaŋ manja qeŋ eja kuuya japalelen unjuri komudaborogi.

²⁶ Hamor ano meria Sekem ii kaanjiadeen manjawaa soo somatanon ururi komuri. Komuri Sekembaa mirinonŋa naanŋara Daina ii horon kamaan wama keni.

²⁷ Kaen ani Jeikobwaa meraurutanon Sekemnon naanŋia meŋ kileen murotiwaaajon ama taonon sararagon kema eja qamogia injiima taombaa esuhina iwoiya luluuma qeŋ yongoro megi.

²⁸ Lama, meme, bulmakao ano donŋi tuuŋa tuuŋa ano ilawoilagia kuuya taon uutanon ano balon korianon egiti, ii kuuya kaluŋon medaborogi.

²⁹ Eshina iwoigia kuuya korama emba meraboraurugia kuuya unuama mirigianon iwoigia tosaanŋa eroti, ii kololoon luluuma qeŋ yongoro meŋ togon kenŋi.

³⁰ Kaen anggi Jeikobnon Simeon ano Liwai kokaen irijoro: “Oro kaen ani kakasililin somataa qaayanon mono noo qananon uro laligomanja. Balon kokawaa toya Keinan kanageso ano Periz kanageso yononon mono kazi moma noma laligowu. Nii onoo kanatuuruna nono afaanjon laligojon. Kawaajon yononon manjaqeqe ejaurugia kululuun onoma qotogon nonoma manja qen nombuti een, yononon mono saanon japalelen nun nii ano kanatuuruna tiwilaan nonombuya.”

³¹ Jeikobnon kaen irijoroto, iyoronon qaa kokaen ijori: “Mononon nonoo naanana kana somata emba tani ama muroti, nono mono iikawaa irona meleema ononin sokonja.” Kian.

35

Jeikobnon Betel keno Anutunon kotuegon muro.

¹ * Anutunon Jeikob qaa kokaen ijoro: “Gii mono waama Betel gomanon kema rara dundunga mokolon kanon Anutuwaajon siimolon alata mon mewa. Daga Iisoowaajon olo koma kena Anutunon kamban iikanon asugin gonoti, mono iwaajon alata ii mewa.”

² Kaen ijoro Jeikobnon sumanja ano ejemba kuuya iwo laligogiti, ii kokaen jen koton onono: “Ben donlopion iwoi towoya batugianon ejuti, ii mono qetegon giligi keno koma konjoratin men aon selegia songbama opo malekugia utegowu. ³Nii konajilin uutanon laligon Anutu qama kooliwe meleema nono ano daen daen kema kan laligoweti, iinon iikanon niwo laligon kouro.

* **35:1:** Jen 28.11-17

Kawaajon onjo mono kagi Betel gomanon kemberona. Nii iikanon Anutuwaajon siimolon alata mon memana.” ⁴ Kaen jen koton onono borogianon donlopion iwoi towoya kuuya egiti ano gejagianon manju sulugiti, ii qetegon kololoon Jeikob mugi. Mugi kema jujuu gere mon Sekem gomanon nanoti, iikawaa kanianon namonon oson ron kono.

⁵ Kaen ama waama kengi taona taona liligon ragiti, Anutunon kanatuurugia iyonoo uugia kuuro sombugia kanjanawo moma elengia kamaaro Jeikob ano merauruta ii mende onotaagi. ⁶ Kaen kema laligon Jeikobnon ano kanaturuya kuuya iwo laligogiti, ii unuama Luz gomanon keugi. Luz qata mon Betel ii Keinan balonon eja. ⁷ Kanon keuma Jeikobnon siimolon alata mon mero. Dataajon olon koma kenoti, kamban iikanon Anutunon balon iikanon asugin muro. Kawaajon Jeikobnon goman miri iikawaa qata El Betel qaro. (El Betel = Betelwaa Benja) ⁸ Betel kanon laligogi Rebekawaa welen embia Debora ii komuro. Komuro Betel goman baatanon jujuu gere mombaa kanianon ron kongi. Jingen qama saagitiwaajon ama jujuu gere iikawaa qata ‘Jingen saawaa jujuu’ kaen qagi.

⁹ Jeikobnon Mesopotemia (Padan Aram) balonona eleema karo Anutunon mombo asugin mun kotuegon muro. ¹⁰ * Kotuegon mun kokaen jero moro: “Goo qaga Jeikob (tiliqili eja) qamakejuto, iikaana toroqen mende qama laligowu. Kete kanain uma qaga mono Israel

* **35:10:** Jen 32.28

ewaa.” Pononj kaen jen qata Israel qaro. (Israel = Anutuwo aon orori.)

¹¹ * Qata kaen qama toroqen Jeikob kokaen ijoro: “Nii Anutu ku-usun kuuyaa Toya koloojen. Gii saanon koloon seisei ana gbiliuruga yonoo jangogianon somariin ubaa. Goononga kanaturu mamaga koloon kanageso tuuna tuuna asugiwu. Gii kiŋa kiŋa yonoo bemunjalegiaga koloowaga. ¹² Niinon balon Abraham ano Aisak buŋa qen orombeti, ii mono goo buŋa qemaŋa ano goo gemaganon gbiliuruga yonoo buŋagia kaanagadeen koloowaatiwaajon ii qemaŋa.”

¹³ Anutunon qaa kaen ijon Jeikob mesaon goman miri iikanonŋa kanakeewan uro. ¹⁴ * Anutunon qaaya ijoro moroti, Jeikobnon balon iikanon jamo monj menj waama toonj kuunj ii wain ooyanon mamatewooya menj morinj iikawaa qaganon oil gerewaa kelega maaro kemero. ¹⁵ Anutunon qaa ijoroti, Jeikobnon goman miri iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri) qaro. Kianj.

Reizelonj komuro.

¹⁶ Kawaa gematanon Jeikobnon sumanjuruta unuama Betel goman mesaon kema laligon Efrata goman dodowigi Reizelonj mera meme kambanjon kanj kuuro masu jekania boorongia qero. ¹⁷ Masu qenjen-mamjenawo somata qeroti, kamban iikanon koipu embanon qaa kokaen jero moro: “Oo Reizel, toroko mende moba. Gii mono kamban kokaamba kaanagadeen mera ejaga monj mombo mewaga.”

* **35:11:** Jen 17.4-8 * **35:14:** Jen 28.18-19

¹⁸ Kaen jero mera men komumambaajon ama tomoya men kuuro en qata iikawaajon Benoni qaro. (Benoni = siimbobolona merana) Kaen qaroto, mananon qata Benjamin qaro. (Benjamin = Simbawon merana)

¹⁹ Reizelon kaen komuro Efrata kana goraayanon Betlehem kanon ron kongi. ²⁰ Ron kongi Jeikobnon toon jamo mon men Reizelwaa qasirion kuuro. Reizelwaanon toon jamo ii kamban kokaamba kaanagadeen toroqen nanja.

²¹ Kaen kolooro Israelnon goman ii mesaon toroqen kema laligon Eder miri * korigaa teegen keuma opo sel kuuna iikanon mororonon kuuro. Kian. ²² Jeikobwaa sumanjuruta yononon balon iikanon rama laligon mutu meria Ruben iinon manaa embia sewana mende memeta Bilha iwaanon kema motoon eri manja Israelnon iikawaa buzuya moro. *

Jeikobwaa merauruta

1 Hist 2.1-2

²³ Jeikobwaa merauruta 12 ii kokaen: Leawaa merauruta Ruben ii Jeikobwaa meria mutuya. Iwaa gematanon Simeon, Liwai, Juuda, Aiskar ano Sebulun. ²⁴ Reizelwaa merawoita qagara Joosef ano Benjamin. ²⁵ Bilha Reizelwaa welen embawaa merawoita ii Dan ano Naftali. ²⁶ Zilpa Leawaa welen embawaa merawoita ii Gad ano Aser. Jeikobwaa merauruta kaana ii Mesopotemia (Padan Aram) balonon koloogi. Kian.

* **35:21:** Eder: = lama tuumbaa jaagalen meme miri koriga

* **35:22:** Jen 49.4

Aisaknon komuro.

²⁷ * Jeikobnon kema laligon Kiriati Arba (qata mon Hebron) kawaa kosianon Mamre gomanon manja Aisakwaanon keuro. Asia Aabraham ano manja Aisak yoronon wala balon iikanon waba koloon laligori. ²⁸ Manja Aisakwaa laaligo kambanja ii yambu 180 kolooro komuro. ²⁹ Eja wanja kolooro yambuyanon momogoro goron qen komun ambosakonuruta yonoonon toroqero. Merawoita Iisoo (Eesau) ano Jeikob yoronon qamoya ii ron koni. Kianj.

36

Iisoowaa gbiliuruta

1 Hist 1.34-37

¹ Iisoo qata mon Edom iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen: ² * Iisoonon Keinan emba karoon ononoti, iyonoo qagia ii kokaen: Ada ii Hit eja Elon iwaa borataga, Oholibama ii Hiwi eja Zibeombaa meria Ana iwaa borataga. ³ * Basemat ii Ismaelwaa borata Nebaiotwaa naanja.

⁴ Adanon Iisoowaa meria Elifaz mero Basematnon iwaa meria Reuel mero. ⁵ Oholibamanon Jeus, Jalam ano Kora onono. Iisoowaa merauruta kaen ii Keinan balonon koloogi.

⁶⁻⁷ Jeikob ano Iisoo yoroonon miriwaa oro tuunja tuunja mamaga egitiwaajon balon wabaga laligori, iikanon mende sokono. Eshinagaranon somata totonj

* **35:27:** Jen 13.18 * **36:2:** Jen 26.34 * **36:3:** Jen 28.9

kolooro motoon rama laligowombaajon amamaagi. (6) Kawaajon Iisoonon embauruta, meraborauruta ano kanagesouruta kuuya iwaa mirinon laligogiti, ii unuano. Ii unuama lama bulmakao tuuna tuuna, dongi kameluruta ano esuhina iwoiya kuuya Keinan balonon laligon mokoloroti, ii men koga Jeikob mesaon balon monon keno. ⁸ Iisoo qata mon Edom iinon kaen ama Seir balon baanayawo kanon kema laligogi.

⁹ Iisoonon Seir balon baanayawo kanon laligon Edom kanageso yonoo bemunjalegia koloroti, iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen:

¹⁰ Iisoowaa merauruta yonoo qagia ii kokaen:
Embia Ada iwaa meria qata Elifaz. Embia Basemat iwaa meria qata Reuel.

¹¹ Elifazwaa merauruta 5 ii
Teman, Omar, Zefo, Gatam ano Kenaz.

¹² Iisoowaa meria Elifaz iwaa embia sewana mende memeta qata Timna iinon Elifazwaa meria Amalek mero. Iisoowaa embia Ada iwaa esa ejauruta ii kian.

¹³ Reuelwaa merauruta 4 ii
Nahat, Zera, Sama ano Miza. Iisoowaa embia Basematwaa esauruta eja ii kian.

¹⁴ Iisoowaa embia Oholibama iinon Iisoowaa merauruta
karoon ononoti, ii qagia Jeus, Jalamano Kora qagi.
Oholibama ii Zibeombaa meria Ana iwaa borata kolooro.

¹⁵ Iisoowaa gbiliuruta tuuna tuuna yonoo eja pongia

ii kokaen: Iisoowaa meria mutuya Elifaz iwaa merauruta eja ponj koloogiti, ii qagia Teman, Omar, Zefo, Kenaz, ¹⁶ Kora, Gatam ano Amalek. Elifazwaa gbiliuruta eja ponj Edom balononj koloogiti, ii kian. Ii Iisoowaa embia Ada iwaa esaurutaga koloogi.

¹⁷ Iisoowaa meria Reuel iwaa merauruta eja ponj koloogiti,

ii qagia kokaen: Nahat, Zera, Sama ano Miza. Reuelwaa gbiliuruta eja ponj Edom balononj koloogiti, ii kian. Ii Iisoowaa embia Basemat iwaa esaurutaga koloogi.

¹⁸ Iisoowaa embia Oholibama iwaa merauruta eja ponj koloogiti,

ii qagia kokaen: Jeus, Jalamano Kora. Eja ponj ii Iisoowaa embia Oholibama, Anawaa borata iwaa merauruta koloogi.

¹⁹ Iisoo (Esau) qata monj Edom iwaa merauruta kian ano yonoo kanagesourugia ano eja ponjgia ii kian.

Seir kanagesowaa qa arenja

1 Hist 1.38-42

²⁰ Hoor kanagesowaa eja Seir iwaa merauruta wala Edom balononj laligogiti, iyonoo qagia ii kokaen:

Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ²¹ Dison, Ezer ano Disan. Seirwaa merauruta ii wala Edom balononj Hoor kanageso yonoo eja ponjgiaga laligogi Iisoononj kanagenj karo.

²² Lotambaa merawoita woi ii qagara Hori ano Heman. Lotambaa naanja qata Timna.

²³ Sobalwaa merauruta qagia ii kokaen:

Alwan, Manahat, Ebal, Sefo ano Onam.

²⁴ Zibeon iwaa merawoita woi qagara Aiya ano Ana. Anawaa sunduya ii kokaen: Iinoŋ maŋa Zibeombaa dongia balon qararanŋkonŋkononŋ galen koma onono nene monŋama negi iikanon apu jaaya jaaya geriawo mokoloro.

²⁵ Anawaa meraborawoita woi ii meria Dison ano borata Oholibama.

²⁶ Disombaa merauruta qagia ii kokaen:

Hemdan, Esban, Itran ano Keran.

²⁷ Ezerwaa merauruta qagia ii kokaen:

Bilhan, Zaawan ano Akan.

²⁸ Disambaa merawoita woi ii qagara

Uuz ano Aran.

²⁹ Hoor kanagesoya kanagesoya yoŋoo eja ponŋurugia yoŋoo qagia ii

Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ³⁰ Dison, Ezer ano Diisan.

Hoor kanagesoya kanagesoya yoŋoo eja ponŋurugia ii arenŋiaa so Seir balonŋ kaen laligogi. Kian.

Edom yoŋoononŋ kinŋ ponŋ arenŋ

1 Hist 1.43-54

³¹ Israel kanageso yoŋoononŋ kinŋ ponŋ monŋ mende galen koma onono walawala kamanŋ kanonŋ kinŋ ponŋ kokaenonŋ Edom balonŋ kanonŋ galen koma onoma laligogi: ³² Beorwaa meria Bela iinoŋ Edom yoŋoo kinŋ ponŋgia koloro. Iwaa sitiaa qata Dinhaba.

³³ Belanonŋ komuro Bozra gomambaa eja qata Jobab, Zerawaa meria iinoŋ Belawaa duŋanonŋ kinŋ koloonŋ laligoro. ³⁴ Jobabnonŋ komuro Teman

balombaa eja qata Husam iinon duḡanon kin koloon laligoro. ³⁵ Husam komuro Hadad, Bedadwaa meria iinon duḡanon kin koloon laligoro. Hadadnon Moab balonon kema Midian eja yonowo manja qeḡ unuḡ haamo ano. Iwaa sitiaa qata ii Awit. ³⁶ Hadadnon komuro Masreka gomambaa eja qata Samla iinon duḡanon kin koloon laligoro.

³⁷ Samlanon komuro Saul iinon kitianon kin koloon laligoro. Iwaanon goman miri Rehobot ii Yufreitis apu gowoyaa kosianon ero. ³⁸ Saulnon komuro Baalhanan, Akborwaa meria iinon Saulwaa kitianon kin koloon laligoro. ³⁹ Akborwaa meria Baalhanan komuro Hadarnon kitianon kin koloon laligoro. Iwaa sitiaa qata ii Pau. Embiaa qata Mehetabel. Ii Matredwaa borata ano Mezahabwaa esiaga laligoro.

⁴⁰ Iisoowaa gbiliuruta yonoo eja pon qa arengia ii isigiaa so ano goman miri balongiaa so kokaen kolooro:

Timna, Alwa, Jetet, ⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenaz, Teman, Mibsar, ⁴³ Magdiel ano Iram. Eja ii Edom kanagesowaa eja ponurugiaga laligogi qagiaa so goman miri balongiaa qagia qagi.

Edom qata mon iisoo iinon wala balon men rama laligon Edom kanagesowaa bemunjaleya kolooro. Kian.

37

Joosef ano daremunuruta

¹ Aisaknon Keinan balonon waba koloon laligoro meria Jeikobnon iikanon toroqen laligoro.

² Jeikobwaa gbiliuruta iyonoo sundugia kokaen:

Joosefnon eja gbaworo yambuya 17 kolooro daremunuruta, manaa embawoita sewangara mende memeta Bilha ano Zilpa yoroo merauruta yonowo lama ano meme (nonin) tuunja tuunja galen koma onoma laligogi. Kaen laligon daremunurutanon sili anqiti, iikawaa sunduya bologa bologa ii manja ijoro moma laligoro.

³ Jeikobnon eja wana kolooro meria Joosefnon kolooroti, iikawaajon mananon ii merauruta tosaana kuuya unuugun uutanon jopagon mun laligoro. Kamban monnon maleku koriga iima-ainjainjowo boria koriga ii men Joosef muro.

⁴ Mananon ii daremunuruta kuuya unuugun uutanon jopagon mun laligoroti, iwaa daremunurutanon ii iima kanain kazi ama mun iwo ala-alawaa qaaya mon mende amin moma laligogi.

⁵ Gomantiina monnon Joosefnon gaon mon iima iikawaa sunduya ii daremunuruta injoro mogi. Ii mogi uugianon waaro kazi mamaga moma mun laligogi. ⁶ Sunduya ii kokaen jero mogi: “Mobu, nii gaon mon iijenji, ii kokaen: ⁷ Anana gawonon laligon wiit padi boranana somongowombaa tani anjon. Kaen anin noonon wiit padi borana iikanon waama konja nano onoonon boran kanon mono noonon boran liligon sigon nanjuya.”

⁸ Kaen injoro moma daremunurutanon Joosef kokaen ijogi: “Gii nonoonon kin ponga koloon-

aga me? Gii onanon galen koma nonomambaa-
jon mojan me?” Joosefnon gaonja iima kawaa
sunduya injijoroti, iikawaajon yonoo uugianon
mombo torogon waaro kazi somata totoon moma
mun laligogi.

⁹ Kawaa gematanon gaon mon mombo iima
iikawaa sunduya daremunuruta kokaen injijoro
mogi: “Niinon gaon mon iibe iikanon ween, koin
ano sengelao 11 kanon noonon usugogi.”

¹⁰ Sunduya ii manja ano daremunuruta injijoro
mogi mananon temboma kokaen jen muro:
“Gii gaon tania kaanja ii nomaembaajon ii-
jana? Nii, nemunga ano daremunuruga nono
mono nomaenanon goonon kan jaasewanganon
simin kuma namonon usugowonaga?” ¹¹ *
Kaen kolooro daremunurutanon uugianon moto-
qoto moma mun laligogito, mananon qaa ii uu
konojanon ano ero romonjon laligoro. Kian.

Joosef sewanja menj wama Iijipt balonon kengi.

¹² Kamban monjon Joosefwaa daremunuruta
yononon mangiaanon lama tuunuruta galen
koma onombombaaajon Sekem goman kosianon
kema laligogi. ¹³ Iikanon laligogi Israelnon Joosef
kokaen ijoro: “Merana, goo daremunuruganon
Sekem kosianon lama tuunana galen koma
onoma laligojuti, ii mojan. Saanon koi kana
wasin gombe yonoonon kema.” Kaen ijoro
“Saanon kema,” jero.

¹⁴ Jero kokaen ijoro: “Gii mono kema dare-
munuruga ano lama tuunana injiima nomaen
laligojuti, iikawaa qaa sunduya ii menj eleema

* **37:11:** Apo 7.9

kaŋ jena momaŋa.” Kaen jero moro Hebron dondoonŋanŋga wasiŋ muro kema kema Sekem balonŋ keuro.

¹⁵ Sekem balonŋ keuma balŋ korianŋ kana moŋgama laŋ kema laligoro eja moŋŋonŋ mokolonŋ iima kokaenŋ qisiŋ muro: “Gii naa iwoiga moŋgama laligojan?”

¹⁶ Qisiŋ muro kokaenŋ meleeno: “Nii daremunuruna yoŋoojonŋ moŋganjenŋ. Yoŋonŋ dakanŋ liligoŋ lamaurugia galenŋ koma oŋonjuti, ii saanŋ jena momaŋa.”

¹⁷ Kaenŋ meleeno kokaenŋ jero: “Yoŋonŋ mono gomaŋ koi mesaŋ kenŋi. Dotan gomanŋ kembombaajŋ jegi mobe.” Kaenŋ jero moma daremunuruta yoŋoo kanagianŋ oŋotaŋ kema Dotan gomaŋ kosianŋ kema mokolonŋ oŋono.

¹⁸ Mokolonŋ oŋoma kosogianŋ mende keuroto, sigenŋsigenŋ endu karo daremunanŋ ii iima ajoroonŋ Joosef qewombaaajŋ anŋonanŋ anŋi.

¹⁹ Anŋonanŋ ama iyanŋgiodeenŋ kokaenŋ amiŋ mogi: “Iibu, gaonŋ ii-ii eja iikanŋ mono endu kaja.

²⁰ Ayo, mono kagi kema qeniŋ komuro qamoya apu roŋa moŋŋonŋ giliniŋ kemero kokaenŋ jewoŋa: ‘Oro kawalianŋ mono ii qero komuro.’ Gaonŋaa hoŋanŋ nomaenŋ koloowaati, ii mono iikawaa gematanŋ iiboŋa.”

²¹ Kaenŋ amiŋ mogi Ruubenŋ ii moma Joosef borogianŋga metogŋ laaligoya somoŋgomambaajŋ moma kokaenŋ jero: “Ii mono mende qeniŋ komuwaa.” ²² Toroqenŋ kokaenŋ jero mogi: “Saya mono mende maabu. Balŋ qararanŋkoŋkoŋanŋ apu roŋ koi nanji, ii

saanonj iikanonj giligi kemewaato, borogianonj mono iwaa selianonj mende oosirinj qewu.” Ruubenonj Joosef borogianonga metogonj anjonj koma wama manʒanonj eleema kembojonj moma qaa kaen jero.

²³ Kaen jero moma nanji Joosefnonj daremunjuruta yonʒononj kouro. Kouro malekuya koriga iima-ainʒainʒawo boria koriga mouma karoti, ii lanj horonj menjuʒenjuʒanji. ²⁴ Ii menjurama kogia qelanjinj menj kema apu ronʒonj giligi kmero. Apu ronj ii apuya qaa gbamenʒaga nano.

²⁵ Kaen ama nene newombaajonj kamaanj ragi. Kamaanj rama jaagia uugi keno Ismael kanagesowaa komahooro eja tosianonj Gilead gomanj mesaonj kamelgia dononj dononj kuunj onoma awanʒao kagi injiigi. Yonʒononj kamel qagianonj danje rombo, sele morimoriwaa kelega ano marasinj gere tokoya qata mor bala ii anji bosima Iijipt kantrinonj kembombaajonj kagi.

²⁶ Kaen injiima Juudanonj daremunjuruta kokaen injijoro: “Anana konana qeninj komuro sayaa qaaya kolatinj asanʒowonʒati eenj, iikanonj mono nomaenj ilaanj nononaga? ²⁷ Iionj ananaa konana koloonj ananaa sakitinana koloojiwaaajonj mono boronananonj selianonj mende oosirinj qewonʒato, saanonj kagi kema Ismael eja yonʒononj ii sewanʒa mewutiwaaajonj onʒomboʒa.” Kaen injijoro daremunjurutanonj ii moma uumotoonʒo ama wambe-laagi.

²⁸ * Kaen anji Midian balombaa Ismael kanagesowaa komahooro eja yonʒononj kanj kouma

* **37:28:** Apo 7.9

unuguwombaajon анги. Kaen анги kogia Joosef ii apu rononga horogi kouro silwa kota 20:non sewana mewutiwaajon onongi. Onongi Ismael eja yononon ii sewana men wama Iijipt kantrinon kengi.

²⁹ Kengi Ruubenon mongenga eleema apu ronon karo Joosef iikanon mombo mende nano iima wosoya juno wosobiria qendeema malekuya menjurano. ³⁰ Malekuya menjurama kouruta yononon eleema kan kokaen injoro: “Mera gba-woronon mono daengen alin sooja? Yei, mangaa siita! Iikawaa qaaya ananaa qananon uro mono nomaen ambenaga?”

³¹ Kaen injoro meme (nonin) ejia mon men qegi komuro Joosefwaanon maleku men meme iikawaa sayanon qendunon men boligi. ³² Men bolin malekuya koriga iima-ainainawo boria koriga ii men mirinon kema man qendeema kokaen ijogi: “Nono koi mokoolojon. Ii meraga Joosefwaanonga me qaago, ii saanon iima gosiwa.”

³³ Kaen jegi iima gosin kokaen jero: “Koi ii meranaanon malekuga. Oro kawalia monon mono japalelen qero komuro gogoro. Onanon, Joosef ii kitomitoro borombooron kolooro.” ³⁴ Kaen jen amburerej ama wosobiria qendeema malekuya menjurama selia namonon men bolin meriaajon kaman koriga jingen qama saama laligoro. ³⁵ Kaen laligoro meraborauruta kuuya yononon kan ulunkolen men mubombaajon angito, iinon ii qetama togon uukondungadeen moma kokaen jero: “Qaago! Niinon mono jingen qama saama

laligon komun koomu gomanon meranaanon kememaŋa.” Kaen jen Joosefwaajon sama laligoro.

³⁶ Kaen laligoro kambaŋ kanon Midian balombaa komahooro eja yononon Joosef wama Iijipt kantrinon keuma sewaŋa mewutiwaajon angɪ Faarao kimbaa jawiŋa mon qata Potifar, kimbaa laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiiga laligoroti, iinon ii sewaŋa mero welenqegeya omaya kolooro. Kian.

38

Juuda ano Taamar

¹ Kambaŋ kanon Juudanon daremunuruta onomesaon yagomaŋanon Adulam gomanon kemen eja mon qata Hira iwo rama laligoro.

² Kanon laligon Juudanon Keinan eja mon qata Sua iwaa borata iima embiaga mero motoon eri.

³ Motoon eri embianon koro ama mera men qata Er qaro. ⁴ Kaen gama mombo koro ama mera mon men qata Oonan qaro. ⁵ Kawaa baatanon mombo toroqen mera mon men iwaa qata Sela qaro. Mera ii Kezib gomanon laligon kanon mero.

⁶ Kaen laligogi Juudanon meria mutuya Er iwaajon emba mon qata Taamar muro embiaga kolooro. ⁷ Embiaga koloroto, Juudawaa meria mutuya Er iinon Pombaa jaanon kilega meme koloon laligoroti, iikawaajon Ponon jen tegon muro komuro. ⁸ Komuro Juudanon meria Oonambaajon kokaen jero: “Gii saanon dagaanon malo men qambota koloojaniwaa kana qaaya otaan iwo en dagaajon gbili mekolowa.”

⁹ Kaen jeroto, Oonanon gbili ii iwaa bunɔ mende koloowaati, kaen moma sili kokaen ama laligoro: Dataajon gbili mekolowabotiwaajon iwaa emba maloyawo en laligoriti, kambaan iikanon kambaan so mera mekomekoloowaa sele apuya ii een namonon maama laligoro. ¹⁰ Sili kaan ama laligoroti, ii Pombaa jaanon kilegamon kolooro. Kawaaajon Pononon ii kaanagadeen jen tegon muro komuro. ¹¹ Komuro Juudanon enaroya Taamar kokaen ijoro: “Gii mono mangaa miri gomanon eleema kema maloya laaligo laligona merana Selanon somariin somata koloongo gii gombaa.” Keeta kokaen romonjon kaen ijoro: Selawaa dawoita komuri iinon iikawaa so laligon kaanagadeen komuwabo. Kaen romonjon Taamar ijoro manaa gomanon eleema kema kanon rama laligoro.

¹² Kanon rama laligoro kambaan koriga tegoro Suawaa borata, Juudawaa embia iinon komuro. Komuro jinjen qama saama laligoro tegoro Juudanon goman balon qata Timna kanon eja tosianon iyanjaa lamauruta yonoo jugia motogiti, ii injimambaaajon uro. Adulam gomambaa eja alia Hira iwo motoon iikanon uri. ¹³ Uri Taamar buzu qaa kokaen jegi moro: “Moba, goo eja enaroganon mono lamauruta yonoo jugia motomambaaajon ama Timna goman balonon kenja.”

¹⁴ Kaen jegi moro. Juudawaa meria Selanon mono somariin somata kolooro kilen ii embia koloowaatiwaajon mende muro. Kawaaajon Taamarnon malo laligomambaa malekuya qetegon wan kawosenon wan jaaya esuun turun aoro.

Kaen ama Timna kekembaa kananon kema taon qata Enaim kanon keuma kiropo nagu kosianon raro.

¹⁵ Raro Juudanon kan iima jaasewanja esurotiwaajon ii mende iima koton ii kana somata embaga kaen romongoro. ¹⁶ Enaroyaga raroti, ii mende moma kotoritiwaajon ama kana goraayanon iwaanon kema kokaen ijoro: “Saanon kana niinon giwo ewota.”

Kaen ijoro moma kokaen qisiro: “Niwo ewagatiwaa tawaya mono naa iwoiga nomba?”

¹⁷ Kaen qisiro kokaen ijoro: “Nii neenaa tuunnona meme meria gbaworoya mon ambe goonon kawaa.” Kaen ijoro kokaen qisiro:

“Ii wala mende kan kouro qaagaa hona koloowaatiwaa iwoi mon ii nomba me qaago?”

¹⁸ Kaen qisiro kokaen jero: “Noo qaanaa hona koloowaatiwaa iwoi mon ii mono naa iwoiga gombenaga?”

Kaen jero kokaen meleeno: “Mungen aasoganon qaga mokotaankejani, ii ano iikawaa kasa wota ano gbaruga borongan menj nanjani, mono ii nomba.” Kaen meleeno iwoi ii mun iwo ero koro ano. ¹⁹ Iwo en waama mirianon kema wan kawosesenja luluuma qetegon malo laligomambaa malekuya ii mombo mouma laligoro.

²⁰ Kaen laligoro Juudanon kamba monon Adulam gomambaa eja alia Hira wasin kokaen ijoro: “Gii mono meme (nonin) meria gbaworoya menj kema emba ii muna noo qaanaa hona koloowaatiwaa iwoi ii meleema gon menj kawa.” Gawon kaen mewaatiwaajon Hira wasiro kenoto, Hiranon emba ii mende mokoloro. ²¹ Mende

mokoloon Enaim eja tosaanj kokaen qisin onoma jero: “Siimolon jigowaa kana somata embanon Enaim kokaamba kana goraayanon raroti, ii dakanon?”

Kaen jero kokaen meleema ijogi: “Emba kaanja monj ii kokanon mende laligoro.”

²² Kaen jegi Hiranon eenj eleema Juudawaanon kanj ijoro: “Niinon kema emba ii mende iibe. Gomanj iikawaa toya yonononj kaanagadeenj qaa kokaen jegi mobe: ‘Siimolon jigowaa kana somata embia monj ii kokanon mende laligoro.’ ”

²³ Kaen ijoro Juudanon kokaen jero: “Oo alana, mesaowa! Iinon iwoi ii saanon menj laligowaa. Iwoi monj amboraga, mono jomoma noronji gamunonj turunj norombabo. Niinonj meme meria gbaworoya koi ii saanon ambe kenoto, giinonj emba ii mende mokoloona.”

²⁴ Kaen jero koinj karoombaa so tegoro tosianon Juuda buzu qaa kokaen ijogi moro: “Goo enaroga Taamaronj mono serowilinj ama koro ama laligoja.”

Kaen ijogi Juudanonj ii moma Mooseswaa kana qaawaa so jenkooto kokaen ano: “Ii mono wama ororaanj gerenonj giligi kemenj jewaa.”

²⁵ Ii wama ororaanj kenji enaroyanon Juudawaajonj qaa kokaen ano keno: “Oo enarona, iwoi kokawaa toyanonj mono nono koro ama laligojenj. Kawaaajonj munjenj aaso koi, iikawaa kasa wota ano gbaru koi mono iima gosinj toya mokoloowa.”

²⁶ Qaa kaen ano keno moma anjaa iwoiya ii iima gosinj kokaen jero: “Iinonj qaa ii onja jeja. Niinonj ii merana Selawaa embia koloowaatiwaaajonj

mende mube. Kawaajon iinon mono nii nuugun emba dindina koloon qaa ii jeja.” Kaen jen emba iikawo mombo mende ero.

²⁷ Kanagen merabora memambaa kambananon kan kuuro mera gesoyaa uutanon sunesune eja meria woi rari. ²⁸ Rari mera memambaaon ano monon boria suluro kamaaro. Kamaaro koipu embanon ii iima moma kasa oso popolan menj borianon somongon kokaen jero: “Iinon wala asugija.”

²⁹ Kaen jeroto, mera kanon boria mombo hororo uro alianon wala asugiro. Iinon asugiro koipu embanon kokaen jero: “Oo mono iikaana ama kanaga menjurama asugijan.” Kaen jero qata Perez qagi. (Perez = Kania menjuranja.) ³⁰ Kawaa gematanon aliaa borianon beweso kasa oso popolan eroti, iinon asugiro qata Zera qagi. (Zera = oso popolan) Kian.

39

Joosef ano Potifarwaa embia

¹ Kamban batuya kanon Ismael kanagesowaa komahooro eja yononon Joosef wama Iijipt kantrinon keuma sewana mewutiwaajon angi. Angi Iijipt eja mon qata Potifar, Faarao kimbaa jawina mon ano laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaga laligoroti, iinon ii sewana mero welenqeqeya omayo kolooro.

² * Kaen ama laligoro Ponnon Joosefwo nano iwoi kuuya ama menj laligoroti, iikanonj toomorianj mokoloo. Inonj toya Iijipt eja iwaa mirinonj laligoro. ³ Kaen laligoro Ponnon Joosefwo nama kondoonj muro iwoi kuuya borianonj menj laligoroti, iikanonj toomorianawo kolooro. Kaen kolooro toyanonj ii iiro. ⁴ Toyanonj ii iiro awaa sokono iwaa jaanonj iima-ainj mokoloo ijoro anaa laaligoyaa galenja kolooro. Potifarnonj Joosef kuunj muro miriaa iwoi kuuya galenj kono esuhina bunyaya kuuya iwaa borononj ano kalanj koma laligoro. ⁵ Miriaa iwoiya ano esuhina bunyaya ii kuuya Joosefnonj galenj kombaatiwaa-jonj borianonj ano laligoroti, Ponnonj kambanj iikanonjadeen kanainj Iijipt eja iwaanonj miri iwoiya ii Joosefwaajonj ama kotuegonj laligoro. Potifarwaa mirianonj ano gawononj ilawoilaya kuuya eroti, ii kotumotue qaganonj ero. ⁶ Kaen ero Potifarnonj ilawoilaya enj muroti, ii kuuya Joosefwaaw borianonj andaboronj nama anj ii me woi iikawaa majakakaya monj mende moro. Inonj nene nemambaajonj kaangadeen motoqoto mende moma siiseweweya qaa laligoro. Joosefwaaw selia onjonbonjonj somariiro kaitanianonj iima-ainainawo ero laligoro.

⁷ Kaen laligoro kambanj tosia tegoro Potifarwaa embianonj Joosef iima iimanaanja moma kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.”

⁸ Kaen ijoroto, iinonj ii togonj toyaa embia kokaen ijoro: “Qaago! Moba, tona anj mirianonj ilawoila ejiwaa majakakaya mende mo-

* 39:2: Apo 7.9

makejato, esuhina bunɔya kuuya ii mono niinon galeŋ koma laligomambaajon noo boronanon andabororota eja.

⁹ Kaen ero miri kokawaa uutanon ii ano nii noroo ku-usunaranon mono ororon eja. Gi-inon iwaa embia koloojanjwaajon gii angon koma nonoto, iwoi tosia mon ii noojon mende angon kono. Kawaaajon nii nomaembaajon ama nanamemen bologa totoon kaanɔ ii ama iikanon Anutu qotogon singisongo ambenaga? Awawi totoon” ¹⁰ Kaen ijoro moma qaa kaanɔ ii weemboria so Joosef ijon laligoroto, iinon kilen ii qotogon kema iwaa duŋ eenon kema iwo ewoti-waajon mende wambelaaro. Kaen iwo motoon laligowotiwaajon kaanɔgadeen togoro.

¹¹ Kaen togon laligoro weemboria monon miriwaa welenqequeuruta yonoononɔa monon miri uutanon mende laligoro Joosefnon gawonɔa jejeta memambaajon miri uutanon uro. ¹² Uro emba iikanon Joosefwaa malekuyanon qelanjin men kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.” Kaen ijoroto, Joosefnon malekuya ii iwaa borianon mesaon olon koma qiqigon kema sombenon seleengen kamaaro. ¹³ Malekuya iwaa borianon mesaon olon koma sombenon kamaaroti, emba iikanon ii iiro.

¹⁴ Ii iima miriwaa welenqequeuruta onoono kagi ii kokaen injoro: “Mobu, lonanon Hibruu eja ii wama mirinananon karoti, iinon mono gonɔiso gonɔgeee ama nonoma laligoja. Iinon niwo ewojon noonon koujato, niinon qama gigilaajen. ¹⁵ Qama gigilaawe moma malekuya noo

wosonanon mesaon olon koma qiqigon kema seleengen kemeja.”

¹⁶ Kaen injon Joosefwaanon maleku kosianon ano ero Joosefwaa toyanon eleema kawaati-waajon mamboma raro karo. ¹⁷ Karo sundu ii kaanagadeen ijoro: “Hibruu welenqege eja ii wana ananaa mirinon karoti, iinon mono niwo gonangole amambaajon noonon koujaa. ¹⁸ Koujaato, niinon qa gigilaawe malekuya noo wosonanon mesaon olon koma qiqigon kema seleengen kemeja.”

¹⁹ Kaen ijoro Joosefwaa toya ii embianon sundu kaen jero moro kokaen ijoro: “Goo welenqeqeganon mono kaen ama nonja.” Kaen ijoro irina soono uuta gere jero. ²⁰ Uuta gere jero jen kotoero Joosef men Faarao kimbaa kapuare mirinon eja galen koma onoma laligogiti, mono kapuare miri iikanon oongi kemen en laligoro. ²¹ * Joosefnon kapuare miri iikanon laligoroto, Ponon Joosefwo nama kotuegon kiankoomu mun laligoro kapuare miriwaa galen wananon ii iima iwaajon iima-ainain moro. ²² Iima-ainain morotiwaajon eja kuuya kapuare mirinon ragiti, ii Joosefnon galen koma onombaatiwaajon iwaa boronon onoono. Iwoi kuuya kanon ama men laligogiti, ii Joosefnon jen koton ononotiwaa so otaan ama men laligogi.

²³ Ponon Joosefwo nama kotuegon mun kon-dooro iwoi kuuya ama men laligoroti, ii toomorianawo asugin ero. Kawaajon kapuare miriwaa galen wananon Joosef iwoi kuuya nomaen

* **39:21:** Apo 7.9

galen joma jen koton onoma laligoroti, iikawaa majakakaya mon mende totoon moma laligoro. Kian.

40

Joosefnon eja woi yoroo gaongaraa kania jero.

¹ Kamban tosia tegoro Iijiptwaa kin ponaa wain apu qambiwaawaa galena ano bered oonjoombaa galena yoronon somatagara Iijiptwaa kina qotogon kana songiri. ² Kaen ani Faarao kinnon jawina woi, wain oo qambiwaawaa galena wana ano bered oonjoombaa galena wana iyorojon irina soono. ³ Irina soono jen koto uruama kimbaa laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaa kapuare mirinon iwaa borianon oroongi kemeri. Joosefnon kapuare miri iikanonadeen laligoro. ⁴ Sikiriti yonoo kawali galengianon Joosef jen koton muro ii welen qen oroma laligoro. Kaen laligoro kamban tosaana toroqen kapuare mirinon en waama laligogi.

⁵ Kaen en waama laligogi Iijipt kimbaa wain apu qambiwaawaa galena ano bered oonjoombaa galena yoronon gomantiina motoonngo iikanonadeen gaongara iyanan iyanan iiri. Gaongaraa kania ii anan anan. ⁶ Ii iiri Joosefnon umugawodeen yoroonon uma iriuro ukamakamaa ama bosoleen rari.

⁷ Kaen rari Faarao kimbaa jawinwoita iyoronon Joosefwaa somatayaa kapuare mirinon iwo motoon rariti, ii kokaen qisin orono: "Oro kete nomambaajon jaasewangara wosobiri jaajaa uun rajao?"

⁸ Qisiñ orono kokaen meleema ijori: “Noro gaonjara anj anj iijotato, iikawaa kanagara ii moronon jero moboraga?” Kaen ijori Joosefnon kokaen jero: “Anutunon mono gaon kanagia jejetaa Toya koloojato, saanon kilen gaongara nijori momanja.”

⁹ Kaen jero wain apu qambiwaa galen wananon gaonja iiroti, iikawaa sunduya ii Joosef kokaen qero moro: “Nii gaonaa uutanon wain apu gere mon ii noo wosonanon nano iijen. ¹⁰ Wain apu gerewaa boria karon nanji kanain sota juma kouma kuuji, kaman iikanonadeen juraya kouma tuno kanjena kanjena asugin momogogi honaa kota osajuya. ¹¹ Osaagi nii Faarao kimbaa qambia boronanon men nama honaa kota men mejejaawe apuya Faarao kimbaa qambinon kero kimbaa borianon anjena.”

¹² Kaen qero moma Joosefnon kokaen ijoro: “Gaongaa kania ii kokaen: Gere boria karon ii mono weemboria karoombaa sareya kolooja. ¹³ Weemboria karon tegoro Faarao kinjon goo wanga metaama isama goma mombo gawonganon goombaa. Gii wala iwaanon wain apu qambiwaa galenaga laligon qambi Faarao kimbaa borianon ama laligonati, iikawaa so mono mombo ama laligowaga.

¹⁴ Kaen laligowagato, siiseweweya qaa laligowagati, kaman iikanon mono nii romonjon kiankoomu noma sunduna Faarao kin ijona moba. Kaen ama ilaan nona kapuare miri koi mesaon kamaabenaga. ¹⁵ Moba, nii Hibruu kanagesowaa balononga esunmumu qaganon

yongoro nuangi kanj kokaamba kaanagadeen iwoi bologa monj kapuare miri koikawaa dutanonj noonngitiwaa so ii mende ambe.”

¹⁶ Joosefnonj kaen jero moro bered oonjoombaa galenj wanjonj aliaa gaonjaa kania awaa jenj asariroti, ii iima kokaen jero moro: “Niinonj kaanagadeen gaonj iibe iikanonj bered konde karoonj noo wanjononj qindiinj kajeja. ¹⁷ Niinonj kawe konde qaganonj eu raji, iikanonj bered iwoi naanjiawo kania kania Faarao kimbaajonj ejato, koonja koonja yonjononj kouma konde qindiinj kajejati, iikanonjadeen ii nedaborojuya.”

¹⁸ Kaen jero moma Joosefnonj kokaen meleema ijoro: “Gaonjaa kania ii kokaen: Konde karoonj ii weemboria karoombaa sareyaga. ¹⁹ Weemboria karoonj tegoro Faarao kinjonj jenj kotoro wasanonj guunj qetoonj goma wanja ano qamoga metaama gere talonawononj mondonji koonja koonja yonjononj kouma busuga nedaborowuya.”

²⁰ Kaen meleema jero weemboria karoonj tegoro Faarao kimbaa kolokoloo kambanjonj kanj kuuro jawinjuruta kuuya ii nene lombanj onj onjono. Ii onj onjooma wain apu qambiawaa galenj wanja ano bered oonjoombaa galenj wanja iyoroo wanjara ii jawinjuruta yonoo jaanonj metaano. ²¹ Wain apu qambiawaa galenjonj wala gawonja menj laligoroti, ii toroqenj mewaatiwaaajonj kuunj muro mombo toroqenj qambi ii Faarao kimbaa borianonj ama laligoro.

²² Kaen laligoroto, kinjonj bered oonjoombaa galenj wanjaa qaaya jenj tegoro Joosefnonj gaongaraa kania jero moritiwaa so ii wasanonj uunj qetoonj wanja ano qamoya ii metaama

mondongji nano. ²³ Iikawaa gematanonj wain apu qambiwaaw galenj wana iinonj Joosef mende romonjonj muroto, ii duduunj qemasologenjaligoro. Kianj.

41

Kinjonj gaonj iiro Joosefnonj kanagara jen asariro.

¹ Yambu woi tegoro Faarao kinjonj gaonjonj kokaenj iiro: Iinonj Nail apu gowoyaa goraayanonj nano ² bulmakao donja 7 awaa soroya kele busugiawo ii apu gowoya iikanonja kouma bowololo batugianonj nama tembanj kegbanj negi. ³ Iyonoo gemagianonj bulmakao tosaanja 7 sii gbaranjiagadeen kaitanigia kaapironja ii apu gowoya iikanonja kouma bulmakao mutuya iyonoo kosogianonj kema apu gowoyaa goraayanonj nanji. ⁴ Bulmakao kaapironja sii gbaranjiagadeen iyonononj bulmakao donja awaa soroya kele busugiawo 7 ii gogonjonj. Faarao kinjonj gaonj ii iima iikanondeen uuta tooro moma waaro. ⁵ Waama gaonjaajonj mombo moma kemenj kema enj gaonjonj kokaenj iiro: Wiit dumunj kota gowoya motoongowaa batuyanonj honja kota somasomata kanjenjiawo 7 awaa totoonj ii tonjbama giliro kamaanj nanji.

⁶ Iyonoo gemagianonj honja kanjenjiawo 7 ii mombo tonjbama giliro kamaanj nanji balonj qararanjonjonjaa haamo gerianonj onjoro soolinj gipeya (auta) koloogi. ⁷ Honja boloboolo kanjenjiawo yonononj honja kanjenjiawo kogia somasomata kuukuuya ii gogonjonj. Faarao

kinjon ijkanondeen uuta tooro moma poran ama waama moro hona qaagoto, ii gaonga kolooro. ⁸ * Goman asariro Faarao kinjon gaonajon motoqoto moma Iijipt kantriwaa tiriqoonjon ano momakooto eja kuuya horon onono iwaa jaasewanonon kougi. Kougi gaon iirotiwaa sunduya ii jero mogito, kuuya yononon gaonaa kanagara ii Faarao kimbaajon jen asariwombaajon amamaagi.

⁹ Amamaagi wain apu qambiwaa galen wanonon nama Faarao kin kokaen ijoro: “Oo kin, nii kana songiweti, iikawaa qaayanon keteda koi uunanon kouro romonjojen. ¹⁰ Kamban monjon Faarao kinjon jawinwoita noroojon ama irina soono noma laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galenaa kapuare mirinon noonon rabe. Nii ano bered oonjoombaa galen wana ii niwo iyanaa kapuare mirianon noroono rari.

¹¹ “Iikanon rama laligon noronon gomantiina motoonjo iikanonadeen gaonara ana ana iiri. Gaonaraa kania ii iyanan iyanan. ¹² Gaonara iiri Hibruu eja gbaworo monjon iikanon norowo laligoro. Iinon sikiriti yonoo kawali galenaa welenqeqeya laligoro noro gaonara ii ijori. Iinon gaonaraa kanagara ii iyanan iyanan jen asarin norono. ¹³ Kanagara jero moritiwaa so hona mono tororo kokaen asugiro: Niinon gawona wala menj laligoweti, Faarao kinjon nii gawon iikanon mombo noonoto, alana bered oonjoombaa galenaa qaaya jen tegoro wasanon idon qetoon wana ano qamoya ii metaama

* **41:8:** Dan 2.2

mondonji nano.”

¹⁴ Kaen jero Faarao kinon moma Joosefnon jaasewanon koubaatiwaajon jen koton tosaan wasin onono kema kapuare miriwaa dutanonga uulanawo wama kagi. Kagi jero wan juya motogi opoqiisi malekuya utegon Faarao kimbaa jaasewanon kouro. ¹⁵ Kouro Faarao kinon Joosef kokaen ijoro: “Niinon gaon mon iibe kuuyanon iikawaa kania jewombaajon amamaajuto, monon goo kanaga kokaen nijoro mojen: ‘Monon gaon gijoro moma giinon iikawaa kania saanon jen asarinkejan.’”

¹⁶ Kaen jero Joosefnon Faarao kin kokaen meleema muro: “Oo Faarao kin, niinon qaagoto, Anutunon mono gaongaa kania jen asarin qaa awaa gono uuganon qeangowaa.”

¹⁷ Kaen meleema muro Faarao kinon kokaen jero: “Nii gaon iijeni, iikawaa utanon neeno Nail apu gowoyaa goraayanon nanjen. ¹⁸ Kanon nambe bulmakao don 7 awaa soroya busugia omakelegagiawo ii apu gowoya iikanon kouma bowololo batugianon nama temban kegban nejuya. ¹⁹ Iyonoo gemagianon bulmakao tosaan 7 sii gbaranagiadeen kaitanigia kaapiroña toton ii apu gowoya iikanon koujuya. Niinon bulmakao bologa toton kaan ii kamban monon Iijipt balon kuuya kokanon mende injiibe. ²⁰ Bulmakao sii gbaranagiadeen kaitanigia kaapiroña iyononon bulmakao don busugia omakelegagiawo 7 wala koujuti, ii gogon ononju.

²¹ “Ii gogon ononjuto, ii kilen kaitanigianon gogon ononjutiwaa so utequte mende kolooro

injijento, wala kaitanigianon kaapiroŋa totoon kouma nanjuyati, iyononon kaanjiadeen toroŋen nanjuya. Nii gaon kaen iima uuna tooro poran ama waajeŋa. ²² Waama mombo en gaon mon kokaen iijeŋa: Wiit dumuŋ kota gowoya motoongowaa batuyanon hona kota somasomata kanŋenŋiawo 7 awaa totoon ii tonŋbama giliro kamaan nanjuya.

²³ “Iyonoo gemagianon hona kanŋenŋiawo tosaŋa 7 ii unjuta juma kouma tonŋbama giliro kamaan nanŋi namo qararanŋonŋonaa haamo gerianon ii onoro soolin melaada ano gipeya (auta) koloojuya. ²⁴ Hona boloboolo gipeya kanŋenŋiawo ii hona kanŋenŋiawo awaa soroya ii gogon ononjuya. Niinon gaon woi ii iima tiriqoonjon ejauruna injijento, kuuya yononon iikawaa kanagara jeŋ asariŋ nombombaa amamaaju.”

²⁵ Faarao kinon kaen jero Joosefnon qaa kokaen ijoro: “Oo Faarao kin, goonon gaonwoi iikawaa kanagara ii motoonŋo koloojao. Anuntunon iwoi kanagen amambaajon moji, iinon ii Faarao kin gii gisaanja. ²⁶ Bulmakao donja 7 awaa soroya ii yambu 7:baa sareya kolooju. Wiit dumuŋ kota hona kanŋenŋiawo awaa totoon 7 ii kaanŋagadeen yambu 7:baa sareyaga. Kanagara ii ororon ano motoonŋo koloojao.

²⁷ “Bulmakao sii gbaranŋiagadeen kaitanigia kaapiroŋa 7 kanagen koujuti, ii yambu 7:baa sareyaga kolooju. Wiit dumuŋ kota hona kanŋenŋiawo 7 balon qararanŋonŋonaa haamo gerianon onoro soolin gipeya (auta) koloojuti, ii bodi laaligowaa yambu 7 iikawaa sareyaga

koloju. ²⁸ Anutunonj iwoi kanagenj amambaajon moji, iinonj ii gi gisaama qendeenja. Faarao kimbaajon qaa keteda koi kaen jejenj, ii mono iikawaajon ama jejenj. ²⁹ Oo kinj, yambu 7:baa so nene morianj somata qatawo asuginj Iijipt balon kuuya sokoma ewaa.

³⁰ “Ii ewaato, yambu 7 iikawaa gemagianon bodiwaa yambu 7 koloonj tiwitiwilaa somata kondooro Iijipt kantrinoj boliwaa. Iikanonj asugiro nene morianj wala Iijipt balononj eroti, ii balonj so yonononj duduudaborowuya. ³¹ Bodi ii kotakota totoonj ewaatiwaajon ama gomanj so ejemba yonononj nene moriambaa yambuya 7 wala Iijipt balononj eroti, iikawaa qaaya ii mombo mende romonjonj laligowuya. ³² Anutunonj gaonj kania motoonjo ii ambenja woi gono iijanji, ii kania kokaembaajon: Anutunonj qaa ii mono somonjonj jenj kotiinj anota raja. Ii jenj kotiinj anoti, kawaajon iikanonj mono uulanawo asugiwaa.

³³ “Kawaajonj Faarao kinj gii saanonj momakooto eja monj qaa tororo gosinkeji, ii meweenjonj kuuna Iijipt kantri koi galenj koma laligowaa. ³⁴ Kaanjadeenj kia wana wana kuunj onona gomanj sokoma galengiaga laligowu. Yonononj nene moriambaa yambuya 7 iikaanjaa uugianonj nene hongiawo Iijipt balononj asugiwuti, iikawaajonj jero mendeengi bakagia 5 koloogi yonoononga motoonjo motoonjo menj gawmambaa kowinonj menj kululuunj laligowu.

³⁵ “Yonononj nama mono jenkooto anji yambu awaa 7 koloowuti, iikaanjaa uugianonj nene hongia korebore menj kululuunj gosinj laligowu. Kaenj ama wiit dumunj kota ii Faarao kimbaa

kowi miria miria kanon men kululuun laligowu. Ii taon so gawmambaa kowi miria miria kanon men kululuun galen koma laligogi kanagembaa nenyaga ewaa. ³⁶ Nene kaen men kululuun laligowuti, ii mono gawmambaa kowi miri so galen kongi mawosusunon ero kanagen bodiwaa yambu ⁷ Iijipt balon so koloowaati, kamban iikanon ii saanon men mendeema nen laligowuya. Kaen angi kantriwaa kanatuuru nononon bodi iikawaa kambananon nenewaa mende komun gororongowonon.” Kianj.

Faarao kinon Joosef Iijiptwaa eja ponon kuuro.

³⁷ Joosefnon qaa kaen jero Faarao kin ano jawinuruta kuuya yononon aren iikawaajon mogi sokono ainon mogi.

³⁸ Kaen mogi Faarao kinon jawinuruta kokaen injoro: “Eja kokawaa uutanon ben yonoo unyanon nano laligoji, nono ii kaanon eja mon saanon mende mokoloowonon.”

³⁹ Kaen injoro mogi Joosef kokaen ijoro: “Anutunon qaa aren kuuya koi gisaanji, iikawaajon gii kaanon momakooto eja qaa tororo gosinagati, ii mon mende laligoja. ⁴⁰ * Kawaajon gii mono naa jinjon mirinaa galen wanon kolon laligowa. Giinon noo kanagesouruna kuuya jen koton onon yononon mono goonon qaa ten koma qaagaa baatanon laligowu. Niinon jinjon dun raronon ramakejen, iikayadeen romonon kawaajon ama gii guugun somataga kolon laligomanon.”

⁴¹ Kaen ijon toronon kokaen ijoro: “Moba, niinon gii Iijipt kantri kuuya kokawaa eja pononon

* **41:40:** Apo 7.10

liligowagatiwaajon kuun gonjen.” ⁴² * Kaen ijon boro susuyaa jenjen kanon aaso munjen kaanja qata mokotaan laligoroti, ii qetegon Joosefwaa boro susuyanon mouro. Opoqiisi maleku iima-ainjainawo opo taananon memeta ii mouma mun soron goulnon memeta mon ii men Joosefwaa aroyanon kono kemero.

⁴³ Kaen ama hoos kare qabo soroya anaa kareyaa qerewenja ii iwaajon jen tegoro iikanon uro hoosnon horogi kema kan laligoro. Kaen kema laligoro kimbaa sikiriti manjaqeje eja monnon wala qele kema goda qen mubombaa-
jon kokaen qaro qagi laligoro: “Geja! Mono kesaambu!” Kaen ama mun Iijipt kantri kuuyaa eja ponga kuun muro. ⁴⁴ Faarao kinnon Joosef kokaen ijoro: “Niinon Faarao kin kolojento, Iijipt kantri kuuya kokaamba monnon mon mono goo jega qotogon boria me kania mende metaam-
baa.”

⁴⁵ Kaen ijon Joosefwaa qata gbilia (Iijipt qaanon) Zafenat-Panea qaro. Kaen qama Heliopolis taombaa jigo gawon galen qata Potifera iwaa borata Asenat ii embiaga koloowaatiwaajon muro. Kaen kantriwaa eja ponga koloon Iijipt kantri iimambaa-
jon kema liligoro. ⁴⁶ Joosefnon yambuya 30 kolooro kanon Faarao Iijiptwaa kinja iwaa jin-karon gawon kanain mero. Ii men Faarao kimbaa sitia mesaon Iijipt uutanon sokoma liligon laligoro.

⁴⁷ Nene moriambaa yambuya 7 iikawaa kam-
bananon balongianon nene honombononja qaa asugin onono. ⁴⁸ Nene moriambaa yambuya 7

* **41:42:** Dan 5.29

kaŋ kuugiti, iikawaa kambaŋaŋoŋ Joosefnoŋ jeŋ kotoŋo nene kania kania Iijipt balonoŋ asugigiti, ii meŋ kululuuŋ taonŋia so kema gawmambaajoŋ aŋgi. Namo koria taonŋ so liligoŋ rama kengiti, iikaŋoŋ nene hoŋa asugigi ii meŋ taonŋia so kema qeŋjaaro kowi mirigianoŋ aŋgi. ⁴⁹ Joosefnoŋ jeŋ kotoŋo wiit padia ano dumuŋ kota tosia ii qeŋjaaro kowi mirigianoŋ honoŋa qaa meŋ kululuuŋ aŋgi. Ii sakasiŋ kowe goraayoŋoŋ ejiwaa so uma nano. Nene moriaŋ kelemaleleŋ asugiŋ toroqen erotiwaajoŋ nene tarugia ii toroqen weenŋoŋ bimbimgogi bimooro amamaŋ mesaogi.

⁵⁰ Bodi kambaŋaŋoŋ mende kaŋ kuuro walawala kaŋoŋ embia Asenatnoŋ Joosefwaa merawoita woi orono. Asenat ii Heliopolis taombaa jigo gawoŋ galen qata Potifera iwaa borataga. ⁵¹ Meria mutuya kolooro Joosefnoŋ qaa kokaen jero: “Anutunoŋ ilaan nono kakasililiŋ majakakana kuuya ano amanaa gomambaa iwoiya kuuya ii duduun laligojeŋi, iikawaaajoŋ.” Kaen jeŋ meriaa qata Manase (Duduueŋ.) qaro. ⁵² Meria kanageŋa kolooro Joosefnoŋ qaa kokaen jero: “Nii siimbobolonaa baloŋaŋoŋ laligowe Anutunoŋ koloŋseisei nonji, iikawaaajoŋ.” Kaen jeŋ qata Efraim qaro. (Efraim = Koloŋseisei nonja.)

⁵³ Nene moriaŋ somataa yambuya 7 Iijipt baloŋ sokoma kaŋ kuugiti, ii eŋ kougi tegoro. ⁵⁴* Yambu 7 ii tegoro Joosefnoŋ qaa jerotiwaa so bodiwaa yambuya 7 ii kanain kaŋ kuugi. Bodi ii baloŋ tosia kuuya sokoma koloŋoŋ eroto, Iijipt balonoŋ nene

* **41:54:** Apo 7.11

ii gomaŋ so kowigianonj ero. ⁵⁵ * Iijipt kanageso korebore yonononj kanainj bodi moma Faarao kimbaa qama nene onjombaatiwaajonj welengi. Welengi moma Faarao kinjonj ii kuuya kokaenjinjoro: “Onjo mono Joosefwaanonj kengji iwoi ii me ii ambutiwaa jenj kotonj onjombaati, ii mono tenj koma otaanj amakebu.”

⁵⁶ Bodinonj kantri kuuya sokoma enj Iijiptwaa gomaŋa gomaŋa kuuya kanonj toroqenj mamaga bimooro. Kaenj kolooro Joosefnonj jenj kotooro qenjaaro kowi miria miria iyonoo nagugia horonj nene ii Iijipt yonononj sewanja mewutiwaajonj anji. ⁵⁷ Bodi ii balonj kuuya sokoma bimoonj erotiwaajonj ejembanonj gomaŋ so kanonja Iijipt kanj Joosefwaanonj kouma nene sewanja menj laligogi. Kianj.

42

Joosefwaa dauruta Iijipt balononj kengji.

¹ Iijipt kanonj nene eroti, qaa ii Keinan balonj kanonj jegi tuno Jeikobnonj moma merauruta kokaenjinjoro: “Onjo mono naambaajonj silemale ama kuru jaa aima laligoju? ² * Iijipt kanonj wiit dumunj kota eji, niinonj qaa kaenj mobe. Anana mende komunj laaligo toroqenj laligowombaa onjo mono waama Iijipt kemenj kanonj nene tosia sewanja menj kagi nenj laligowonja.”

³ Kaenjinjoro moma Joosefwaa dauruta 10 ii mirigia mesaonj nene sewanja mewombaaajonj Iijipt balononj kembombaa anji. ⁴ Manja Jeikobnonj Joosefwaa koga Benjamimbaa

* **41:55:** Jon 2.5 * **42:2:** Apo 7.12

qaganonj tiwitiwilaa monj ubabotiwaajonj toroko moro. Kawaajonj ii dauruta yonjowo mende wasinj muro kenji.

⁵ Keinan balononj bodi ii kaanjadeenj eroti-waajonj Israelwaa merauruta yonjononj Keinan eja tosanonj kenjiti, iyonoo batugianonj wiit dumunj kota sewanja mewombaajonj motoonj kenji.

⁶ Kenjito, Joosefnonj Iijipt kantriwaa eja pongia rama laligoro. Iinonj wiit dumunj kota ii kangesoya kuuya yonjononj sewanja mewutiwaajonj ano iwaanonj kouma laligogi. Kawaajonj dauruta kagiti, iyonjononj kouma iikanonjadeenj iwaa batanonj siminj kuma namononj usugogi. ⁷ Kaen usugogi Joosefnonj dauruta injiima moma kotonj onjoto, iyanjaa kania kolatinj onjoma waba eja tani ama onjoma horonj ureenj onjoma qaa geriawo jenj kokaenj qisinj onjono: “Onjo mono dakaya naambaajonja kajuya?” Qisinj onjono kokaenj meleengji: “Nono Keinan balononga nene sewanja mewombaajonj kajonj.”

⁸ Kaenj meleengji Joosefnonj dauruta injiima moma kotonj onjoto, yonjononj ii mende moma kotonj mugi. ⁹ * Mende moma kotonj mugi Joosefnonj eenjanonj gaonja yonjoonj iiroti, ii momoyanonj kouro romonjonj sonj jaa susugia motonj kokaenj injijoro: “Yei, mangaa siita! Onjo kike kakasilinj ejaga kolooju. Nono kantrinana dakanonj baagenj looloria ero aworo (defence) ama manja qewombaajonj bimoojonj, onjononj ii iima gosinj mobombaajonj koi kajuya!”

¹⁰ Kaenj injijoro kokaenj meleengji: “Oo eja

* 42:9: Jen 37.5-10

ponnana, kaen qaago. Welenqequeuruga nono nene sewana mewombaajon kajona. ¹¹ Nono kore eja motoongowaa merauruta koloojon. Nono eja dindina laligon qolomolon mende jenkejon. Goo welenqequeuruga nononon balon iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga mende koloojon.”

¹² Kaen meleengi totoronkota “Qaago toton!” qama kokaen toroqero: “Nono kantrinana dakanon baagen aworo (defence) ama manja qewombaa bimoojon, onjo ii iima gosin mobombaajon koi kajuya!”

¹³ Ii moma kokaen meleengi: “Welenqequeuruga nono Keinan balombaa eja motoongowaa meraurutaga, daremun 12 koloojon. Konana konoganon kamban kokaamba mannanawo mirinon raro mononon mende toroqen laligoja.”

¹⁴ Kaen meleengi kokaen jen onono: “Kaen koloorogo onjo onanon goman iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga koloojuti, ii mono injiodaborowe tegoja.

¹⁵ Kaen laligojutiwaajon niinon kokaen angotete men onomana: Faarao kinonon jaawo laligoji, niinon qaa hon toontona iikawaa so jojopon qaa kokaen jen kotiijen: Kogia konoganon koi mende kawaati een, onjo mono balon koi mende mesaon kembuya. ¹⁶ Onjo qaa hona jeju me qaago, niinon ii angotete memambaajon kokaen jejen: Onjo mono batugianonga mon wasigi kema kogia konoga wano koi kawao. Tosaana onjo mono koi mamboma kapuare mirinon rama laligowu.

Kaen mende ambuti een, onjo onjanon balon iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga kolooju. Faarao kinjon jaawo laligoji een, niinon qaa hona toon iikawaa so jojopan qaa ii jen kotiijen.”

¹⁷ Kaen jen onoma jero kapuare mirianon onjoongi weemboria karoombaa so ragi. ¹⁸ Weemboria karon koloorogo Joosefnon kan qaa kokaen injoro: “Jaagiawo toroqen laligowombaajon mobuti een, onjo mono iwoi jemanati, ii анги niinon saanon laaligogia somongomaŋa. Niinon kaanagadeen onjo kaanŋa Anutuwaa jeta uugumambotiwaajon keena momakejen. Kawaajon onjo mono kokaen ambu: ¹⁹ Onjo eja dindiŋa qolomolonga qaa laligojuti een, daremun onjoononga mono moŋnon kapuare mirinon toroqen raro tosaanŋa onjo saanon wiit dumun kota meŋ gomangianon eleema kembu. Iikanon kema mirigianon kanagesourugia bodi qaganon laligojuti, ii nene onjombu. ²⁰ Onjo mono kaen kema kogia konoga wama noonon kawu. Kagi qaagiaa honanon kaen asugiro iima moma koton mende unjuwe komuwuya.” Qaa kaen injoro mono iikawaa so анги.

²¹ Yoŋnon Hibruu qaagianon batugianon qaa kokaen amin mogi: “Nono konana sili ama munini, iikawaa irona kileganon mono onjanon qanananon uja. Inon laaligoya somongon kiankoomu mubombaajon welema kuun nonono kakasilini somata iininto, iwaa qaaya moma ii tondu mende otaanin. Kawaajon kakasilinin lombotawo koi kanon ananaa qanananon uja.”

22 * Kaen aminj mogi Ruubenonj kokaen jero: “Nii kambaŋ kanaŋ kokaen injiowe: ‘Onjo eja gbaworo ii mono sili bologa mende ama mubu.’ Kaen injioweto, onjo noononj qaa ii qewagonj silemale anji. Mobu, kambaŋ kokaamba iwaa sayaa ironjanonj mono qanananonj uro kakasililin mojonj.”

23 Kaen aminj mogi Joosefnonj yonjowo Iijipt qaanonj qaa jero moŋnonj meleeno. Kawaajonj yonjononj qaagia jegi saanonj moma asariroti, ii daurutanonj mende moma kotogi. 24 Joosefnonj qaagia moma asarinj eleema saaro. Saama mombo eleema injiima yonjowo qaa jero. Yonjowo qaa jenjo Simeon batugianonja menj jero yonjoo jaagianonj somonjogi. Kianj.

Joosefwaa dauruta Keinan balononj eleengi.

25 Joosefnonj jenkooto kokaen ano: “Welenjeqe onjo mono eja iyonjoo taru gesogianonj wiit padi mougi qaa ootanonj kouro motomotoonj yonjooononj monen esugia ii totogianonj anja anja tarugianonj moubu ano kana kekembaa nene samonja ii kaanjadeen onjombu.” Kaen jenj kotonj onjono iikawaa so otaanj anji. 26 Kaen otaanj anji wiit padi tarugia ii donji qagianonj somonjonj mesaonj kenji. 27 Kema kema gaonj ewombaajonj miri moŋnonj keuma daremunj yonjooononja moŋnonj donjia wagimambaajonj ama taru kasia isama monen esuya ii taru qaa ootanonj nene qaganonj raro iiro. 28 Ii iima daremunja kokaen injjoro: “Hei! Iibu, noononj monen koi mono meleema tarunanonj mougi rajaa.” Kaen moma wosogia

* 42:22: Jen 37.21-22

juno aarun tililingon aima aon kokaen jegi: “Anutunon koi mono naa iwoiga ama nononja aan?”

²⁹ Kema kema Keinan balonon mangia Jeikobwaanon keuma iwoi koloon ononoti, iikawaa sunduya ii kuuya kokaen ijogi moro: ³⁰ “Kantri iikawaa eja ponja iinon horon ureen qaa molankota jen goman iimagoosiwaa manjageqe ejaga koloowonagati, iikawaa tani kaanja ama nonono.

³¹ “Kaen ama nononoto, nono ii kokaen ijoni: ‘Nono eja dindiņa qolomolonana qaa laligon balon iima gosiwombaajon ama mende kajon. Qaago toton! ³² Nono eja motoongowaa meraurutaga, daremun 12 koloon laligojon. Monon mende toroqen laligoro konana konoganon kamban kokaamba Keinan balonon manjanawo mirinon raja.’

³³ “Kaen ijoni balon iikawaa eja ponanon nonoojon qaa kokaen jero: ‘Ono eja dindiņa me qolonmolongoya laligojuti, ii kokaen gosin onoma momanja: Onoononga daremungia mon ii mono mesaogi niwo koi raro tosaanja on saanon wiit padi men eleema kembu. Kema mirigianon kanagesourugia bodi laligojuti, ii nene onombu.

³⁴ Ono goman iimagoosiwaa manjageqe ejaga qaagoto, eja dindiņa qolomolonia qaa laligojuti, ii kokaen gosin onoma momanja: Ono mono kema kogia beju ii wama noonon kawu. Kaen kagi daremungia meleema onombe saanon balon kokanon angunen-qangunen ama laligowu.’ ”

³⁵ Kaen jen taru gesogianonga nene kowigianon maagi monen esugia monengiawo ii tarugianon motomoton totogianon raro

mokoloogi. Monen esugia mokoloon iima ii ano mangia motoon aarun lalanani toroko mogi. ³⁶ Kaen mogi mangia Jeikobnon kokaen injjoro: “Ono merauruna korebore nuambombaajon moju: Joosefnon mende laligoja. Simeon ananawo mende laligoja. Benjamin ii kaanjadeen nuama wama kembombaajon jeju. Siimbobolo kuuya kanon mono noo qananon uja.”

³⁷ Kaen injjoro moma Ruubenon manja qaa kokaen ijoro: “Nii Benjamin mende wama eleema kan gomanati een, gii saanon neenaa merawoina woi ii uruna komuwao. Benjamin ii saanon noo boronanon ana ii mono galeen koma kema laligon wama eleema kan gomanja.”

³⁸ Kaen ijoroto, Jeikobnon meleema jero: “Merawoina konoga woi iyoroononga datanon komuro koganon motoongo laligoja. Ono kananon kembombaajon mobuti, iikanon tiwitiwilaa monon iwaa qaganon ubaati een, onon mono kondoogi wosobiri uutanon mono noo qananon uro komun wan juna langonawonon koomu gomanon kememanja. Kawajon noo merananon mono nomesaon onowo mende kembaa.” Kian.

43

Joosefwaa daremunuruta eleema Iijipt kengi.

¹ Keinan balonon bodi lombotawo ii toroqen ero. ² Jeikobwaa kanagesourutanon wiit padi Iijipt kantrinonja men kagiti, ii kuuya nedaborogi qaono mangianon merauruta kokaen injjoro:

“Ono mono mombo eleema kema nenenana tosaanja sewanja mewu.”

³ Kaen injjoro Juudanon kokaen jero: “Eja pon iinon kaparan koma nonoo galej meme qaa kotakota kokaen jero: ‘Kogianon onowo mende kawaati een, ono mono noo jaasewananon mombo koubombaajon amamaawu.’” ⁴ Kawaajon giinon konana wasina nonowo kawaati een, nononon saanon gomesaon nenenana sewanja mewombaajon kembonja. ⁵ Eja iikanon qaa kokaen ninijoro: ‘Kogianon onowo mende kawaati een, ono mono noo jaasewananon mombo koubombaajon amamaawuya.’ Kawaajon giinon Benjamin anjon kombagati een, nono mende kembonja.”

⁶ Juudanon kaen jero Israelnon kokaen jero: “Ono mono naambaajon kogia mon laligojiwaa qaaya eja ii ijogi morotiwaajon nii uulombo somata nonju?”

⁷ Kaen jero kokaen meleema jegi: “Eja iikanon anana ano kanagesourunana ananaajon tororo qiqisi kania kania nonoma kokaen ninijoro, ‘Mangianon jaawo laligoja me qaago? Daremungia mon laligoja me qaago?’ Kaen jerotiwaajon qiqisiya ii nononon onanondeen jen meleenin. Iinon kanagen konana wama kawutiwaajon jenagati, ii mono walawala kamban kanon nomaen mobonaga?”

⁸ Kaen jegi Juudanon manja Israel kokaen ijoro: “Kawaajon eja gbaworo ii mono noo boronanon ama wasina motoon kembonja. Kaen ana afaanjon uulanawo gomesaon kananon kenin nono, gii ano embameraurunana anana

mende komuŋ gororoŋgowoŋa. ⁹ Benjamimbaa laaligoyaa doweya iikawaa qaaya mono noo boronoŋ ero eleema kaŋ gomambaajon jeŋ koti-ijen. Niinoŋ ii mende wama eleema koi kaŋ goo jaasewanŋanoŋ mende oomaŋati eenj, iikawaa ironanoŋ mono noo qananon uro goo jaanon bosima laligowe namonoŋ laaligona tegowaa. ¹⁰ Kambaŋ koriga ezelobezelo ama mende mam-bombonagati eenj, nononoŋ mono endu kema eleema koi kaniŋ ambeŋa woi koloonaŋa.”

¹¹ Kaen jero amagia Israelnoŋ kokaen jero mogi: “Kaen kolooji eenj, oŋo mono kokaen ambu: Gomaŋ kokawaa toomoriaŋa awaa tootoŋ tosia koi kaŋa ii meŋ taru gesogianoŋ mouma kema eja ii kalen mubu: Sele morimoriwaa kelega tosia, moron apuya, dane riki, marasiŋ gere tokoya qata mor gipi, komon, gou ano seu wakato iikawaa hongia. ¹² Silwa monen walaga taru gesogiaa qaa oogianoŋ mougi meŋ kagiti, ii ano iikawaa so qaganon toroŋen ama mindirigi jaŋgoyanoŋ somariin 2:waa so kolooro ii meŋ eleema kema mubu. Tosianoŋ koposo ama ii gesogianoŋ anŋi me nomaen?

¹³ Kogia kaŋagadeen wama uulaŋawo waama eja iikanon mombo eleema keŋgi. ¹⁴ Anutu kuusuŋ kuuyaa Toyanoŋ mono eja iikawaa jaanon kiankoomuya oŋono iinoŋ daremuŋgia mon ano Benjamin ii oŋowo mirinoŋ koi eleema kawuti-waajon wambelaawaa. Noo meraurunoŋ komuntiwilaa ambuti eenj, niinoŋ mono eenj totoon laligomaŋa.”

¹⁵ Kaen injjoro kalen iwoi ii meŋ silwa monen meŋ kagiti, iikawaa so qaganon toroŋen ama

mindirigi jangoyanon somariin 2:waa so kolooro. Ii men Benjamin motoon wama waama uulanawo Iijipt kema Joosefwaa jaanon keugi. ¹⁶ Keugi Joosefnon Benjamin ii yonoo batugianon iima iikanondeen miriaa galeŋa kokaen jen koton muro: “Gii mono eja koi unjuama neenaa mirinon kema onjoona rabu. Ragi kema oro mon qen on weembaa neneya mozozongona yononon saanon niwo motoon nene newonŋa.” ¹⁷ Joosefwaa miriaa galeŋanon jen koton murotiwaa so eja ii unjuano Joosefwaa mirianon kenŋi.

¹⁸ Unjuano Joosefwaa mirianon kema jenengia ororo toroko moma kokaen romongon batugianon jegi: “Wala kanin monenana meleema taru gesonananon mougi men keninŋi, iikawaajon yononon mono nunuama kan koi nonoonŋi rajon. Yononon mono qelanjin nunun ureen haamo ama nonoma nonoonŋi welenqeqeuruta omaya koloonin dongiurunana kalugon anŋon koma onjombubo.” ¹⁹ Kaen jen nama Joosefwaa miriwaa galeŋa iwaanon uma kenŋi miri naguyanon nano iwaajon qaa kokaen jegi: ²⁰ “Oo somatanana, nono kambaŋ mutuya nene sewanŋa mewombaa-jon koi kanin. ²¹ Kan nene sewanŋa men mombo eleema kema kananon miri mononon kema ewombaa-jon rama taru gesonanaa kasia isama monenana totonananon ii kore gesonana anŋa anŋa qaa oogianon nene qaganon raro iinin. Kawaa-jon monen ii kete mombo meleema men kajon. ²² Silwa monen ii moronon taru gesonananon meleema mombo anoti, ii nono mende mojon. Nononon ii ano silwa monen tosaanŋa ii qaganon

torokuun nene sewanja mombo mewombaajon gesonananon mouma men kajon.”

²³ Kaen jegi miri galenanon kokaen jero: “Ma-jakaka mende mobu. Onoangiaa ano mangiaa Anutugianon mono mombaa uuta kuuro silwa monen ii taru gesogianon mouro mokoloogi. Niinon onoonon silwa monen ii medaborowe. Kawaajon keegia mende moma mono uubonjon rabu.” Kaen jen Simeon wama yonoonon kari.

²⁴ Kari motoon unjuama Joosefwaa mirinon ugi kanagia songbambutiwaajon apu onono ano dongigia loloo gbojoja nenegia unuagiuro.

²⁵ Yononon weembaa neneya Joosefwaa mirinon motoon newutiwaa qaaya mogi. Kawaajon Joosefnon ween biiwianon mirianon koubaatiwaajon mamboma kalen iwoigia ii asuganon arenjon ragi. ²⁶ Ragi Joosefnon mirinon karo kalen iwoigia men kan mirianon ugiti, ii mun batanon simin kuma namonon usugogi. ²⁷ Usugon waagi jolongia injion nomaen laligojuti, qisin onoma kokaen injoro: “Mangia eja wanaajon nijogiti, iinon nomaen laligoja? Toroqen jaawo laligoja me qaago?”

²⁸ Kaen jero kokaen meleengi: “Goo welenqeqega, nonoo amanananon saanon laligoja. Mono toroqen jaawo laligoja.” Kaen meleema goda qen mun simin kuma namonon usugogi.

²⁹ Kaen angi jaaya uuro kema karo koga Benjamin, iyanaa nemunaa meria ii iima kokaen qisin onono: “Kogia konogaajon nijogiti, iinon

koi kolooja me nomaen?” Qisiņ onoma toroqen kokaen ijoro: “Merana, Anutunoņ mono kiankoomu gono laligowa.”

³⁰ Kaen ijon koga iima wosoya pororogoro jaaya kalilingoro saamambaajon moma iikanondeen alanzaņ eleema onomesaon uulaņawo miri uuta oloņa moņnoņ uma aņodeen rama saaro.

³¹ Saadaboron jaauņa songbama miri uuta oloņa ii mesaon kaņ tororo mokosiņgoņ nama iyaņa galen koma aon nembanene kombutiwaajon jero.

³² Iijipt yoņonoņ Hibruu ejemba yoņowo motoon nene newombaajon mogi arokuukuuyawo koloojiwaajon ii amamaankeju. Kawaaajon Joosefwaa nenea ii iyaņa koma mugi raro daremunuruta yoņoo ii iyaņa koma ononņi ragi Iijipt ejemba iwo nene newombaajon kaņ ragiti, iyoņoo nenegia ii iyaņa koņņi ragi. ³³ Joosefnoņ jero daremunuruta ii koloogitiwaa so areņgoņ ononņi mutuyanon jaaqeqeyanon raro bejugianon konoganon raro Joosefnoņ jaasewan qen onoma raro. Kaen rama iyaņgia aima koton aon waliņgoņ ragi.

³⁴ Kaen ragi Joosefnoņ jero iyaņa nene dunnoņa nene tosaņa mendeema meņ kaņ koma ononņi koga Benjamimbaajon ambeņa 5:waa so toroqen koņņi nero. Kaen neņ Joosefwo jejelombaņ ama afaaņkota apu kotiga neņ korisoro qaganon ragi. Kian.

44

Joosefnoņ daremunuruta qambiwaa aņgobato meņ onono.

¹ Kawaa gematanon Joosefnon miriaa galeŋa jeŋ koton mun kokaen jero: “Gii mono eja iyonoo taru gesogianon wiit padi ii elaawutiwaa so mouna qaa oogianon koubu. Kaanjiadeen motomotoon yonoonon moneŋ esugia ii anŋa anŋa toto qeŋ taru gesogiaa qaa oogianon amba. ² Kogia konoga iwaa taru gesoyaa qaa ootanon neenaanon qambi silwanon memeta ii mono wiit padiwaa moneŋa meŋ karoti, iikawo amba.” Kaen jeŋ koton muro iikawaa so ano.

³ Goman asariro umugawodeen eja ii wasin ononŋi donŋigia unuama kananon keŋgi. ⁴ Kema siti mesaon koriganon mende keŋgi Joosefnon miriaa galeŋa kokaen jeŋ koton muro: “Gii mono uulanawo waama eja ii onotaan kema mokolon injiima kokaen qisin onomba: ‘Eja Ponon awaa ama onono onono mono naambaajon iikawaa kitia kilegamon meleema mun kaju? ⁵ Noo somatananon qambia qaan neŋkeji ano qambia iikanon unju qeŋ qaa aasangoyaa kania mokolonkeji, onono qambi ii mono naambaajon yongoro meŋ kaju? Onono sili ii bologa totoon anju!’ ”

⁶ Joosefnon miriaa galeŋa kaen jeŋ koton muro kema mokolon onoma qaaya ii jerotiwaa so ijoro. ⁷ Injoro moma kokaen meleengi: “Somatanananon qaa tania kaanŋa ii mono naambaajon jeja? Goo welenqeqeuruga nononon sili bologa kaanŋa ii mende totoon anjon. Ii yamagen! ⁸ Moba, nono taru gesonanaa qaa oogianon silwa moneŋ esu mokolonini, ii kaanŋadeen Keinan balonŋa meŋ kan go-

nin. Nono mono naambaajon silwa me goul ii somatagaa mirinonga yongoro mewonaga? ⁹ Welenqequeuruga nonoononga mombaa taru gesoyanon silwa qambi ii mokoloowagati een, iinon mono koomuwaa bunaga kolooro tosaanja nononon somatanana, goo welenqeque omaya koloon laligowonja.”

¹⁰ Kaen meleengi kokaen jero: “Iikaanja kanon awaa. Jejutiwaa so ii saanon ambonja. Mombaa taru gesononja silwa qambi ii mokoloomanati, iinon mono noo welenqeqena omaya koloowaato, tosaanja onoo selegianon qaa mon mende ero saanon onjoangiideen mirigianon kembu.”

¹¹ Kaen jero moma kuuyanon gesogia anja anja uulanawo qetegon men kamaan namonon ama qaa oogiaa kasia isangi. ¹² Aisngi Joosefwaa miriaa galejanon dagia mutuyaa taru gesoyanonga kanain qengama mongama kema kema ko bejugia Benjamimaa taru gesoyanon tetegoyanon iima qambi ii iikanon mokolooro. ¹³ Ii mokolooro yononon uugia kouma eligoro wosobirigia qendeema malekugia menjujenjurangi. Kaen ama esuhinagia dongi qagianon ama mombo eleema sitinon kenji.

¹⁴ Juuda ano daremunuruta yononon eleema Joosefwaa mirinon kenji iinon kaanjadeen mirinon raro. Raro batanon keuma simin kuma namonon usugogi. ¹⁵ Usugogi Joosefnon kokaen injjoro: “Ono mono naa siliga anjuya? Eja nii kaananon mono saanon unju men iwoi yongoro megii ii mokoloonkejenji, onjo ii mende moju me?”

¹⁶ Kaen jero Juudanon kokaen meleeno: “Oo

somatanana, nono mono naa qaaga gijowonaga? Nono qaawaajon monganjon. Nononon iwoi bologa mende aninji, ii qendeema gombonatiwaa so qaago. Anutunon mono welenqeqeuruga, nonoo koposowaa qaaya injisaanota asuganon eja. Kawaajon mombaa taru gesoyanonga qambi ii mokolooji ano tosaanja nononon kaanagadeen eja ponnanaa welenqeqeuruta omaye koloon laligowona.”

¹⁷ Kaen meleenoto, Joosefnon kokaen jero: “Niinon iwoi kaanja ii mende ama onomanja. Ii awawi totoon! Eja morowaa taru gesoyanon qambi ii mokolooji, iinondeen mono noo welenqeqena koloon laligowaato, tosaanja onj saanon luaenon eleema manjiaanon kembu.”

Juudanon Benjamimbaajon Joosef welema muro.

¹⁸ Kaen jero Juudanon Joosefwaa batanon kema qaa kokaen jero: “Oo eja ponna, saanon wambelaana welenqeqega niinon qaa tosia eja ponna goojon jewenaga. Giinon Faarao kin anawo ororon koloojanto, kilen welenqeqega nii kazi mende ama nomba. ¹⁹ Eja ponna giinon welenqeqeuruga nono wala kaniin kokaen qisin nonona: ‘Onoo manjia ano daremunjia mon laligojao me qaago?’

²⁰ “Kaen qisin nonona nononon eja ponna goojon kokaen meleenin: ‘Nonoo manjana eja wana koloon konana eja gbaworoga mon mirinon rajao. Konana kanon mannananon eja wana kolooro kaman kanon kolooro. Nemunanon mera woi orono datanon komuro

anjodeen laligoja. Iinonj mono manaa wombo (komunjua) meriaga kolooja.’ ²¹ Kaenj meleeninj giinonj welenqequeuruga qaa kokaenj ninijona, ‘Onjo mono kogia wama noononj koi kagi ii saanonj neenaa jaanonj uunj iimaanja.’

²² “Kaenj ninijona nonononj eja ponjana goojonj kokaenj meleeninj: ‘Eja gbaworo ii manja mesaomambaajonj amamaawaa. Manja mesaonagi eenj, manjanonj mono komunaga.’ ²³ Kaenj meleeninto, giinonj welenqequeuruga nonoojonj qaa kokaenj jenj kotona: ‘Kogia konoganonj onjowo koi mende kawaati eenj, onjo mono noo jaasewananonj mombo mende asugiwuya.’

²⁴ “Kaenj jenj kotona mirinananonj eleema kema noo manja, goo welenqequega eja ponjana goononj qaa ii ijoninj. ²⁵ Ii ijoninj moma manjanananonj kanagenj kokaenj jero: ‘Onjo mono mombo Iijipt kema ananaajonj nene tosaanja sewanja menj kawu.’

²⁶ “Kaenj jeroto, nono kokaenj jeninj, ‘Nonononj nononodeenj kembombaajonj amamaawonja. Konana konoganonj nonowo motoonj kembatiwaajonj jewagi eenj, mono saanonj kembonja. Konana bejuya mende wama kembonjati eenj, nonononj mono eja ponj iikawaa jaasewananonj asugiwombaajonj amamaawonja.’

²⁷ “Kaenj jeninj noo manja goo welenqequega iinonj kokaenj jero: ‘Embana Reizelonj merawoina woi orono. Ii onjonganja saanonj moju. ²⁸ Datanonj nomesaonj kema sooro kokaenj jewe, “Oro kawalianonj mono kitoqitoro komuro me nomaenj?” Kambanj iikanondeenj kanainj ii mende iibe. ²⁹ Kete koga koi kaanagadeenj nuama

kenji kanaanonj tiwitiwilaa monjonj iwaa qaganonj unagati eenj, onjo mono kondooji wosobiri uutanonj noo qananonj uro konjajilinj moma komunjanj juna lanjonawononj koomu gomanonj kememaŋa.’ ”

³⁰ Juudanonj toroqenjan qaa kokaenjan jero: “Oo eja ponjana, niinonjan konana eja gbaworo ii mende wama kema maŋna, goo welenqeqega iwaa mirinonjan keubenagi eenjan, amanananonjan mono tiwilaawabo. Iinonjan mono uuta kuuya meria bejuya iwaanonjan somonjoro laaligogara motoondeenjan laligonjkejao. ³¹ Kawaajonjan eja gbaworo ii mende wama keninj maŋnananonjan ii iima mono koomu mokoloowabo. Goo welenqeqeuruga nonoononjan kaenjan asugiro nono mono kondooninj wosobiri uutanonjan amanana, goo welenqeqega iwaa qaganonjan uro komunjanjan juya lanjonawononjan koomu gomanonjan kemebaa. ³² Goo welenqeqega niinonjan eja gbaworononjan mende tiwilaawaatiwaa qaaya ii maŋnaajonjan jenjan somonjonjan kokaenjan ijowe: ‘Ii mende wama goononjan eleema kamaŋati eenjan, iikawaa qaa lombotanonjan mono goo jaanonjan noo qananonjan uma ero namononjan laaligona kaenjan laligonjan umaŋa.’ ³³ Kawaajonjan gii saanonjan jenjan tegona niinonjan eja gbaworo iwaa kitianonjan eja ponjana goo welenqeqega omaya koloonjan koi laligowe iinonjan dauruta yonjowo eleema mirigianonjan kembu.

³⁴ “Eja gbaworo kanonjan niwo mende kawaati eenjan, niinonjan mono nomaenjan ama maŋnaanonjan kembernaga? Wosobiri uutanonjan maŋnaa qaganonjan unagati, niinonjan mono ii iimambaajonjan togonjan kotiijenjan. Kawaajonjan ii mono mende somonjowa.”

45

Joosefnon iyaᅇaa kania injisaano.

¹ * Juudanon kaen jero ejemba liligon onoma nama injiigiti, Joosefnon kuuya iyonoo jaagianon toroqen kania kolatin aᅇa galen koma aomambaajon bimoon amamaaro. Kawaajon Joosefnon kokaen silama qaro: “Ono mono kore nomesaon deembu.” Kaen qaro deengi Iijipt eja monon kosogianon mende nano Joosefnon iyaᅇaa kania ii daremunuruta ii kokaen injisaano: ² Iinon ambureren men otombeen qama saaro Iijipt ejemba seleenᅇen laligogiti, iyononon ii moma Faarao kimbaa jinᅇaron mirianon kema buzu qaaya ii jegi mogi.

³ Joosefnon saama nama daremunuruta ii kokaen injijoro: “Nii Joosef! Amananon kaanjadeen jaawo laligoja me qaago?” Kaen injijoro mogito, daremunurutanon uugia kouma gojono aaruᅇ tililingon jaayanon een nama qaa mon mende romonᅇon meleema mubombaajon amamaagi. ⁴ Amamaan nanᅇi Joosefnon kokaen injijoro: “Ono mono noo kosonanon koi kawu.” Kaen injijoro kagi kokaen injijoro: “Nii Joosef, onoo daremunᅇia sewana mewutiwaajon anᅇi Iijipt kaweti, ii mono niinon.

⁵ “Mono uunon konᅇjilin mende mobu. Anutunon onᅇ komuwubotiwaajon nii wala wasin nono walawala koi kaweta ononon kaju. Nii sewana mewutiwaajon ama nonᅇi koi kaweti, iikawaajon mono onᅇoanᅇiaajon irinᅇsoonᅇon mende moma aowu. ⁶ Bodi koi kanon mono

* 45:1: Apo 7.13

yambu woiwaa so namo sokoma eja. Ii toroqen mombo yambu 5:waa so ewaa. Kamban iikawaa uutanon balon qen koomo mende ama nene hona mende mokolon men kululuun laligowona.

⁷ “Anutunon mono kana damubiribiriawo otaan onoo laaligogiaa sewana somongoro toroqen jaawo laligon gbili mokolon onoma namo qaganon laligowutiwaajon moja. Kawaajon ama nii wala wasin nono walawala koi kaweta ono kaju. ⁸ Kawaajon ononon mende wasin nongi tantani koloojato, Anutunon mono onanon wasin nono koi kawe. Iinon kuun nono Faarao kimbaa jawina mutuya koloon jinkaron mirianon naa gawon menkejuti, kuuya iyonoo somatagiaga koloojen. Kaen koloowe Anutunon Iijipt kantri kuuya koi ii noo boronanon anota eja pongiaga koloojen.

⁹ * “Ono mono kete koi waama uulanawo amanaanon eleema kema qaa kokaen jegi mobaa: ‘Goo meraga Joosefnon qaa kokaen jeja: Anutunon nii kuun noma Iijipt kantri kuuya ii noo boronon anota eja pongiaga koloojen. Kawaajon giinon mono kamban mende qen koriwato, uulanawo noonon kawa. ¹⁰ Koi kan saanon rara dundunga Goosen balonon meagon neenaa kosonanon laligowaga. Gii ano esameraanuruga, goonon lama bulmakao tuuna tuuna ano ilawoila kuuya bunaga eji, ii mono men kololon kawu.

¹¹ “Bodi koi kanon mono mombo toroqen yambu 5:waa so en ubaa. Kamban iikawaa uu-

* 45:9: Apo 7.14

tanon gii, mirigaa sumanuruga me tinitosauruga tosaana yonoononga monon bodi laligon newaa mojoqoron ama komun gororongowabo. Kawaajon mono Goosen balonon kan laligon naa iwoiwaajon amamaawuti, niinon ii onoma laligomanja.’ Amananaajon qaa ii mono kaen jegi mobaa.

¹² “Nii neeno onanon koi nama onoojon qaa jejeni, ii saanon onoangiaa jaagianon niima kotoju ano kona Benjamin ano kaanagadeen niima kotoja. ¹³ Kawaajon onono mono mannaanon kema Iijipt kantrino qabuŋa somata kuuya nongita laligojeni ano iwoi kuuya iigiti, iikawaa sunduya ii amana jegi mobaa. Ii moro mono uulanawo wama kamaan koi kawu.”

¹⁴ Kaen injion boria koga Benjamimbaa aroyanon giliro kemero saaro Benjaminon kaanjadeen anjon mun saaro. ¹⁵ Toroqen boria dauruta kuuya yonoo arogianon giliro kemero saama buugia kiton nero. Iikawaa gematanon daremunurutanon iwo qaa amin mogi. ¹⁶ Joosefwaa daremunurutanon kagiti, iikawaa buzuyanon Faarao kimbbaa jinjaron mirinon keno Faarao kin ano jawinuruta kuuya yononon ii moma keraqeeango mogi.

¹⁷ Kaen moma Faarao kinjon Joosef kokaen ijoro: “Daremunuruga mono jena kokaen ambu: ‘Eshinagia mono dongi qagianon ama mombo eleema gomangianon Keinan balonon kembu. ¹⁸ Kema mangia ano sumanurugia unuama eleema noonon kawu. Koi kagi niinon balon awaa totoon Iijipt kantri uutanonga meweengon

onombe saanon iikawaa kelega mokoloon nen korisoro ama laligowuya.'

¹⁹ "Kaanagadeen kokaen jen koton onona ambu: 'Iijipt kokanonga mono hooswaa kareya kareya tosia menj kema embameraurgia iikanon onooma mangia wama motoon koi kawu. ²⁰ Mirigiaa iwoiya tosia Keinan balonon mesaowuti, iikawaa majakakaya mende ambu. Niinon iikawaa kitianon Iijipt kantri kuuya kokawaa iwoiya awaa totoon ii onombe bunagia koloowaa.' "

²¹ Faarao kinonon kaen jero Israelwaa meraurutanon iikawaa so otaan angi. Joosefnon Faarao kimbaa jenkooto qaaya otaan hooswaa kareya tosia onono. Kaanagadeen kana kekembaa nene samon tosaan onono. ²² Ii onomago dauruta motomotoon yonoo opo malekugia dologa togianon ononoto, koga Benjamimbaajon opo maleku dologa boro mon (faiw) mun monen silwa kota 300 muro. ²³ Manaaajon Iijipt kantriwaa iwoi awaa soroya jaasoongo menj dongi ten yonoo qagianon ano kenji. Kaaniadeen dongi embia ten yonoo qagianon wiit dumun kota, bered ano nene tosia manaa kana samon ano bosima kenji. ²⁴ Kenji Joosefnon daremunuruta wasin onono kembombaaajon angi qaa kokaen injjoro: "Ono kananon kema angowowo mono mende ambu."

²⁵ Kaen injjoro Iijipt mesaon kema Keinan balonon mangia Jeikobwaanon keugi. ²⁶ Keuma mangia qaa sundu kokaen ijogi: "Joosefnon torogon jaawo laligoja. Iijipt kantri kuuya ii iwaa borianon ero eja pongiaga koloon laligoja." Kaen

ijogi qaa ii mende moma laarirotiwaajon uuta toroqen olomoro raro.

²⁷ Kaen raroto, Joosefnon qaa kuuya jeroti, ii jegi moro ano hooswaa kare tosia ii wama Iijipt kemaatiwaajon ano karoti, mangia Jeikobnon ii iima nama uu selianon qeleeno geregere ano.

²⁸ Geregere ama kokaen jero: “Oo, ii onanon! Ii moma kotiijen. Merana Joosefnon mono toroqen jaawo laligoja. Niinon mono kema ii iimago kanagen saanon komumanja.” Kian.

46

Jeikobnon kanatuuru-uruta yonowo Iijipt kenji.

¹ Israelnon esuhina iwoiya kuuya kopepereen men waama keno. Kema Beerseba gomanon keuma nama kanon manja Aisakwaa Pon Anutuyaajon siimolon ooro.

² Ii onon gomantiina ero jaaya meleeno unja iima iikanon Anutunon Israel qaa ijon qata “Jeikob, Jeikob!” qaro

“Nii koi,” jen meleeno.

³ Meleeno kokaen ijoro: “Nii Anutu, goo mangaa bensakona. Gii Iijipt kememambaa-jon toroko mende moba. Niinon iikanon kotuegon gombe kanagesoga tuunlelembesomata koloowuya. ⁴ Niinon giwo Iijipt kememana ano kaanagadeen gbiliuruga iikanona unuambe mombo eleema koi kawuya. Giinon komuna Joosef iyanjaa borianon mono goo jaa juga kuno kamaawaa.”

⁵ Kawaa gematanon Jeikobnon Beerseba goman mesaowona jero Israelwaa meraurutanon

manġia ano embameraurugia ii kojoġon oġoġi hoos karenon ugi. Faarao kinon hoos kare iikanon unuama kawutiwaajon jen tegon anota men kenġi. ⁶ * Esuhinagia ano miri orogia kuuya Keinan balonon laligon bunu qen men laligogiti, ii kaanġadeen motoon men kenġi. Jeikob ano gbiliuruta kuuya yononon kaen Iijipt kenġi. ⁷ Gbiliuruta kuuya, esameraanuruta eja ano emba ii kuuya unuama Iijipt kenġi.

⁸ Israel qata mon Jeikob ano iwaa gbiliuruta Iijipt kenġiti, iyonoo qagia ii kokaen:

Jeikobwaa meria mutuya Ruuben.

⁹ Ruubembaa merauruta qagia Hanok, Palu, Hezron ano Karmi.

¹⁰ Simeombaa merauruta qagia Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar ano Saul. Saulwaa nemunġa ii Keinan emba mon.

¹¹ Liwaiwaa merauruta qagia Gerson, Kohat ano Merari.

¹² Juudawaa merauruta qagia Er, Onan, Sela, Perez ano Zera. (Er ano Oonan yoronon Keinan balonon komuri.)

Perezwaa merawoita ii Hezron ano Eer.

¹³ Aiskarwaa merauruta qagia Tola, Puwa, Jasub ano Simron.

¹⁴ Zebulumbaa merauruta qagia Sered, Elon ano Jalel.

¹⁵ Jeikobwaa merauruta embia Leanon Mesopotemia (Padan Aram) balonon oġonoti, iyonoo qagia kian. Boragara Daina ii

* 46:6: Apo 7.15

kaanagadeen mero. Jeikob ano Lea yoroo esameraanurugara ii kaen weenjon mindirigi 33 kolooro.

16 Gadwaa merauruta qagia
Zefon, Hagi, Suni, Ezbon, Eeri, Arodi ano
Areli.

17 Aserwaa merauruta qagia
Imna, Iswa, Iswi ano Beria.
Naangiaa qata Sera.
Beriwaa merawoita qagara ii
Heber ano Malkiel.

18 Labanonj emba qata Zilpa borata Leawaa welenj embaga laligowaawaajonj muroti, iinonj Jeikobwaa merauruta kaen onono. Jeikob ano Zilpa yoroo esameraanurugara ii kaen weenjonj mindirigi 16 kolooro.

19 Jeikobwaa embia Reizelwaa merawoita ii Joosef ano Benjamin. ²⁰ * Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinoj kolooriti, ii qagara Manase ano Efraim. Nemungaraa qata Ase-nat ii Heliopolis (On) taombaa jigo gawonj galenj qata Potifera iwaa borataga.

21 Benjamimbaa merauruta qagia
Bela, Beker, Asbel, Geera, Naaman, Eehi, Ros,
Mupim, Hupim ano Ard.

22 Jeikobwaa merawoita Reizelnojonj oronoti, iy-oroq qagara kianj. Jeikob ano Reizel yoroo esameraanurugara kaen weenjonj mindirigi korebore 14 kolooro.

* **46:20:** Jen 41.50-52

23 Dambaa meria qata

Husim.

24 Naftaliwaa merauruta qagia

Jaziel, Guni, Jezer ano Silem.

25 Labanonḡ emba qata Bilha borata Reizelwaa welenḡ embaga laligowaatiwaaḡonḡ muroti, iinonḡ Jeikobwaa merauruta kaenḡ onono. Jeikob ano Bilha yoroo esameraanḡurugara ii kaenḡ weenḡonḡ mindirigi korebore 7 kolooro.

26 Jeikobwaa esameraanḡuruta dindiḡa toonḡ iwo Iijipt kenḡiti, iyonḡoo janḡogia weenḡonḡ mindirigi korebore kanatuuru 66 koloogi. Meraanḡuruta yonḡoo embagia ii janḡo iikanonḡ mende toroqegi. 27 * Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinonḡ kolooriti, ii woi. Jeikobwaa kanatuuruuruta Iijipt kenḡiti, iyonḡoo janḡogia ii kaenḡ weenḡonḡ mindirigi 70 kolooro. Kianḡ.

Jeikobnonḡ kanagesouruta yonḡowo Iijipt keugi.

28 Kananonḡ kema laligonḡ Jeikobnonḡ Juuda wala wasinḡ kokaenḡ ijoro: “Gii mono Joosefwaanonḡ kema Goosen balononḡ kekembaa kaniaaḡonḡ qisinḡ muba.” Kaenḡ ijoro kema karo Goosen prowinsnonḡ keugi. 29 Joosefnonḡ keugitiwaa buzuya moma jero hoos karenonḡ somonḡonḡ mozonḡogigi qaganonḡ uma maḡa Israelwo aitonḡowowaaḡonḡ Goosen balononḡ keno. Kema iima iwaa jaanonḡ keuma boria aroyanonḡ giliro kemero anḡonḡ munḡ kambaḡ koriga qaqaḡeteya meḡ urusaanḡ qero. 30 Israelnonḡ Joosef kokaenḡ ijoro: “Giinonḡ toroqenḡ jaawo laligojanḡ, ii

* 46:27: Apo 7.14

neeno giijenja kambaŋ kokaamba saanonj jojorinj komumaŋa.”

³¹ Kaenj ijoro Joosefnonj daremunuruta ano maŋaa kanagesoya kokaenj injijoro mogi: “Ninonj mono Faarao kimbaanonj uma qaa kokaenj ijomaŋa: ‘Daremunuruna ano maŋaa kanagesoya Keinan balononj laligogiti, iyonononj mono noononj kajuya. ³² Daremunuruna yonononj lama bulmakao galengia koloonj ii galenj koma onoma laligojutiwaa kawombaajonj ama lama tuungia, bulmakao tuungia ano esuhina ilawoilagia kuuya ii unuama kajuya.’ ³³ Kawaajonj Faarao kinjonj onoono jaasewananonj keugi kokaenj qisinj onombaa: ‘Ono naa gawonja menkeju?’

³⁴ “Kaenj qisinj onono onjo kokaenj meleema mubu: ‘Welenqequeuruga nonononj mono au asaurunana wala menj laligogitiwaa so meraanananonja lama bulmakao galenkonkonj gawonja menj laligonj kouma laligojonj.’ Kaenj meleema mugi iinonj saanonj Goosen prowinsnonj rara dundungia meagowutiwaajonj “Oonj!” jero laligowuya. Iijipt ejemba yonononj lama bulmakao galenj konkonj ejemba kuuya yonoojonj mogi arokuukuugiawo koloonkeju.” Joosefnonj qaaya kaenj injijoro.

47

Joosefnonj kimbaa jaanonj kouro.

¹ Joosefnonj kema Faarao kinj kokaenj ijoro: “Noo maŋ daremunuruna yonononj lama bulmakao tuungia ano esuhina ilawoilagia kuuya menj Keinan balonj mesaonj kaŋ kaŋ kete koi

Goosen balonon kouma laligoju.” ² Iinon daremunuruta yonoononga eja 5 unuama Faarao kimbaa jaanon uma nanji injiuro.

³ Injiima kokaen qisin onono: “Ono naa gawonga menkeju?”

Kaen qisin onono kokaen meleema ijogi: “Welenqeuruga nono manjurunananon wala laligogitiwaa so lama bulmakao galenkonkon gawonga men laligon kouma laligojon.”

⁴ Kaen ijon toroqen kokaen jegi: “Keinan balonon bodi lombotawo ejiwaajon welenqeuruga nono lama bulmakao tuunana yonoojon nene mende mokoolonin. Kawaaajon nono balon kokanon tatawaga laligowombaajon kajon. Kaen kolooro welenqeuruga saanon ‘Oon!’ jengo jen tegon nonona nono Goosen prowins kanon rara dundunana meagowonga.”

⁵ Kaen jegi Faarao kinjon Joosef kokaen ijoro: “Man daremunuruganon goonon kaju. ⁶ Iijipt kantri koi asuganon goo jaanon ejiwaajon saanon man daremunuruga balon bakaya kelega awaa iikanon onona laligowu. Saanon Goosen prowinsnon laligowu. Batugianon gawon awaa soro meme eja tosaaja laligojuti, ii moma onombagati een, saanon noo miriwaa oro tuuna ii iyonoo borogianon ama onona galen koma onoma laligowu.”

⁷ Kaen ijoro Joosefnon man Jaikob Faarao kimbaa jaanon wama karo iiro Faarao kin ii kotuegon muro. ⁸ Kotuegon muro kokaen qisin muro: “Goo yambuga dawi kolooja?”

⁹ Qisij muro kokaen meleeno: “Noo yambuna 130:waa so namonon liligon laligon kouma laligonen. Noo laaligonaa yambuya kuuya ii afaangoya ano osiqosigiawo kolooro. Manjuranon yambu seiseiya namonon liligon laligogiti, noo yambu janjonanon yonoonon kawo so motoonngo mende kolooja.”

¹⁰ Kaen jen Faarao kin ii mombo kotuegon mun jaasewanongan kamaan keno. ¹¹ Joosefnon man daremuna ii Faarao kinon jen kotorotiwaa so Iijipt kantrion onoma Iijiptwaa balon bakaya kelega awaa mon ii Rameses prowins (Goosen) kanon onono. ¹² Joosefnon kaanagadeen man daremunuruta ano manaa kanagesouruta kuuya ii nenegia embameraurugia laligogiti, jangogiaa so sogianon onoma laligoro.

Bodi kabanj lombotawo.

¹³ Bodi somata ii lombotawo ero nenenon balon so qaono Iijipt ano Keinan kantri iyoroo kanagesogaranon mono nenewaa komun jambedengon laligogi.

¹⁴ Kaen laligon Joosefwaanon kan wiit dumun kota sewanja megii inon monej kuuya Iijipt ano Keinan kantri uutanon eroti, ii menj kulu-luun Faarao kimbaa jinjaron miriwaa kowianon ano. ¹⁵ Iijipt kanageso ano Keinan kanageso yonoonon monej qaondabororo Iijipt kuuya yononon Joosefwaanon kan kokaen ijogi: “Mone-nananon qaondaborojiwaajon giinon mono nene nonomba. Nene mende nonombagati een, nono goo jaasewanongan komuwonja.”

16 Kaen ijogi Joosefnon kokaen jero: “Moneŋgianon qaonjiwaajon onoonon lama ano bulmakao ejuti, ii mono men kan nonŋi niinon nene onomaŋa.”

17 Kaen jero kema lama bulmakaogia unuama kan Joosef mugi. Yononon hoosgia, lamagia, memegia, bulmakaogia ano donggigia ii unuama kan nenewaa sewanaga Joosef mun nene men laligogi. Lama bulmakaogia kuuya ii Joosef mugi iinon nene onoma iikaanŋa kanon yambu motoonŋowaa uutanon laaligogia nanŋoro mende komugi.

18 Mende komugi yambu kanon tegoro. Tegoro yambu gbilianon duŋanon mombo iwaanon kan kokaen jegi: “Eja poŋnana, monenana qaonjiwaajon kaniaanana honŋa ii goo jaaganon saanon mende kolatiwonŋa. Nonoonon lama bulmakaonana ii kaanagadeen gonin goo bunaga koloodaboroja. Nono ii kuuya eja poŋnana gii gondaboroniŋiwaajon nononana ano balonana iikayadeen en nononja. Kawaajon mono naa iwoi mon gombonaga? 19 Nono mono kania naambaajon goo jaanon tondu komuwonaga? Nono komunin balonananon mono naambaajon een en gbanŋbarasin bolinaga? Kawaajon mono nononana ano balonana sewanana men iikanon nembanene nonona nono saanon Faarao kimbaa welenŋeqeqe omaya koloonin balonananon kaanagadeen iwaa bunaga koloowaa. Nono toroŋen jaawo laligon komuwombotiwaajon mono nene kota nonomba. Nonona balon gawon munin een mende en qanda kotiga koloowaa.”

²⁰ Bodi kotiga totoon iikanon Iijipt kanaturu yonowo erotiwaajon yononon kuuya motomotoon gawon balongia koria ii sewanaajon angi Joosefnon Iijipt balon kuuya ii sewana mero Faarao kimbaa bunaga koloodabororo.

²¹ Joosefnon Iijipt kanatuuru goman so kantriwaa jawo tetegoya uutanon laligogiti, ii kuuya unuano gawmambaa welenqege omaya koloon laligogi. ²² Faarao kinjon jigo gawon galen yonoo footnait tawagia onono men iikanon laaligogia nanjon laligogi. Kaen kolooro nenegiaajon mende bimooro balongia Joosefnon sewana mewaatiwaajon mende angi. Kawaajon jigo gawon galen yonoonon balon iikanon motoonjo kin Faaraowaa bunaga mende koloogi.

²³ Joosefnon kanageso kokaen injjoro: “Mobu, niinon onoangia ano balongia sewangia mewe tegoro Faarao kimbaa bunaga kolooja. Kawaajon niinon nene kota onombe ii saanon men namonon komowu. ²⁴ Komogi hona kolooro ii mono gosigi tuun 5 koloogi kanonga motomotoon ii Faarao kimbaajon ama mun laligowuto, tuun 4 ii mombo namonon komowutiwaajon ano nenegiaajon ewaa. Ii onoangia, embameraurugia ano tosaan mirigianon laligojuti, mono onoo nenega ewaa.”

²⁵ Kaen injjoro kokaen jegi: “Giinon nonoo laaligonana bodinonga metogona. Kawaajon eja ponnanaa jaanon kiankoomu mokoloowonati een, nono saanon Faarao kimbaa welenqege omaya koloon laligowona.” ²⁶ Joosefnon Iijipt yonoo balombaajon jenkooto ano en waama koi oojeni, kambaen kokaamba kaanagadeen toro-

qen eja. Jenkooto ii kokaen: Nene gawom-baa honjia ii mono mendeengi tuun 5 kolooro iikanonja motomotoon ii Faarao kimbaa bunaga koloowaatiwaajon ama laligowu. Jigo gawon galej yonoonon balon iikanonj motoonjo Faarao kimbaa bunja mende koloogi.

Jeikobnon qamoyaaajon Joosef qisiro Oon jero.

²⁷ Israel yononon Iijipt balombaa prowins qata Goosen kanon rara dundungia men balon angon koma laligogi. Kanon laligon koloon seisei anji jangogianon mamaga somariiro. ²⁸ Jeikobnon laaligoya yambu 17 ii Iijipt balonon laligoro. Laaligoya kuuyaa yambuya ii mindirin 147 kolooro.

²⁹ * Israelwaa koomu kambaanon dodowiro meria Joosef jero karo kokaen ijoro: “Niinon goo jaanon kewoonjo mokoolojeni een, giinon mono keteda koi uukalen qendeema qaa kokaen pondan otaan men yagomambaajon jen boroga noo tawonaa baatanon ama kokaen jen somongowa: Niinon komuwe qamona ii Iijipt balon kokanon mende ron komba. ³⁰ Niinon komun man asaanuruna yonowo haamo men emanati, kamban iikanonj noo qamona ii mono Iijipt kantrionon men kema man asaana ron koma onongiti, iyonoo qasirigianon oson ron komba.” Kaen jero kokaen ijoro: “Jejanjwaa so ii saanon otaan amana.”

³¹ Kaen ijoro mananon kokaen jero: “Qaa ii mono jojopan qaanon jen kotiin nomba.”

* **47:29:** Jen 49.29-32; 50.6

Kaen jero Joosefnon ii jojopan qanon jen koti-iro Jeikobnon ii moma ligoŋ waŋa meŋ kemeŋ gbaruyaa kitianon ama laariŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseero. Kianŋ.

48

Jeikobnon Manase ano Efraim kotuegoŋ orono.

¹ Kamban tosia tegoro Jeikobnon ji mokolooro qaa ii Joosef ijogi moro. Ii moma merawoita woi Manase ano Efraim ii uruama maŋaanon keno.

² Keno tosianon Jeikob kokaen ijogi, “Meraga Joosefnon giimambaaŋon kaja.” Israelnon qaa ii moma ku-usuŋa eroti, ii kululuuŋ ee duŋayanonŋa waama raro. ³ * Waama rama Joosef kokaen ijoro: “Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya iinon Keinan balombaa Luz gomaŋ kanon noonon asugin kotuegoŋ nono.

⁴ Ii noma kokaen nijoro: ‘Niinon koloonŋesei gombe gbiliuruga yonoo jaŋgogianon mono somariin somariin uro giinon kanageso tuuŋa tuuŋa mamaga yonoo bemunjalegiaga koloowaga. Gbiliuruga kanagen koloon ubuti, niinon balon koi ii buŋa qeŋ onombe iyonoo buŋagiaga tetegoya qaa eŋ ubaa.’

⁵ Anutunon kaen nijoro. Wala nii Iijipt balonon goonon mende kaweti, kamban iikanon em-baganon merawoiga woi Iijipt kokanon oronoti, iyoronon mono noo buŋa koloowao. Manase ano Efraim yoronon mono Ruuben ano Simeon kaanŋa noo buŋa koloowao. ⁶ Kaen koloori kanagen balon mosoma yorooŋon distrik woi orombu.

* **48:3:** Jen 28.13-14

Efraim ano Manase yoroo bagaranon meraborauruga tosaana koloogiti, iyononon mono geengaa bunaga koloowuya. Yononon balon bakaya buna qen aowuti, ii mono Efraim ano Manase yoroonon distrik woi iikawaa uutanon egi yoronon wanjia koloori dawoigara yoroo newo baogaranon laligowuya. ⁷* Niinon Mesopotemia (Padan Aram) mesaon eleema Keinan balonon kan Efrata taon dodowiwe embana Reizelnon komuro wosobiri somata koloon nono. Komuro qamoya ii Efrat kekembaa kana goraayanon ron kombe. Efrat gomambaa qata mon ii Betlehem.”

⁸ Israelnon kaen jen Joosefwaa merawoita iri-ima kokaen qisin muro: “Mera woi koi ii moronon moronon?”

⁹ Qisin muro Joosefnon mana kokaen ijoro: “Noo merawoina Anutunon Iijipt kokanon nonoti, mono ii.” Kaen ijoro Israelnon jero: “Niinon kotuegon oromambaaajon ii saanon uruana noo kosonanon kawao.” ¹⁰ Kaen ijoro Joosefnon merawoita uruama kosianon kagi boria giliro arogaranon kemero buugara kiton nero. Israelnon eja wana kolooro jaaya umun kono iwoi mon iima kotomambaaajon hanqan qen amamaaro. ¹¹ Buugara kiton nen Joosef kokaen ijoro: “Niinon wala goo jaasewanga mombo giimambaaajon mende mamboma laligoweto, Anutunon kana meleuro kete koi geenga ano merawoiga kaanagadeen injijen.”

¹² Kaen ijoro Joosefnon merawoita manaa

* **48:7:** Jen 35.16-19

tawoyanonga uruama siminj kuma usugonj ke-
mero.

¹³ Usugonj kemenj waama merawoita boroga-
ranonj menj uruano anjaa manjaa batanonj kari.
Efraim ii boria dindinanonj menj Israelwaa bo-
ria qanianonj ama Manase ii boria qanianonj
menj Israelwaa boria dindinanonj ano. ¹⁴ Kaenj
ama oronoto, Efraim koga kolooro asianonj kilenj
boria dindinanonj boraama iwaa wanjonj ano.
Manasenonj Joosefwaa meria mutuya kolooroto,
asianonj kilenj boria qanianonj iwaa wanjonj ano.
Kaenj ama boria maripoonj kaanja ama kotonj
wanjaranonj ano. ¹⁵ Kaenj ama rama Joosef kotue-
gonj munj kokaenj jero:

“Asana Abraham ano manja Aisak yorononj
Anutuwaa jaanonj
kema kanj ama menj laligori.

Niinonj koloonj laligonj koubeti, Anutunonj mono
kambanj iikanonj pondanj kalanj koma noma
laligonj kouro.

¹⁶ Siwe gajobanonj nii bologa kuuya iikanonja
metogonj anjonj koma noma
laligoroti, iinonj mono eja gbaworo woi koi
kotuegonj oroma laligowa.

Ejembanonj yoroo qagara qagi iikanonj mono nii
ano manj asana
Aisak ano Abraham nonoo qabuñanana
bosima laligowao.

Yoroo kanagesogaranonj mono namo qaganonj
hononja qaa seinj laligowuya.”

¹⁷ Kaenj jeroto, Joosefnonj manjonj boria
dindinanonj Efraimbaa wanjonj ano ii iiro

mende sokono kawaajonj moma bolinj maṅaa boridindinanonj menj Efraimbaa waṅanonṅa metogonj Manasewaa waṅanonj amambaajonj ano. ¹⁸ Kaenj ama maṅa kokaenj ijoro: “Amana, kaenj mende mewa. Mera koi kanonj mutu merana kolooja. Kawaajonj boroga dindinanonj mono iwaa waṅanonj amba.”

¹⁹ Kaenj ijoroto, maṅanonj ii amambaajonj qetama Joosef kokaenj ijoro: “Merana, ii saanonj mojenj. Niinonj ii mojenj. Manasenonj kaṅagadeenj waṅawo kolooro iwaa gbiliurutanonj kaṅagadeenj koloonj seisei ama kanageso somata koloowuyato, Efraimbaa qaṅabunṅayanonj mono Manasewaanonj qaṅunṅa uugunṅ ewaa. Iwaa gbiliurutanonj mono koloonj seisei somata ama kanageso tuunṅa tuunṅa mamaga koloonj laligowuya.”

²⁰ * Kaenj ijoro moro weemboria iikanonjadeenj kotuegonj oroma kokaenj jero: “Israel yonononj mono oroo qaṅara qaṅa kanagesogia

kotuegonj onoma kokaenj jewuya:

Anutunonj mono oyanṅboyanṅ ama ononota onononj Efraim ano Manase kaṅa koloowu.” Kaenj jernj Manase ii Efraimbaa newo baatanonj ano.

²¹ Israelnonj kotuegonj onono tegoro Joosefwaa qaṅa kokaenj jero: “Moba, niinonj komumambaajonj anjento, Anutunonj onowo laligonj ubaa. Iinonj mono unṅano maṅ asaurugia yonoo balononj eleema kembuya. ²² Iikanonj kema batugianonj balonj mosonṅi niinonj goononj balonj toroṅen

* **48:20:** Hib 11.21

Sekem balon kelegawo ii gonjen. Niinon balon bambaanja ii Amor kanageso yonowo manja qen neenaa tiwo ano manjawaa soo somata iikanon yonoononga mewe. Joosef gii daremunuruga yonoo wangia koloojaniwaajon ii daremunuruga yonoojon qaagoto, goo bunaga jen tegoweta ewaa.” Kian.

49

Jeikobnon merauruta kotuegon onono.

¹ Kawaa gematanon Jeikobnon merauruta onono kagi qaa kokaen jero: “Ono mono horon ajoroogi niinon laaligogianon kanagen nomaen koloowaati, iikawaa gejatootoo qaaya injisaama jewe mobu:

² “Jeikobwaa merauruta, onono mono kan ajoroon amagia Israelwaanon qaa geja ama mobu.

³ “Oo Ruuben, giinon neenaa mutu meranaga koloojan.

Giinon noo ku-usuna ano emba mewe esunmumunaa hona mutuya koloona.

Qabunagaa akadamuya ano ku-usuna kanon kouruga yonoonon unuuguja.

⁴ Haamonon kowe siri qindiiro kalumalu kema kankeji,

goo uganon mono iikawaa so waaro kalugon lan kema kankejan.

Giinon manga noo dun eenanon uma qembonanon qen embanawo ena

duŋ kanon mono anŋonjorayawo koloon
tilooro.

Kawaajon goo qabuŋagaa akadamuyanon mono
kouruga mende toroqen unjuugun ewaa.

⁵ “Simeon ano Liwai yoronon daremunwoiga
koloojao.

Yoroo tiwo wasa gawonŋaranon mono kike
kakasililin kondoonkeja.

⁶ Yoronon irinsoonsoon qaganon eja unjuri ko-
mugi
een toton ainŋaajon bulmakao ejia iyonoo
kana boro iwoigia lan unun kotori meen-
danŋoya kolooji.

Kawaajon yoronon qaa aren somonŋonkebaoti,
niinon iikawo uumotoonŋo mende amake-
maŋa.

Ajoajoroo ambaoti, niinon iikanon iyorowo
mende toroqen ramaŋa.

⁷ Uukazigaranon geriawo koloojiwaaajon ii jen
gasuaan oronjen.

Uuduuduugaranon kanjanawo koloojiwaa-
jon ii jen jororaan oronjen.

Niinon kanagesogara kondeema onombe
yononon Jeikobwaa balon sokoma kembu.

Niinon mendeema onombe yononon Israel
batugianon lan goonpora ama laligowu.

⁸ “Oo Juuda, goo daremunuruganon gii mepeseen
goma laligowuya.

Goo boroganon mono kereuruga yonoo aro
kokonŋianon rabaa.

Manḡaa merauruta yoṅonoṅ mono goojoṅ
usugonoṅ simiṅ kuma laligowu.

9 * Oo Juuda, giinoṅ laion gbaworoya kaṅṅa
laligojaṅ.

Oo merana, gii borojaṅ meṅ oro qeṅ neṅ laligoṅ
iikanonoṅadeeṅ eleema kajaṅ.

Iinoṅ laion kaṅṅa selia ama qetetereeṅ
laion embia kaṅṅa kamaaṅ koma eṅkeja.

Kuuyanoṅ ii kawali kolooṅ utuṅ mondowombaa-
joṅ keegia momakeju.

10 Ku-usumbaa aiweseya ii moṅonoṅ
Juuda yoṅoo borogianoṅga mende
uṅuambaa.

Eja pombaa gbaruyanoṅ kania batugaranonoṅ
nana
moṅonoṅ ii mende qetegowaa. Qaago!

Iyaṅṅa ano gbiliuruta jinḡaronoṅ duṅanoṅ rama
laligoṅ ugi kanageṅ moṅonoṅ asugiro kan-
ageso tuuṅṅa tuuṅṅa yoṅonoṅ iwaa jeta teṅ
koma laligowu.

11 Iinoṅ doṅḡia wain apu gere batuyanoṅ so-
moṅgoro nambaa.

Doṅḡia meria ii wain apu kasa batugaranonoṅ
gbadooro ewaa.

Iinoṅ opoya ii wain ooyanoṅ songbambaa.

Malekuya ii wain kotaa oo sayanoṅ qesaama
qejaambaa.

12 Wain oo nero jaayanoṅ wain oo apu kaṅṅa
osaṅṅ injaṅ kombaa.

Aju tokoya nero jetanoṅ aju ooya kaṅṅa taali-
waa.

* 49:9: Jan 24.9; Ais 5.5

- 13 “Zebulun kanageso yononon kowe goraayanon laligowu.
Yonoo gomanon wangoya wangoya sulunkebu.
Balongiaa jawoya iikanon mono Saidon taon baagen kema ewaa.
- 14 “Aiskar ii dongi siita koukouya iikawaa so koloaja.
Dongi qaganon dun rarawaa gesoya woi iikawaa batugaranon ama qetetereen lokolin sologon enkebaa.
- 15 Lokolin sologon haamo menj ero dun miria ii saanon sokono gomananon naan totoon koloowaa.
Ii iima gemata iwoi lombotawo angomambaajon usugon kemero tosianon welenqege gawon mewaatiwaajon kuun somongon munkebuya.
- 16 “Tosianon Dambaa kanagesouruta mendunjon onongi
Dan iinon mono aworo (defence) nama qaa dindinaajon manja qen laligowaa.
Dan tuun yononon Israelwaa tuun tosaana iikaana koloon laligowuya.
- 17 Dan iinon qato mokolen kaana kananon en hooswaa gbakotanon kiro aarun lalanani giliro
qaganon rabaati, iinon mono tama gemagama namonon kemebaa.
- 18 “Oo Pon, giinon nii kasa gbadononga metogon

anjon koma nombatiwaajon jaa rin mam-
bomakemaŋa.

19 Kike kakasilin tuun yononon Gad kanageso
unun onoon laligowuto, Gad yononon mono
meleema
kanagianon onotaan iyanŋia unun onoon
laligowuya.

20 “Aserwaa balonon nene morian mamaga
asuginkebaa.

Kin yononon nene naanŋiawo nenkejuti, iinon
mono
nene kaanŋa ii balonanon komoro sein
iikanon tosaanŋa ilaan onoma laligowaa.

21 “Nembaronon anŋaa jaajaa naanŋaajon uu-
lanawo lansan goonpora amakeji,
Naftalinon mono iikawaa so koloon mer-
aboraanuruta injiima-ainŋanŋiawo ii onoma
laligowaa.

22 “Wain gere apu jaayaa kosianon komogi kota
mamaga kuun
boria giliro kema sopa qisigon seleenŋen ke-
makeji,
Joosefnon mono iikawaa so kolooja.

23 Iwaa kereurutanon tiwo janŋbenŋia men
uugere qaganon
Joosefwaa tuun ii onotaan injidon unun onoon
laligowu.

24 Kaen laligowuto, Jeikobwaa benŋa Anutu ku-
usunawo

iwaa borianonj mono menj kotiinj muro iinonj
tiwo tokoya mende mesaonj boro siita som-
banja qaa qero laligowaa.

Anutunonj mono uuwaa lama galeña koloonj
Israelwaa anjonkonjonj Toya kolooja.

25 Mangaa Anutuyanonj mono ilaanj goma
laligowaa.

Benj ku-usunj kuuyaa Toyanonj mono
kokaenj kotuegonj gono laligowa:

Kombaa kotumotueyanonj mono kanakeewanja
goononj kamaaro

namo dusiita emuyaa apuyanonj mono
goononj kouro

merabora ano oro mamaga mokoloonj onoma
laligowa.

26 Baanja baanja iyonoo kotumotuegianonj
kambanja kambanja ejemba sokoma onono
laligonj kougi.

Baanjaa soroganonj yambu so nene gawonjgia menj
laligogi

nene morianj asugiro laligonj kougito,

goo amagaa kotumotueyanonj mono ii kuuya
uuguwaa.

Kotumotue kaanja kaananonj mono Joosefwaa
wanjaa qaganonj ubu.

Daremunj batugianonj ponj qerewenja jawinj
tak-kootoya koloojiwaa laaligoyanonj ii ku-
uya mono enj ubu.

27 “Benjamin ii kasu kawalia kaanja kolooja.

Gomaamba so tiwojunj tigonj oro unjunj nenj
gogonj onomakeja.

Weeŋ asaganonj iwoi luluuma qeŋkeji, ii go-
mantiinŋa so mendeemakeja.” Kianj.

²⁸ Israelwaa tuunj kuuya jaŋgogia 12 ii kianj.
Maŋgianonj kotuegonj oŋoma qaa kaanŋa kaanŋa
jero mogi. Kotumotuegia morota morota ii aŋa
aŋa mendeema kuuya kotuegonj oŋono. Kianj.

Jeikobnonj komuro.

²⁹ Kotuegonj oŋoma nama qaa kokaen jen ko-
tonj oŋono: “Anutunonj mono nuano niinonj isi
alauruna komugiti, iyoŋowo toroqemambaa an-
jen. Noo qamona ii mono maŋuruna yoŋoo
kooronjanonj kobaa Hit eja Efrombaa balonj
korianonj eji, iikanonj ronj koma nombu. ³⁰ *
Kobaa ii Keinan balononj Makpela balonj korianonj
Mamre kosianonj eja. Aabrahamnonj balonj koria
kobaayawo ii isinanaa qasiria ewaatiwaajonj Hit
eja qata Efron iwaanonŋa sewanŋa mero.

³¹ * Aabraham ano embia Saara ii kobaa
iikanonj ronj koma oronŋi. Kaanŋagadeen
Aisak ano embia Rebeka ii iikanonj ronj koma
oronŋi. Niinonj toroqen Lea iikanonj ronj kombe.

³² Aabrahamnonj namo koria kobaayawo ii
wala Hit yoŋoononŋa sewanŋa merota eja.”

³³ * Jeikobnonj merauruta qaa kaen jen kotonj
oŋono tegoro kanawoita hororo duŋ eeyanonj uro
goronj qeŋ komuro Anutunonj wano isi alauruta
yoŋoononj toroqero. Kianj.

* **49:30:** Jen 23.3-20 * **49:31:** Jen 25.9-10; 35.29 * **49:33:**
Apo 7.15

50

Jeikob roŋ kongoi.

¹ Jeikobnoŋ komuro Joosefnoŋ lugun maŋa kepelaan muŋ ligoŋ kema aroyanoŋ giliro kero buuta kitoŋ nero. ² Kawaa gematanoŋ Joosefnoŋ doktauruta jeŋkootoyaa baatanon laligogiti, ii maŋaa qamoya sele meŋ kotikotii kelenganon moriwutiwaajon jeŋ koton onono. Jeŋ koton onono yononon Israelwaa qamoya kaen ama mugi. ³ Gawon ii meŋ laligogi weemboria 40 kuuya tegoro. Qamogia kelenon morinkegi, iikawaa gawona ii kambaŋ koriga kaen meŋ laligonkegi. Iijipt kanatuuru yononon Jeikobwajon weemboria 70:waa so jinŋen qama saama laligogi.

⁴ Saama jinŋen koma wosobiri laligogitiwaa kambaŋa iikanon tegoro Joosefnoŋ Faarao kimbaa jinŋaron mirinon gawon meŋ laligogiti, ii qaa kokaen injoro: “Niinon onoo jaagianon kiankoomu mokolooweti een, on mono noo jenanon meŋ Faarao kin qaa kokaen jegi mobaa: ⁵ * Maŋnanon jaawo laligon qaa kokaen somonŋon jojopaŋ qaanon jeŋ kotiimambaajon jeŋ koton nono: ‘Niinon komumambaajon anjen. Nii neenaajon jamo kobaa Keinan balonon osoweta nanji, noo qamona ii mono iikanon kema roŋ komba.’ Kawaaajon saanon kete jeŋ kotona nii iikanon kema maŋaa qamoya roŋ komago mombo eleema kamaŋa.”

* **50:5:** Jen 47.29-31

⁶ Kaen injjoro jegi Faarao kinjon ii moma kokaen jero, “Gii manjaajon qaa somonjon jopon qanon jen kotiinati, iikawaa so saanon kema manjaa gamoya ron komba.”

⁷ Kaen jero Joosefnon manjaa gamoya ron komambaajon uro. Faarao kimbaa jawinjuruta qabunagiawo kuuya, jinjkaron miriaa ano Iijipt kantriwaa jotamemeuruta qabunagiawo ii kuuya iwo motoon kenji. ⁸ Joosefwaa miriwaa sumanjuruta korebore, iwaa daremunjuruta ano manjaa kanagesouruta yononon kaanagadeen motoon kenji. Embameraurugia, lama, meme ano bulmakao tuunja tuunja iigadeen mono onomesaogi Goosen gomanon ragi. ⁹ Hooswaa kareya kareya ano eja hoos qagianon ragiti, ii kaanagadeen kenji. Kaen mindirin tuun somata totoon kenji.

¹⁰ Kema kema Jordan apu gowoya koton leegen toroqen kema Atad gomanon wiit dumun kotawaa hona ano kaawoya mendeema gosigiti, miri balon iikanon keuma jinjen aro metaama qama silama saama bolin laligogi. Joosefnon manjaajon weemboria 7:baa so jinjen qama saama laligoro. ¹¹ Atad gomanon jinjen qama saagi balon toya Keinan kanageso yononon ii iima moma kokaen jegi, “Iijipt yononon mono jinjen saawaa arenja uuta anju.” Kaen jegi miri balon iikawaa qata ii kanain Abel Mizraim * qagi. Ii Jordan apu gowoyaa ween koukoutaagen eja.

¹² Jeikobnon merauruta jen koton ononoti,

* **50:11:** Abel = Jinjen saawaa arenja. Mizraim = Iijipt. Hibruu qaa kaanja.

yonononj iikawaa so otaanj ama mugi. ¹³ *
 Yonononj qamoya anjonj Keinan balononj kema Mamre kosianonj Makpela balonj korianonj kobaa eji, iikanonj kema ronj kongi. Aabrahamnonj waladeen balonj koria kobaayawo ii qasirigia ewaatiwaajonj Hit eja Efron iwaanongga sewanja mero. ¹⁴ Joosefnonj manjaa qamoya ronj kono tegoro anj, daremunuruta ano tosaanj kuuya iwo manjaa qamoya ronj kombombaajonj kengiti, iyonononj mombo Iijipt balononj eleema kagi. Kianj.

Joosefnonj ironja mende meleemambaajonj mombo jero.

¹⁵ Joosefwaa daremunurutanonj mangia komuro rama iima kotonj kokaen romonjonj jegi: “Joosef sili bologa kuuya ama muninj, iionj iikawaajonj uuduuduu moma nonoma kambanj kokaamba kanainj ironja meleema nonombabo.”

¹⁶ Kaen jen Joosefwaa qaa kokaen anj keno, “Manjanonj komumambaa ama nonoojonj qaa kokaen jen koto: ¹⁷ ‘Ono mono Joosefwaajonj qaa kokaen jegi mobaa: Daremunuruganonj sili bologa ama tiwilaan gombombaajonj anjiti, giinonj mono iyonoo singisongogia ano kakasililingia ii mesaowa. Kawaaajonj giinonj saanonj mangaa Anutuyaa welenqeuruta nonoo singisongonana mesaowa.” Yonononj qaa ii anj Joosefwaanonj karo moma mono qama saaro.

¹⁸ Kawaa gematanonj Joosefwaa daremunuruta iyangio kanj balononj tama batanonj usugonj

* **50:13:** Apo 7.16

kamaanj kokaenj ijogi: “Moba, nono goo welenqequeuruga omayo koloojonj.”

¹⁹ Kaenj ijogito, Joosefnonj meleema kokaenj jero: “Mono keegia mende mobu. Niinonj Anutuwaa kitianonj mende nanjenj. ²⁰ Onjanonj, onjo sili bologanonj tiwilaanj nombombaajonj kaparanj koma anjgito, Anutunonj ii meleeno kitianonj iwoi awaa asugiwaatiwaaajonj kaparanj koma ano. Kaenj ama kondoonj kuunj nono kanatuuru mamaga onjo laaligogia somonjgowe iikawaa honjanonj kamanj kokaamba asuganonj kolooro iima kotojonj. ²¹ Kawaaajonj mono keegia mende mobu. Niinonj mono onjoanjanj ano embameraurugia onjo laaligogia kuuya nanjonj onjoma laligomanja.” Kaenj jen kilenjanjgaa ironja ii mende meleemambaajonj mombo jenj kotiinj gumbonjonjonj ama onjono. Kianj.

Joosefnonj komuro.

²² Joosefnonj manja kanagesouruta yonowo toroqen Iijipt balononj laligogi. Joosefnonj laligonj uro yambuya 110 kolooro komuro. ²³ Joosefnonj esa amboanja Efraimbaanonja koloogi ii injiuro. Kaanjanjgadenj Manasewaa meria Makir iwaa meraboraanja koloogi Joosefwaa tawoyanonj onjoonjanj doonjonj onjono.

²⁴ Kawaa gematanonj Joosefnonj daremunjurutu yonoojonj qaa kokaenj injiuro, “Nii komumambaajonj anjento, Anutunonj mono kalanj koma onjono laligowuya. Iinonj onjo balonj kokainonja unuama balonj Aabraham, Aisak ano Jeikob yonoo bunjaga koloowaatiwaaajonj jenj tegonj jojopanj qaanonj jenj kotiiroti, mono iikanonj kema laligowu.”

25 * Kaen injjoro Israelwaa meraurutanon qaa jen somonjon jojopan qaanon kokaen jen kotii-wutiwaajon jen koton onono: “Anutunon kalan koma onono laligogi niinon komuwe noo siina ii mono balon kokainonga anjon Keinan balonon kembu.” 26 Kaen jen yambuya 110 kolooro komuro. Komuro Iijipt kanon qamoya ii sele men kotikotiiwaa keleganon morin qamo bokisnon anji ero. Kian.

* **50:25:** Eks 13.19; Joos 24.32; Hib 11.22

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilial
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47